

מבוא

„היכל הנגינה“

יבל הוא היה אבי ישוב אהל ומקנה ושם אחיו יובל
הוא הי' אבי כל תופש כנור ועוגב" (בראשית ד'
כ"א).

— הסמיכות של „ישוב אהל ומקנה“ עם „תופש
כנור“ מראה לנו לדעת, שיחד עם ההכרחיות של
הרועה והמקנה לטובת ישובו של עולם, הי' העולם
זקוק גם להשירה והכלי זמר. כמו כן מורה על היחס
הקרוב שבין הרועה להנגינה, שזה אולי הנימוק
למנהגם של חסידים, שלקחו הרבה מוטיבים מנגינות
הרועים המלאים געגועי נפש, כדלקמן. —

ובתחלת צעדי עם ישראל מעבדות לחירות
בצאתו ממצרים ונקרע לפניו הים סוף לגזרים,
מספרת לנו תורתנו הק' איך הביעו בני' את גודל
שמחתם ואושרם, ע"י שירה וזמרה לד': „אז ישיר
משה ובני' את השירה הזאת“ וגו' (שמות ט"ו, א').
גם בנות ישראל יצאו בתפים ובמחולות ובשירה
כמ"ש: „ותקח מרים הנביאה וגו' את התף בידה

(1) ראה בס' תורת חיים, בראשית ח"א לאדמו"ר
האמצעי, דרוש ד"ה ותלד עדה וגו' וז"ל: „והנה יש להקדים
תחלה בענין אבי כל תופש כנור ועוגב, שזהו מקור כל
בעלי השיר העליונים... לפי שהשיר הזה הוא בחי' ההעלאה
וביטול במציאות של כל אחד ואחד בשרשו וכל בחי' ההעלאה
מתחתון לעליון א"א להיות כ"א ע"י בחי' הביטול במציאות
של התחתון בביטול היש לאין בתכלית שזהו ע"י השיר
דוקא... ובכל זה יובן מה שרמזו במשנה במס' שבת (פ"ה
מ"א): כל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר... הן כתות
מלאכים העליונים שנק' בהמות וחיות דמרכבה, יוצאים בשיר,
שהוא בחי' ההעלאה שעולים למע' ממדרגה למדרגה עליונה
יותר שובלים במקור חוצבם שיוצאים ממהותם הראשון
בביטול השגה הראשונה שנק' יציאה ממקומו הראשון כו'
יוצאים בשיר שלהם, כי אין עלי' מתחתון לעליון רק ע"י
ההעלאה בשיר כנ"ל ונמשכים בשיר שאחר ביטול היש
ממדרגה הראשונה נמשכים לעלות במדרגה העליונה להיות
יכולים לקבל מאור פני אלקים שלמעלה מכל השגתו, זהו
ג"כ ע"י השיר והוא בחי' הביטול הב', וכך יש בעליות אור
דתורה בשיר, כמו ויהי שירו (מ"א ה') רננה דאורייתא וכו'
ובלילה שירה עמי בה"א (תהלים מ"ב ט') כמ"ש דוד, זמירות
היו לי חוקיך (תהלים קי"ט נ"ד) מכנף הארץ זמירות שמענו
(ישע' כ"ד ט"ז) וכן למען יזמר כבוד, אזמרה לך בכנור
וכה"ג מ"ש חכמות בחוף תרונה (משלי א' כ').“

...בענין השיר יש בו ד' מדרגות, שיר פשוט, שיר
כפול, שיר משולש ושיר מרובע... יש ד' מיני קול, קול
חדה לבד, קול עצב לבד, קול שבגלוי חדוה ובהעלם עוצב
וקול שבגלוי עוצב ובהעלם חדוה. ע"י"ש בארוכה.

על מהותה של הנגינה העברית, מוצאה ויסודה
כבר עסקו חכמים וחוקרים שונים עוד מימי הבינים
ועד זמננו אנו. גם נעשו צעדים בכמה שפות
להבליט ולהביע את חשיבותה המיוחדת של נגינה
זו. אך כמדומני, שמעט מועיר המה שהצליחו באמת
להכיר את עומקה ואצילותה של הנגינה הישראלית
בכללותה ולבטא במלוא מובן המלה אותה התבעה
החבוי' בתוך תוכי הנשמה, המתבלטת ביותר ע"י
הנגינה החסידית, שטח זה שעוד טרם עובד ונצל
כל צרכו.

לאמתו של דבר, מוכרחים אנו להבדיל את
הנגינה העברית משאר נגינות העולם, הן מטעם
מעלתה העצמית, מפני שהיא אוצרת בתוכה אש של
קדושה וזוהר יופי של מעלה שורה עלי', והן מטעם
חותם המסורה, העוטה שירה עליונה זו במשך אלפי
שנים בלבוש דתי-מסתוריי. הנגינה הישראלית
זקוקה לכן לגישה מיוחדת וא"א למודדה באותה
אמת המדה שרגילים למדוד ולשקול מנגינות זרים.
זאת ועוד אחרת, אם נקח בחשבון שהנגינה
הישראלית העתיקה מומן הבית ואחריו, לא גרשמה
מעולם בתוי נגינה, איך נוכל באמת להציב מחדש
את גבולותי' ולגבש את צלילי', אחרי שבגינה
וצורתה המקורית נסתם ממנו?

אי-אפשר איפוא לעמוד על טיבה ומהותה של
נגינה זו מבלי לחפש מקורותי' בפנימיות נשמתו
של העם עצמו, כי אמנם למרות הכל חקוקה היא
הנגינה המסורתית, ביסודותי' העקריים, בנשמת
עמנו כפי שירשונה מדור דור, ואולם אי-אפשר
למצוא את אפי' וצורתה המופשטת של נשמת ישראל
אלא מתוך הכרה מעוינת ויסודיית בתורתו הקדושה
ובמהלך חייו הדתיים במשך אלפי שנות קיומו.

* * *

ידוע הדבר, שהשירה והנגינה תופסות מקום
מאוד חשוב בתורתנו הק'. בעדות מוכחת לזה ראוי
לציין, שהשירה בפה וזמרה בכלים נזכרים פעמים
רבות בכתבי הקודש, בתלמוד, בספרות הגאונים
הראשונים והאחרונים, ספרי הקבלה, המוסר
והחסידות.

עוד בראשית תולדות האדם עלי אדמות, בדורו
השמיני, כבר אנו מוצאים בתורתנו הק', אודות
מקורותיה ומחוללה של הזמרה. — „ותלד עדה את

בהיות עליך רוח אלקים רעה וגנן בידו וטוב לך (שמואל א' ט"ז).

על מנהגם של ישראל להשתמש בשיר וכלי זמר בעת התפלה ועבודה ה', יכולים אנו להוכיח מספר התהלים, אשר כולו מכיל שירות ותשבחות שהרבה מהן היו מנוגנים בכלי זמר, כידוע שמושגי המלות: נחילות, שמינית, גיתית, אילת השחר, ידותן, שושנים, מחלת ושושן עדות, המובאות בראשיתם של הרבה מזמורי תהלים (תהלים ה' ו', ח', כ"ב, ל"ט, מ"ה, נ"ג, ס, ועוד) כולן הן שמות כלי זמר ידועים בימי קדם, הנקראים ככה ע"ש תכונתם ומבנם. (עיי' רש"י ע"ה"פ למנצח על הנחילות תהלים ה' א'; מנחם פתר בכולן כ" כולם שמות כלי זמר הם, ונעימת המזמור היתה לפי שיר הראוי לאותו כלי ע"ש וכן פרש"י ומצו"ד על כל אחד מהם במקומם).

נוסף על כלי שיר אלו מוצאים אנו בתהלים גם שאר כלי זמר הראויים להלל ולשבח בהם את בורא העולם:

"הללוהו בנבל וכנור, הללוהו בתוף ומחול, הללוהו במגים ועגב, הללוהו בצלצלי שמע, הללוהו בצלצלי תרועה" (תהלים ק"ג ג', ד, ה).

מבין כל הכלי שיר הקדמונים הנזכרים בספרי הקודש, היה כנראה הכנור, נעים וחביב ביותר על דהע"ה אשר עליו ה' רגיל להנעים זמירותיו ותשבחותיו כמ"ש: "ולקח דוד את הכנור וגנן בידו" (שמואל א' י"ז). ועל זה מובא ג"כ בש"ס:

"כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה באה רוח צפונית ונושבת בו" ומנגן מאליו" (ברכות ג' ע"ב).

ואמנם לא רק בתפלות ותשבחות היה דהע"ה מייקר את השירה והזמרה, אלא כל התורה כולה היתה חשובה לו ומתחשבת בבחינת שירה כמ"ש: "זמירות היו לי חוקיך" (תהלים קי"ט ג' ד).

ידוע הדבר, שכמה מזמורי תהלים היו מושרים מפי הלויים במקדש, כדאי': "השיר שהיו הלויים אומרים במקדש, ביום הראשון היו אומרים לד' הארץ ומלואה" וכו' (תמיד פ"ז מ"ד ובש"ס ר"ה לא ע"א).

ואף זאת ידוע, שעבודת הלויים בשיר בעת הקרבת הקרבן היתה מעיקרי העבודות במקדש, והשירה היתה בפה וגם בכלי זמר, כמ"ש: "ויאמר דוד לשרי הלויים להעמיד את אחיהם המשווררים בכלי שיר נבלים וכנורות ומצלותים, משמיעים להרים בקול לשמחה" וגו' (דה"א ט"ז ט"ז). וארבעת אלפים מהללים לד' בכלים" וגו' (שם, כ"ג ה'). ויהי מספרם

(5) ראה ע"ז ברע"מ פנחס רכ"ז ע"ב: ובגין דא זכה (דוד) לשבא רוח צפונית בכנור דלילה... בשיר פשוט... ובשיר כפול... ובשיר משולש... ובשיר מרובע...

ותצאן כל הנשים אחרי בתים ובמחלת" וגו' (שם ט"ז כ'). זו היתה שירת הים).

אחרי כן, בהלכו במדבר ובראותו את הנסים על נחל ארנון בין גבול מואב ואמורי, שוב פתח ישראל את פיו בשירה:

"אז ישיף ישראל את השירה" וגו' (במדבר כ"א י"ז). — וזהו שירת הבאר.

כמו כן מוצאים אנו, בימי שפוט השופטים בישראל, כשנצחו את שונאיהם: יבין מלך כנען ועמו, שיבחו והודו לד' בשירה:

"ותשר דבורה וברק בן אבינועם" וגו' (שופטים ה' א'). — שירת דבורה.

גם דוד המלך, נעים זמירות ישראל פתח בשירה ביום הציל ד' אותו מכף אויביו: "וידבר דוד לד' את דברי השירה הזאת" (שמואל ב' כ"ב א, תהלים י"ח). — וזהו שירת דוד.

ביותר מתבלטת שמחתו בשירה במאורע הובלת ארון ברית ד' מבית אבינדב, כשהמלך דוד והעם משחקים בכל מיני כלי זמר להבעת שמחתם הגדולה, כמ"ש: "ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ד' בכל עצי ברושים וכנורות ונבלים ובתפים ובמנצנים ובצלצלים" (שמואל ב' ו', ה').

גדולה מעלתה של הנגינה עד שבכוחה להשרות רוח הנבואה על הנביא" וכן להיפך, בכוחה לבטל ולהעביר רוח רעה מן האדם. ומטעם זה, הנביאים השתמשו בכלי שיר בעת השראת נבואתם כמאמר הנביא שמואל אל שאול: "ופגעת חבל נביאים יורדים מהבמה ולפניהם נבל ותף וחליל וכנור והמה מתנבאים" וכו' (שמואל א' י').

כן מוצאים אנו באלישע הנביא כרצותו להשרות על עצמו רוח הנבואה, ביקש: "ועתה קחו לי מנגן והי' כנגן המנגן" ותהי עליו יד ה' (מלכים ב' ג' ט"ו).

דוגמא של בטול רוח רעה ע"י הנגינה מוצאים אנו בשאול המלך: "בקשו איש יודע מנגן בכנור והי'

(2) ע"ז אופן השירה בקי"ס של משרע"ה ובני"ה במקלה, יש מחלוקת ר"ע וחביריו, בש"ס סוטה ל' ע"ב.

(3) ע"ז השפעת הגומלין בין השירה ורוח"ק, עיי' בסי הזהר: "לדוד זמור, ואמר שירתא ולבתי שירתא עלי רוח קודשא, מזמור לדוד דשאר עלי רוח קודשא ולבתי אמר שירתא" (והר נח דף ט"ז ע"א, ובש"ס פסחים קי"ז ע"א אי מאמר זה בנוסח הפכי, וכבר תירץ זה בסי שביר לוחות להרמ"ע מפאנו, עיי"ש).

(4) ראה בסי' לבנת הספיר פ' נח ע"פ זה מובא בעבודת הקודש חלק התכלית פ"י: "בגין דנשמטא אתגורת מלעילא מצרור החיים ורגילה בניגונין ובשיר של מלאכי השרת ושיר הגלגלים, עתה בהיותה בגוף ושומעת נגון אז מוצאת נחת רוח ונהגית כפי מה שהיתה רגילה בהיותה וביקה ביסודה בגופה קול הגלגלים ומריבוי ההנאה והעריבות ראוי לשרות עליו רוח אלקי כפי הנהגתה ביסודה הראשון."

כן היו נמצאים במקדש כלי זמר נפלאים במינם, שבכוחם להוציא כמה מיני קולות עריבים ונעימים ואשר אינם ידועים לנו היום. הנה מספרת לנו ע"ז אגדת חז"ל:

„מגרפה היתה במקדש, עשרה נקבים היו בה, כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר, במתניתא תנא וכו' כל אחד מוציא מאה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה אלף מיני זמר“ (ערכין י' ע"ב).

אכן, תשומת לב מיוחדת זו ליפוי ושללול הכלי שיר במקדש, לא היתה סבתה רק מצד היפוי החיצוני, ז"א מנקודת מבט אמנותית-מלאכותית בלבד, אלא הותיקים היו מיחסים כללי זמר שבמקדש קדושה יתרה וסגולה מיוחדת מעין כלי שרת. ולכן מצינו שמנעו עצמם מלשנות צורתם או לתקנם ע"י זרים, כאמרם שקולם ערב יותר, כשנשארים בתבניתם הראשונה והקודמת, כדאי:

„ת"ר אביב — היינו חליל, רש"י — היה במקדש, חלק ה', דק ה', ומימות משה ה', ציוה המלך וציפיהו זהב ולא היה קולו ערב, נטלו את ציפיו והי' קולו ערב כמות שהי'. צלצל — שני כלים מכים זה ע"ג זה וקולם דקה, רש"י — הי' במקדש, של נחושת הי' והי' קולו ערב ונפגם, ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוהו ולא הי' קולו ערב, נטלו את תיקונו והי' קולו ערב כמו שהי'“ (שם).

וכדאי להביא כאן דברי הכחרי המענינים מאד, בהחשיבו שירת הלוי בתוך עם ישראל. לפי דבריו לא היה להם ללהקת הלוי המזמרים שום עסק וענין אחר כי אם ההעמקה בתכמת הנגינה בלבד, וז"ל:

„... אבל חכמת המוסיקא חשובה באומה, שהיא מכבדת הנגונים ומעמדת אותם על הגדולים שבעם, והם בני לוי, מתעסקים בנגונים בבית הנכבד בעתים הנכבדות, ולא הוצרכו להתעסק בצרכי הפרנסה, במה שהיו לוקחים מהמעשרות ולא היו להם עסק וזלתי המוסיקא“ וכו' (כחרי מאמר ב' סימן ס"ד).

ואמנם זכות מיוחדת היא, להתחשב בין משוררי המקדש והטעם שהלויים זכו לזה מצינו בס' הזוהר: „בגין דאינון לא אשתתפו בעגלא, קוב"ה חלק לון לגבי, למהוי מנגנין לי' בכמה מיני ניגון“ (זהר בהר דף ק"ט ע"א).

אבל אינו מספיק להמנות משבט לוי בלבד, אלא צריך היה המשורר במקדש להיות מחונן בקול נעים ושלל להיות זקן בשנים⁶, בכדי שקולו יערב על השומעים:

6) עיין ש"ס חולין כ"ד ע"א וע"ב „בריא באה"מ שבמדבר, אבל בשילה ובבית עולמים אין נפסלין אלא בקול“.

עם אחיהם מלמדי שיר לד', כל המבין מאתים שמונים ושמונה וגו' (שם, כ"ה ו') עי"ש כל הענין.

יתר על כן אנו למדים מדברי התלמוד, שמלבד אשר הי' מספר מסוים לכל מיני כלי שיר שונים שהשתמשו בהם הלויים וגם מספר הלויים שהיו שרים בפה על הדוכן הי' בסדר מדויק, — עוד היו מכוונים ומדקדקים בדיוק נמרץ על יופי ושללול השיר, בהשגחתם היתירה על ההרמוני ועל נעימות וערבות המקהלה וקולותי, כדחננו „אין פוחתין מב' גבלין ולא מוסיפין על ו', אין פוחתין מב' חלילין ולא מוסיפין על י"ב וכו' ולא הי' מכה באבוב של נחושת אלא באבוב של קנה, מפני שקולו ערב ולא הי' מחליק אלא באבוב יחידי, מפני שהוא מחליק יפה“ (ערכין פ"ב מ"ב).

ועוד תנן: „אין קטן נכנס לעזרה לעבודה, אלא בשעה שהלויים עומדים בשיר ולא היו אומרים בנבל וכנור אלא בפה, כדי ליתן תבל בנעימה וכו' וצוערי הלויים היו נקראים“ — שהיו מצערים את הלויים הגדולים שאין יכולים לבסס ולהנעים קולם כמותם, ר"ע מברטנורה — (שם, מ"ו).

ומה שהמשוררים הקטנים היו משלימים ומתקנים בשירה בפה, הי' ה"נבל" מתקן ומשלים בזמרה בכלים, כמו שמצינו: „למה נקרא שמו נבל, שהוא מנבל כל מיני זמר“ (מדרש תהלים פ"א).

ואולם, עם כל רבוי הכלי שיר השונים בסוגיהם במקדש, בכל זאת עיקר השירה היתה בפה כמו שאיפסקה להלכה: „דכולא עלמא עיקר שירה בפה“ (סוכה נ"א א', רמב"ם פ"ג מהל' כלי המקדש, הלכה ה').

ועוד מצינו: „מנין לעיקר שירה מן התורה וכו' רב מתנא אמר מהכא, תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, איזה היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב, הוי אומר זה שירה“ (ערכין י"א ע"א).

עד כמה שהיו מחשיבים ומייקרים את יופי השירה במקדש והיו משתדלים לפתחה ולשלללה בתכלית הגובה והשלמות, רואים אנו מאגדת חז"ל, שבין משוררי הלויים הי' משורר פלאי, שהיה מכיר פרק בשירה, בהכרעת קול נעימה באופן בלתי רגיל ומשום שלא רצה ללמד זאת גם לחבריו, נזכר לכן לגנאי:

„ואלו לגנאי וכו' הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר (הכרעת קול נעימה, רש"י) ולא רצה ללמד, תניא, כשהיה גותן קולו בנעימה מכניס גודלו לתוך פיו ומניח אצבעו בין הנימין עד שהיו אחיו הכהנים נזקרים בבת-ראש לאחוריהם, (נרתעין מהכרעת הקול, רש"י) — (יומא לח ע"א וב').“

ותשעין אלף רבוא בההיא שעתא דאקרי בין הערבים" וכו' (זהר אח"מ דף ס"ד ע"ב). יש היכל שאינו נפתח אלא בנגון: "אית היכלא דנגונא דלית לה רשו למפתח אלא בנגונא" (ת"ז מ"ה ע"א).

כדאי אמנם להדגיש שעם כל החשיבות והיחס החיובי של תורת ישראל לשירה ולזמרה ועל כל מעלותיהן, לא היתה נחשבת השירה בישראל כמטרה לעצמה, כלומר, נגינה לשם יופי הנגינה בלבד כלשאר העמים. לא כן בישראל, אשר אצלנו היתה חשובה הנגינה רק כשהיא משמשת בתור אמצעי להתרוממות הרוח, להעלות במדרגות עליונות של נבואה, או בעלית ועליצות הנפש בהשתפכותה והתלהבותה בעבודת ד'. לא הגיעה השירה מנקודת מבט הדתית, למרום פסגת מעלתה ולאמיתת חשיבותה אלא כשמוליכה משלב אלי שלב בסולם הקודש של עלי' והתרוממות הנפש. אך אז קבלה את צורתה ומהותה האמתית.

לא כן השירה החילונית וזמירות סתם לשם תענוגי בני אדם, שהתרוקנה מכל ניצוץ וצליל של קדושה. שירה כזו אדרכא נחבזתה ונתמאסה מאת הנביאים. בדברי תוכחה קשים ובוטרים כלפיהי אש הכריו הנביא:

"והי' כנור ונבל חליל ויין משתיהם ואת פעל ד' לא הביטו ומעשה ידיו לא ראו" (ישעי' ה' י"ב).

"הסר מעלי המון שריך וזמרת נבליך לא אשמע" (עמוס ה' כ"ג). "הפורטים על פי הנבל כדוד חשבו להם כלי שיר" (שם ו' ה'). וכנהה רבות.

* * *

והנה מכל הקטעים שהובאו לעיל מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים וגם מדברי חז"ל, כולם משמשים לנו כעין בבואה, שממנה יכולים אנו לראות וליצור מושג ברור על היחס החשוב והחיובי כאחד שמשתקפים מתורתנו כלפי השירה והזמרה בכלל, וגם על המקום המסוים שהנגינה תופסת בדת ישראל בפרט.

כמו כן משמשים לנו הקטעים דלעיל כעין אספקלריא המאירה על רום גובהן ומעמדם של השירה והזמרה ועל רוב התפשטותן לבין שדרות העם, בהיותו חי חיים שלווים ושקטים בארצו בזמן הבית. אולם אחרי חורבן בית ראשון ולרגלי כל אותם המאורעות שאירעו להם לישראל בגלותו, נפסקה שירת ישראל וביחוד שירת הקודש של הלויים חדלה לגמרי, מאירצונם לשיר שירת ציון בארץ נכרי' כמ"ש: "איך נשיר את שיר ד' על אדמת נכר" (תהלים קל"ז ד').

"כל מאן דבעי לשבחא לקב"ה בקלא בעי' ליי' קלא נעימתא. דיערב לאחרנין דשמעין ליי', ואי לאו לא יקים לארמא קלא. ת"ח ליואי דאתין מסטרא דא דכתיב (במדבר ח') ומבן חמשים ישוב מצבא העבודה. מ"ט בגין דקלי' נמיך ולא יערב לאודנין" (זהר ויחי דף רמ"ט ע"ב).

ישנם עוד רבים ממאמרי הזהר המדברים במעלת הזמרה והשירה בכלל ונציג פה אחדים מהם השייכים לתוכן עניננו:

כל העולם כולו אומר שירה:

"כל מה דברא קב"ה בעלמא, כלהו אמרי תושבחן ושירתא קמי' בין לעילא ובין לתתא" (זהר ח"י דף קכ"ג ע"א).

על השירה שמוסיפה כוח בעליונים ומוסיפה דעת בעניני התורה והחכמה ובמה שעתידי להיות, נמצא:

"כשפותחין החיים שירה, מוסיפין העליונים כח לדעת ולהכיר ולהשיג מה שלא השיגו שמים וארץ, מוסיפין כוח בהאי שירה, אמר רבי נחמיה, אשרי הזוכה לדעת באותו השיר, דתניא הזוכה באותו השיר ידע בעניני התורה והחכמה, ויאזין ויחקור ויוסיף כוח וגבורה, במה שהי' ובמה שעתידי להיות, ובוזה זכה שלמה לדעת" (זהר שמות, דף י"ח ע"ב).

"שיר השירים, כלומר שיר של אותם שרים של מעלה שיר שכולל כל עניני התורה והחכמה וכח וגבורה במה שהי' ועתידי להיות, שיר שהשרים של מעלה משוררים" (שם).

הנגון משמח את הלב:

"כבוד את ד' מהונך, מחונך, בחזרה דנגונא למחדי לבא, דהא דא חזרה דלבא, כגונא דא ניגונא דכל עלמא" (זהר יתרו, צ"ג ע"א).

קול נעימות גלגל השמש אין בכחם של בני אדם לקבל.

"אלמלא דבני עלמין אטימין לבא וסתימין עיינין, לא יכלין למיקם מקל נעימותא דגלגלתא דשמשא", כד נטיל ומשבח קמי קב"ה" (זהר ויקהל קצ"ו א').

כתות כתות של מלאכים מזמרים להקב"ה בכל עת:

"תנא אלף וחמש מאה וחמשין רבוא מארי שירתא מזמרין לקב"ה כד נהיר יממא ואלף וחמש מאה וארבעין ותמניא בטיהרא ואלף וחמש מאה

(ז) ראה באב"ע עה"פ ברן יחד כוכבי בוקר וירעו בני אלקים (איוב ל"ח ו'). "שהמזכרות העליונות, תנועתם היא רנתם ותורעתם", וראה ג"כ במד"ג חלק שני פרק ח' ש"לקולות תנועות הגלגלים יש להם ערך גנוני המוסיקה".

כן הי' מנהגם לשורר שירי שמחה בריקודים ומחולות בעת שמחת ג'שואין לשמח את החו"כ. וגם היו נוהגין בימי התלמוד לשיר שירי תוגה בפה ובכלי זמר בעת ההספד לכבוד המת, ואפי' עני שבישראל מחויב בזה (ראה כתובות י"ז ע"א, מ"ו ע"ב).

* * *

זהנה במשך אלפים שנות גדודים בגלות, עברה גם הנגינה הישראלית, כהרפתקאות משורריה, מדור לדור ומתקופה לתקופה במדינות ממדינות שונות. טבעי הוא הדבר שבתהליך ארוך זה של הנגינה הישראלית, שמוכרת היתה נגינה זו להשתנות מקצתה ואף ללבוש צורות חדשות לרגלי הזמן, הסביבה והאווירה החיובית או שלילית, בה נתגלגלה שירתנו.

אינה דומה נעימת ויופי הנגינה מתקופת התלמוד לאותה שהיו שרים בתקופת הגאונים ושלאחרי' ואינו דומה צורתה וגווניה של נגינת יהודי ספרד וארצות המזרח, לגווניה וצביונה של נגינת היהודים בארצות המערב.

כידוע, שונה ונבדלת היא השירה והזמרה בכלל בכל חלקי העולם וארצותיו, שאף הן מובדלות ומשונות בתכונתן וצורתן, כי אמנם מנוי' וגמורה מסוד חכמי הנגינה, שלא רק תנאי החיים השונים של האדם בזמנים ומקומות שונים הם הגורמים העיקריים לגלגל ולנסח צורתה של הנגינה, אלא גם תנאי הטבע והאקלים שלעצמם משפיעים במדה רבה על גווניה ובת קולת. אחרת היא נגינת ההרריים — עם היושב על ההרים והגבעות, מקום אויר זך וצלול — מאותה המושרת בפי יושבי השפלה, מקום שדות וכרמים או על שפת נהרות ואגמים.

לא נתפלא איפוא, שגם נגינת ישראל ספגה לתוכה פה ושם, במדה זעירא, מאוירתה והשפעתה של הסביבה, שבה גלתה והמשיכה את קיומה הלאה. אולם, אם כי תרבות הסביבה השפיעה עלי' במקצת וגרמה לה לפעמים לשנות את צורתה החיצונית, לא פגמה אמנם את טעמה ולא הפיגה את ריחה המקוריית, ולמרות גלגולי' הרבות בשינויי זמנים וחילופי ארצות, נשארה הנגינה הישראלית במהותה ותכנה היסודית ושמרה על עצמיותה וטהרתה כבימי קדם.

ולכן אופיני הוא הדבר, שלמרות שינויי הגוון והתבנית בין נגוני יהודי תימן או מרוקו לאותם של יהודי פולין וליטא, מסכת שינויי תנאי החיים וחילופי הטבעים במקומות ההם, בכל זאת, כשנאזין אותם באזנים בוחנות, נמצא תמיד איזה נימה משותפת העוברת בתוך ניגונים אלו, נימה יהודית עצמית, שמקורה בטח נובע עוד מזמני קדם, עת עם

ואם כי אח"כ עם עלייתם של גולי בבל בימי עזרא ונחמיי, נתחדש קול השיר בישראל, היות שבתוך העולים נמצאו ג"כ משוררים אשר עלו מבבל לא"י בשמחה ובשיר כמ"ש:

המשוררים בני אסף מאה ועשרים ושמונה (עזרא ב' מא) ולהם משררים ומשררות מאתים (שם ס"ה, ועי' ברש"י ומצ"ד).

ואף בחנוכת חומת ירושלים היו צוהלים בשמחה ובשיר כמ"ש:

ובחנוכת חומת ירושלים בקשו את הלויים מכל מקומותם להביאם לירושלים לעשות חנוכה ושמחה ובתודות ובשיר מצלתיים גבליים ובכנורות (נחמיי י"ב כ"ז).

אכן לא ארכה תקופת התחדשות זו, כי אחרי חורבן בית שני שוב נפסקה שירת ונגינת ישראל. עד שמרוב עצבון ותוגת הגלות ראו חז"ל עצמם חובה לקבוע הלכה, לאסור ואף למאס בנגינה והתירו אך אותה הנגינה שאינה עשויה לתענוג בלבד, אלא בשביל איזה תועלת או זירוז לעבודה ולמלאכה: "משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות" (סוטה פ"ט משנה י"א).

אמר רב, אודנא דשמעה זמרה תעקר, אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא כו', אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי (זמרי דנגדי, מושכי ספינות בחבל שרי, שאינה אלא לזרז במלאכתם, ודבקרי, שמזמרין בשעה שתורשין ואינו אלא לכוון את השוורים לתלמיהם, שהולכין לקול השיר דערב עליהם), רש"י (דגרדאי אסור), (דגרדאי אינו אלא לשחוק, רש"י) — (סוטה מ"ח ע"א).

מאידך גיסא כדאי אמנם לציין, שאף לאחר החורבן, למרות כל הגזירות ורובי המצוקות לישראל, בכל זאת לא פסקה ולא נשתתקה השירה והזמרה לחלוטין מתוך עם ישראל. כי הרי גם החז"ל לא אסרו וגזרו רק על השירה החילונית, אבל בדברים שבקדר שה כגון תורה ותפלה, אדרבא, שיבחו החכמים מאד את הנגינה ואף היו רגילין ללמוד ולהתפלל בנגון ובנעימה:

אר"י כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה (מגילה ל"ב ע"א) ובתוס' ד"ה והשונה (שם) מפרשים, "שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה, לפי שהיו שונים אותן על פה, ועי' כך היו נזכרים יותר".

וכן בענין התפלה אמרו: "ר"מ היה מנגן בצלותא בכל מיני נגון" (י).

(8) אולי יש בזה רמז ע"פ החסידות לענין הנגון בעת התפלה, שאז הוא זמן התגברות הנפש האלקית על נפש הבהמית ויש בזה ענין החרישה, ודיל.

(9) ראה בס' קונטרס ההתפעלות לאדמו"ר האמצעי ס"א, מובא לקמן בציון ג' 15.

ישראל כולו שכן יחדיו ושקט על שמריו בארצו הקדושה.

^{אוצר החכמה} כשמדפדפים בדברי ימי ישראל בגולה אנו מוצאים, אשר בתקופת ימי הבינים, הפורית כ"כ בשירה העברית יותר מכל תקופות הגלות, התפתחה ונשתכללה בעיקר הנגינה המסורתית של בית הכנסת. בתקופה זו יצרו וחדשו נגונים שונים ורב גוניים לתפלות, פיוטים חמירות לשבת ויום טוב. אלו שהצטיינו ביותר להרחיב ולהפרות פר חשוב זה, היו יהודי אשכנז, ביחוד בתקופת חציו השני לאלף החמישי. אז חברו הרבה נגונים מתאימים לפיוטים ותפלות. בתקופה מאוחרת וקרובה לנו ידוע ביחוד הגאון מהר"ל¹⁰, שחיבר נגונים הנק' "סקאר" באווע" לתפלות ימים הנוראים ושאר תפלות במשך השנה.

תחת השפעת הקבלה וחשיבותה ידועים לנו הרבה נגונים שמוצאם מארצות המזרח, כנגוני ר' ישראל נג'ארה¹¹, ר' מנחם די לוחאנו¹² ועוד אחרים במדינות הספרד.

ר' ישראל נג'ארה, בעהמ"ח הזמר הידוע לשבת: "יה רבון עלם ועלמאי", הוא שיסד חברה דתית בשם "מפטירים" בעיר אדרינופול, שמטרתה היתה לחבר פיוטים ונגונים המתאימים ביותר לנוסח הזמרה המזרחית שתחת השפעתה חיו והיו באים בשבתות וימים טובים לבתי הכנסיות ומזמרים שם נגוניהם היפים שחברו. בעיקר היו מנגנים שירי ר' ישראל נג'ארה, שהי' מחבר הרבה נגונים מיוחדים לכל שיר ושיר. אגודות "מפטירים" התפשטו אח"כ בהרבה עיירות מקהלות ספרד שבארצות המזרח.

אין כאן המקום לעמוד על מקורותיה של הנגינה הישראלית בכל מדינה ומדינה לעצמה, כי אין זאת ממטרת מאמרנו כאן. רצוננו בזה, רק להראות בקיום כללים ולהעיר לקוראנו על תהליכה והתפתחותה הרחבה של הנגינה הישראלית ביחד עם חלופי צורותיה והשתנותה במשך אלפים שנות גלותנו.

ואולם כשנרצה להבליט את הקו האופייני, המקיף את נגינת ישראל בכל משך נדודי בגלות העמים, נבוא לידי מסקנא, שרוח הגלות מכל בחינותיה פעלה הרבה על נגינה זו בכלליותה, ואעפ"י שבימי הבינים נתחברו ג"כ הרבה שירי חול מפייטני ומשוררי ישראל, אשר נתפשטו ביותר בין היהודים תושבי

מדינת איטליא ומדינות ספרד, אמנם מלבד זאת ששירתם זו איננה ראוי' לחשבה לשירה יהודית עצמאית, מפני שבנגוניהם ובשיריהם התחקו במדה רבה על נגינות העמים שישבו ביניהם, עוד זאת, שנגינה הזו היתה שלא ברצון חכמים כלל.

יחס הרבנים הקנאים, לפני תקופת החסידות, אל השירה והזמרה הי' כמעט שלילי. לא נתנו לה בכלל שום חשיבות יתרה אשר כדאי יהי' לטפל עמה. שירת ישראל נצטמצמה אז עפ"י רוב רק לנגוני התפלה בבית הכנסת, ואילו כשישבו היהודים בביתם צמצמו מאד בשירה וזמרה. ואפילו נגוני הזמירות בסעודות ש"ק וימים טובים הי' צל של עצבות רוחף עליהם ומלווה, מפני שהמעיטו בכלל בחדוה ושמחה יתרה.

עובדה זו נמשכה מדור לדור, אשר מסבת חשכת הגלות וצרותיהן של ישראל מזמן לזמן, התמירו ביותר הרבנים ורועי ישראל בעת ההיא למעט בשמחה ובשירה ומטעם זה משכו היהודים, והחרדים שבהם ביחוד, את ידיהם מלהתעסק ולהגות בה. אין פלא איפוא, שנתעממה אורה והתקדרו שמי' של הנגינה הישראלית, עד שנתרוקנה לאט לאט מרענונותה ולשדה המקורי שהיו לה בזמן הבית. וכה נמשך הדבר עד שהגיע דורו של מורנו ר' ישראל בעל שם טוב, מחולל שיטת החסידות, שעל ידו נתעטפה שוב הנגינה הישראלית בלבושה המסורתי והמקורי וקיבלה את תיקונה האמיתי.

* * *

כשם שתורת החסידות בכללותה לא הוסיפה ולא גרעה במשהו מחוקות התורה והמצוה, אלא שהכניסה והפייחה רוח חיים חדשים ורשפי אש שלהבת בעבודת הבורא של האיש הישראלי, שבצטקו בתורה או בקימו אחת ממצוות ה', שיהי' חדור כולו מחיות פנימי ונועם נפשי, כמו שגם כל הנהגותיו צריכות להיות בזריזות ובשמחת הנפש, — כן היתה דרכה של החסידות, פעולתה והשפעתה כלפי הנגינה הישראלית.

אל נחשוב שהחסידות יצרה כאן דבר חדש שלא הי' בעולם. אין הדבר כן. כבר נזכרנו לדעת, שהנגינה היתה קיימת בישראל בצורות שונות בכל משך ההיסטורי העתיקה שלו ואף גם בתקופת גלותו. אלא שבמשך שנות הגלות לרבי הנדודים והצרות נתיבשה ונתכרכמה נגינה זו מלחלוחיותה וכאלו נפסקה ממעינה וממקור חיותה האמיתי.

וכא הבעש"ט ותלמידיו ועוררו בה שוב נשמה. הבעש"ט וסיעתו, מלבד שהחשיבו את הנגינה כשהיא לעצמה והכירו את רב כחה לתחית העצמות היבשות ביהדות, הנה הצליחו במדה מרובה להחדיר

10) ראה "מפתח נגונים" מחלקה שלישית בהקדמה לשער ב'.

11) בשם הגדולים — לחיד"א — מערכת ספרים ערך ומירות ישראל (אות כ"ז) בשם הארי"ל, ששירי ר' ישראל נג'ארה חשובים למעלה.

12) ראה אודותו שם ובמערכת גדולים מהג"ל, מערכת מ' אות נ"א.

כן נתרבו הנגונים החסידיים שהלכו ונמסרו איש מפי איש וכן נתפשטו אח"כ בכל תפוצות ישראל.

* * *

ברם, מתוך חוב התפתחותה של הנגינה החסידיית לכל זרמי וצורותי השונות, מתגלית הנגינה החבדיית בכל תוקף זהרה בצבינה וסגנונה המיוחד לה וקובעת ברכה לעצמה.

זרם החסידות החבדיית, אם כי מוצאו ומקורו נובע ממעין החסידות הכללית, שהיא תורת הבעש"ט, בכל זאת זכות יתרה לאדמו"ר הזקן, מחולל שיטת החב"ד ויוצרה, בזה שהעמיק והרחיב את המעין ועשה אותו למעין המתגבר ועולה מתוך מעמקי הפנימיים. אף הוא צלל לתוך מסתורי ומצפוני ים החסידות והעלה בידו אותם הפנינים היקרים שהיו חבויים וגנוזים בתוכו ועטרם במשכצות שיטתו החבדיית⁽¹⁾.

הנה מה שאירע לתורת החסידות בכללותה אירע להגנון החסידי. בעוד שהבעש"ט הטיל בו נשמת רוח חיים — בא אדמו"ר הזקן והעמיק אותו וגילה לרבים הפנימיות שבנשמת הגנון.

ומכאן נשתזרה נימה חדשה בהנגינה החסידיית, זוהי הנימה החבדיית, שהיא עמוקה ואצילית יותר מכל אחיותי בנגינת החסידים.

הנגינה החבדיית מופיעה יחד בשלוב זרוע ובאותו זמן עם התגלות תורת החב"ד בשנת תקל"ב — תקל"ג בערך. וכאמור הי' אדמו"ר הזקן מיסדה הראשון, בהיותו בעל מנגן ורגש פיוטי ממדריגה גבוהה וגם חיבר בעצמו עשרה נגונים, הנערצים מאד בין החסידים.

נגונו המפורסם ביותר הוא „הגנון של ארבע כבות“ הנק' בפי העולם בשם: „נגונו של הרב“ או: „הגנון של אדמו"ר הזקן“. גנון זה, כולו בוער באש של קדושה ומתוך תנועותיו החזרות ונמשכות אחרי כוונה אלקית מיוחדת, משתקפת צורת שיטתו החבדיית.

עשרת נגוני אדמו"ר הזקן, כולם כאלו נובעים מלפני ולפנים של הנשמה ומשמים בתור „משנה“ לכל נגוני החב"ד.

מיוחדים ושונים במינם הם נגוני החב"ד בכלל. רובם ככולם רציניים, מוחיים וגם סגנונם החיצוני אופי מיוחד להם, עד שעל נקלה נכירם ונבדילם מבין שאר סוגי נגינות החסידים, בנימתם הפנימית כבצורתם החיצונית.

בעוד שעפ"י רוב, הנגונים החסידיים הכלליים הם קלי המרוצה, המעוררים שמחה וחדוה, —

מחדש רוח חיים בנגינת ישראל, בהחזירים את הנגונים למקורם הראשון ממנו נבעו מתחלה. אף הוא — הבעש"ט — הכניס בהם מאותה הקדושה ומאותו יופי וזוהר של מעלה ששרו עליהם בתקופת זמן המקדש.

לכן הנגינה תופסת עמדה חשובה בחסידות והיא היא אחת ההנהגות היסודיות שהנהיג הבעש"ט בשיטתו החסידיית. מעיקרי החסידות הלא המה: שמחת הלב ודביקות הנפש, בגעגועים וכיסופים לאבינו שבשמים, — הנה לכל ההכצות הנפשיות האלו יגיע החסיד בסיוע של הגנון, שבכחו לרומם את הנפש בשליבות סולם האלקים ולהביאו למדריגות גבוהות.

רב כחו של הגנון החסידי העליו והשמח לגרש התוהו ועצבות הלב, שכ"כ נמאסות הן בתורת החסידות, וגדול עוזו להכניס במקומן אור חדש של שמחה, חדוה ועליצות הלב, תכונות הנפש שמחובבות ומשובחות כ"כ בשיטתן של החסידים.

נגינת החסידים קיימת כבר יותר ממאתיים שנה, ז"א, מראשית התגלותה של החסידות בשנת ה'תצ"ד ע"י מורנו ר' ישראל בעל שם טוב, נ"ע.

החל ממאורע חשוב זה בתולדות עמנו, נתפתחה הנגינה החסידיית ע"י תלמידי הבעש"ט ותלמידי תלמידיו, רועי ומנהיגי החסידות לדורותיהם ומקומי תיהם, שביניהם היו גם מנגנים מצוינים, שחיברו בעצמם כמה נגונים מפורסמים כמו: הרה"ק יחיאל מיכל מזלאטשוב, הרה"ק ר' ארי' ליב הנק', הסבא משפאלע, הרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב, הרה"ק ר' נחמן מברסלב, הרה"ק ר' אהרן מקארלין, הרה"ק ר' דוד טאלגער ועוד.

מנהיגי החסידים ראו בשירה ובזמרה חלק חשוב מדרכי החסידות, ולכן חיברו כפי יכלתם בעצמם, או שעוררו את חסידיהם — יודעי נגן — לחבר נגונים מעוררים ולבביים ונגוני שמחה וחדוה.

ויש אשר לפעמים לקחו החסידים מוטיבים שונים מנגוני הרועים המלאים געגועי נפש ועדן, כמו ממדינת וואלאכיי ואוקרינא, מקומות אשר הבעש"ט ורבים מתלמידיו הצדיקים הנסתרים עברו דרך שם עוד בתקופת „התבודדותם“, ואחרי שעבדום ושכללום, והעלו את „הניצוצות“ הטובים שבהם — תיקנום לנגוני חסידיים. זוהי סבת העובדה, שנמצאים הרבה מנגוני החסידים המושרים בשפת גויים תושבי הארץ ההיא.

מכל האמור יכולים אנו לקבוע, שתנועת החסידות פעלה רבות לתחית הנגינה הישראלית. היא שהפיחה מחדש רוח חיים, רגש של חמימות וקדושה בנגון, עד שבכוחו להרנין את הלב ולשמח את הנפש.

(1) ראה עדין בארוכה במכתב אדמו"ר שליט"א מליד באחיטש, הנדפס בקובץ התמים, חוברת ב' ע' נ"ו.

כי אמנם הנחה מקובלת היא אצל חסידי חב"ד ושיטתם, אשר "הקול מעורר הכוונה". ולפיכך, החסיד בעמדו בתפלה, כשהוא שקוע במחשבותיו להתבוננות והכרת אלקות, בהכנה והשגה הבנויה על יסודי תורת חב"ד, והענין האלקי נקלט אצלו בהנחה טובה, בטח שמתפעל בנפשו מתוך התעוררות והתלהבות הנובעת מלבו פנימה. אולם באותה שעה נזכר החסיד על מעמדו ומצבו הוא, ונפשו עורגת וכוספת להתקרב לאור הקדושה — ואז מתפרץ מלבו מאליה וממילא צעקות פנימיות המתבטאת בקול נגינה רגשית, פעם בחשאי וברעותא דליבא ופעם בהתלהבות יתרה וזעקת הנפש המביעים את כיסופיו ותשוקתו לצאת מחילוניותו היום יומית ולהתרומם לחיים רוחניים עילאים.

אין ספק אשר שירת תפלה זו היא ביטוי רעידת ורטט נשמתו של החסיד המתפלל, שמצאה את גילומה בניגון. כל תנועה ותנועה מהנגון מעוררת חלק אחר מנשמתו, בהציתה באותה שעה את הלב ביקוד אש אלקי. נגון כזה הוא נגון ממולא, במלוא מובן המלה, מפני שהוא מלא על כל גדותיו עם הרגשות נפשיות, שהחסידים הכניסו בו בעת דביקותם בתפלה.

ולאו דוקא בתפלה, אלא גם בעת התועדות חסידים בינם לבין עצמם, בימים טובים ויומי דפגרא, במסכות רעים, הנחשבות אצל חסידי חב"ד כעין הקדמה או המשך לתפלתם, גם אז אינם מסתפקים בנגונים עליונים ושמיים, אלא בוחרים דוקא בנגונים רגשיים-לבביים, שמכניסים בהם חטיבה מעצמיות נשמתם.

כל תנועה ותנועה מהנגון יוצאת באותה שעה מגרונם בלית לבת אש ושלחבת מתוך תוכי הלב. והתנועות כ"כ מושכות וכ"כ מדביקות, שפשוט קשה הן להשומעים והן להמנגנים, להנתק מהן. ולזאת חוזרים וכופלים חסידי חב"ד על כל ניגון פעמים ושלש, בכדי לירד לעומקו יותר ולהרגיש את פנימיות נשמתו של הנגון.

בוא וראה כמה גדול כחו של הנגון בעת התועדות רעים של החסידים, עד שביכלתו להפוך את האדם ממהות למהות. אגדת החסידים עשירה בספורים אדות כמה וכמה נפשות מישראל שנעשו בעלי

לעומתם נגוני חב"ד ברובם הם כבדי המשקל, בתנועות מתונות וממושכות, העשירות ב"קמטיהם" האופייניים והמביעות עמקות המחשבה והתעוררות פנימית נפשית.

כמה מעלות וסוגים לנגוני חב"ד.

יש ביניהם: נגוני געגועים, נגוני התמרמרות, נגוני תקוה, נגוני שמחה וריקוד. אבל כולם כאחד משמשים הבעה למצבי הנפש הפנימיים. השירה החבדית היא כולה שירה פנימית העולה ממעמקי הלב והמזעזעת את הנשמה. בכחה של נגינה זו לזכך ולצרף את האדם ולהעלותו למדרגה גבוהה. עיקר טפוסו של הנגון החבד"י היא ההרגשה, כולו בנוי הוא מהרגש הלב ודביקות הנפש ולפיכך אינו זקוק כשאר הנגונים למלים ותיבות, אדרבא המלים מגבילות אותו. כי הרי הנגון הוא — כמבואר בתורת חב"ד — במדרגה נעלית יותר מהדיבור, עד שמה שאין בכח הדבור לגלות בא ביטוי בתנועות הנגון. והוא אפשר הנמוק, שעפ"י רוב הנגון החבד"י מחוסר מלים וכולו אומר שירה. מטעם זה ג"כ חסידי חב"ד אינם מדקדקים כ"כ על חוקי הנגינה האמנותית, כי חפשים הם נגוני חב"ד במדה ידועה, מכל אותן ההגבלות שבמוסיקה. נגוני חב"ד בנויים הם בעיקרם על רגשי הלב הנוער והנלהב ולכן אי אתה יכול לצמצמם בכל אותם ההגבלות וחוקי הנגינה של הטון, חציו או רבעו של טון.

עיקר דרישתם של חסידי חב"ד מהנגון, הוא שיהי "ממולא", כלומר שיהי בעל תוכן ושיחזיק בתוכו איזה תמצית פנימית, בבטאו איזה רגש נפשי, אחרת — נגון "שוטה" הוא, ד"א ריק ובלי תוכן מיוחד. כי אמנם שלש דרגות בנגונים, נגון מכוון, נגון ממולא ונגון שוטה.

נגון מכוון כיצד? — נגון שהוא פרי חבורו של האדם, הרומז לענין גבוה ונשגב ושכל תנועותיו מכוונות, ע"ד עשרת הנגונים של האדמו"ר הוקן ושל נשיאי חב"ד שלאחריו.

נגון ממולא, זהו נגון שגדולי החסידים התפללו בו. ונגון "שוטה", — ע"ד הדס שוטה, שאינו אומר ולא כלום.

נגון ממולא הוא איפוא זה, שספג לתוכו מאש וחוה ההתלהבות של החסיד בעת תפלתו. כידוע, שחסיד חבד"י כשהוא מאריך בתפלתו בהתבוננות וכוונת המוח — הוא מנגן בתפלתו.

14 בכדי להבין תכנו הפנימי של נגון מכוון — אמר פעם כ"ק אדמו"ר שלישיא מליובאוויטש — צריכים ללמוד תורת החסידות, שחיבר האדמו"ר בעל הנגון ההוא.

15 עיין בספר "הפרדס" לרמ"ק שער ערך מנגן: "כל עלי מנגון לבוה אינה אלא עיי הנגון". ועיין ג"כ בס'

קונטרס ההתפעלות לאדמו"ר האמצעי פרק א': "ויש להקדים לזה בענין הנגון מה ענינו, וכידוע בענין המאמר דר"מ ה' מנגן בצלוחת בכל מיני נגון כר להיותו כולל סדר נשמות ישראל וכל נשמה בעלותה בשורש מקור חוצבה הוא עיי השיר דוקא והוא בחי' התפעלות העצמית באהבה בתנוונים כפי אופן שרשה למעלה בעונג העליון והכולל הכל הוא רע"מ ע"כ היה מנגן בכל מיני נגון כמ"ש במ"א, עיי"ש באריכות.

16 ראה בס' ראשית חכמה שער הקדושה סוף פס"ו.

בפנים מסבירות עד שיגיעו גם אל הזולת. אשר בהמשכה וירידה זו מעליון לתחתון מתגשמת דקות השכלת המוח ומתעבה זכות רגש הלב מאותה דקות ובהירות שהיו להן מקודם לכן, ולזאת יכולים בצדק לתאר בכללות אותיות הדבור בשם אותיות הירידה, — הנה בנגוד לזה אותיות הנגון בכללותן הן אותיות העלי.

אותיות הנגינה — אומר כ"ק אדמור"ר שליט"א באחת משיחותיו — הן אותיות העליה, המרוממות ומעלות את האדם למדרגה גבוהה. באותה שעה שמנגן הרי הוא נסגר וגשקע כולו בחדר שלפנים מחדר ממסותורי נפשו ולשעה איננו כלל ממהותו הגלוי, כי אז הוא נדבק בעצמותה של הנפש.

ע"י אותיות הנגינה מתעלה האדם והרי הוא נמשך ברום המעלות של היכלי האור וגילוי נשמתו, אשר קוי אור אלה דוחים עכ"פ לשעה את כל הלא-טוב הצבור בנפשו. כי אותיות הנגינה מעוררת בו, בהאדם, את הטוב הפנימי והנעלם, הוד והברור, אשר פועל התגברות הצורה על החומר.

אותיות הנגינה איפוא אינן מורידות מעליון לתחתון, כי אם אדרבא, הן מגביהות ומרוממות מתחתון לעליון. וכשהאדם מתעורר בכל רצונו ותשוקתו לעלי בהיכלי אור נשמתו הפנימית, אזי הוא מטפס ועולה בשליבות סולם הנגון ושם הוא יכול לינק מלשד עצם נשמתו — שכולו טוב.

כי אמנם הנסתר והנעלם שבכל איש-ישראל, — מלמדת אותנו תורת החסידות — הוא כולו טוב, וזו וברור וכשהוא מתעלה באמצעות הנגון הלבבי והנפשי, שאז מתגלה הטוב הצפון והנעלם מחדרי-נשמתו, הרי האדם נעשה מזוכך ומשובח יותר, עכ"פ באותה שעה.

מכל האמור לעיל מסתבר, שהנגינה החבדיית אינה משמשת רק בתור אמצעי ועזר להתגלות החסידות, אלא שלפעמים היא נחשבת כטבעת חשובה ממהות החסידות עצמה.

כי ישנם כמה מיני נגונים חבדיים: יש נגון המביא לידי התעוררות הכוונה בתפלה, ויש נגון הבא מתוך התעוררות הכוונה, שאז הנגון בעצמו הוא המשך כוונה זו, שמעורר ומגלה את הטוב טעם והנועם הנפשי בהשכלת אלקות, שאל"י הוא מתכון ומתדבק בכל נפשו.

ידוע שהאדמור"ר הזקן רכש לו הרבה נפשות בחוש נגינתו. מסופר גם עליו, שבהיותו פעם בעיר שקלאו המלאה גאונים וחכמים, וכשסבבוהו והקיפוהו בקושיותיהם וספיקותיהם בים-התלמוד, נגן האדמור"ר לפנייהם אחד מנגוניו המלאים דביקות עצומה, אשר פעל כ"כ על חושיהם של השומעים, שהתעוררו ברגש

חשובה ושנתקדו לחסידות ע"י הנגונים הלבביים ששמעו בעת התועדות החסידים.

כן רגילים חסידי חב"ד לדקדק מאד לשיר כל נגון במתינות, בסדר ובדיוק רב כהויותו המקורית, כפי שמקובל הוא אצלם, כי רק אז בא הנגון לתקונו השלם ומביא אותה התועלת הנפשית, שבכח נגון חב"די להביא.

מסופר, שבאחת ההתועדות בליובאוויטש, ביומא טבא, כשקבוצת המנגנים מתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" שרו בחבורה נגון ידוע בחוסר סדר קצת, העיר אז אדמור"ר הרש"ב נ"ע, שהנגון בכלל הוא ענין של יופי, שמביא לידי התגלות היופי שבהנפש, ו"הסדר" שבנגון ענינו — כליל היופי...

כ"ק אדמור"ר שליט"א מליובאוויטש התבטא פעם בנדון זה, שאצל אביו — כ"ק אדמור"ר הרש"ב — ה' מורגל הפתגם, שמה שאמרו רז"ל חייב אדם לומר בלשון רבו, הוא לא דוקא בנוגע לענין של תורה, או מנהג ישראל, אלא אפילו בתנועה של נגון, כי צריכים למסור כל נגון בטהרתו ובדיוקו המקורי, ואיך ומתי שרו אותו.

* * *

כשתרצה לקבל מושג יותר ברור עד כמה חשובה היא הנגינה בחסידות החבדיית, — ראוי לקרוא ולעיין בשיחותיו הנדפסות (" של כ"ק אדמור"ר שליט"א מליובאוויטש).

בשיחותיו אלו ישנם הרבה הערות וביאורים המפיצים אור בהיר על הנגינה בכלל ועל זו החבדיית בפרט. נרשה לעצמנו לצטט כאן איזה מהמאמרים, מקצתם בתוספות הסבר מעט. בעודנו עוד צעיר לימים, אמר פעם האדמור"ר הזקן בהזדמנות התועדות גדולי תורה: "הלשון הוא קולמוס הלב והשיר הוא קולמוס הנפש".

כ"ק אדמור"ר שליט"א מבאר זאת — באחת משיחותיו, — אשר המחשבה היא בתור משרת המוח, הדבור משרת ומגלה מחשבת המוח והרגש הלב, אבל הנגון משרת ומגלה את הכחות עונג ורצון, שהם כוחות מקיפים למעלה מכוחות הפנימיים של המוח והלב — כמבואר בתורת חב"ד — עד מהות הנפש עצמה.

כי כשם שיש אותיות לדבור כן יש אותיות לנגון. אולם הבדל גדול ביניהם. בעוד שאותיות הדבור ענינן — כמובן כללי — ירידה, ז"א שענינן להוריד ולגלות את מחשבת השכל או רגשות הלב, שהאדם מלבישן בצירופי אותיות, בדבורים מדבורים שונים

(17) השיחות יוצאות לאור ע"י הוצאת "קהת".

„יחידות“ אצל רבם, היו כל געגועיהם ותקוותם, נרגשים אף בתנועה אחת חרישית שהיו מנגנים בינם לבין עצמם וכשהיו יוצאים מחדר רבם, הי' נרגש בנגונם — שמחת נפש יתרה, מהוראותיו של רבם שקיבלו ממנו להוציאן מן הכח אל הפועל. וכן שימש הנגון בטוי מיוחד בכל המאורעות החשובים בחייהם של חסידי חב"ד ובפרט בעניני התורה והמצוה. כי הנגון הריהו מפתח החוש והכשרון, המכניס אור בהיר וחיות נפשית בענין שבו עוסקים. — והרי זהו העיקר בתהליכותיו של החסיד, שכל פעולותיו הרוחניות יהיו ספוגות חיות יתרה ויזרח בהן אור פנימיות הנפש.

וזהו ערכה הנעלה של החסידות החבדייית, אשר בכל ענין הנכנס לתחום עבודתה, היא מייגעת למצוא ולגלות את הפנימיות והעצמיות שבהדבר. וכן פעולתה בשטח הנגינה.

בעת שתנועת החסידות הכללית הפיחה רוח חיים חדשים בעוררה את הנשמה שבגוף הנגינה הישראלית, — זכתה החסידות החבדייית להדליק את הנר הפנימי התבוי, בנשמה זו ולהפיק אורה לרבים בדרך הכבושה והסלולה של שיטת החב"ד.

עונג ועליצות הנפש, עד אשר נפקחו מעינות חכמתם ושכלם ונפתרו להם כל קושיותיהם וספיקותיהם מעצמם.

פעם אחרת, מסופר, השיב האדמו"ר הוקן לחבר אברכים לומדים, אשר התאוננו לפניו על אי-הבנת ספרו „התניא“, והשיבם הוא, שבכדי להבין את התניא — זקוקים לנגינה חסידיית...

כיוצא בו אמר א' מגדולי חסידי חב"ד, הרה"ח ר' הלל מפאריטש: מי שאין לו חוש בנגינה אין לו חוש בחסידות. נוסחא אחרת אומרת: מי שיש לו חוש בנגינה — יש לו חוש יותר טוב בחסידות.

* * *

וכך מרוקמת ושזורה היא הנגינה בחייהם של חסידי חב"ד, בשמשה כלי מבטא לשמחתם או להתמרמרותם.

וזאת, לאו דוקא ע"י נגון שלם, כי לפעמים מספיקה גם תנועה אחת או אפילו „קמט“ חסידי אחד. כי באמת רב כוחה של הנגינה החבדייית, עד שאפילו רק בתנועה אחת יכול החסיד להביע כל מאווי הנפש ובטויו.

החסידים הראשונים כשהיו הולכים לביקור

ליקוטי רשימות

משיחותיו של הוד כ"ק אדמו"ר יוסף יצחק שליט"א שניאורסאהן מליובאוויטש,
אדות מהותה וחשיבותה של הנגינה החברית.

סדר ההנהגה אצל הוד כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש הוא, שמלבד התורות, מאמרי חב"ד, שאומר — או נותן בכתב — בשבתות ובמועדים בשעה המוגבלת לזה, הנה נוסף לזה יושב בהתועדות חסידים בזמנים קבועים, כמו בסעודות יו"ט או ביומי דפגרא — הנק' „פארבריינ-גענס“, — שאז משוחח בדברי תורה וחסידות, זכרונות ימי קדם מתקופה החבדי"ת, ובעניני התעוררות לעבודה והנהגה החסידית. הדיבורים האלה נקראים בפי חסידי חב"ד בשם „שיחות“. באמצע השיחות, בין ענין לענין, מפסיקים בניגונים, מניגוני חב"ד המסורתיים, המעוררים את הלב ומגביהים את האדם למצב נפשי נעלה. מפעם לפעם מבאר האדמו"ר ענין הנגינה בכלל ופעולתה והשפעתה בדרכי החסידות בפרט, ולפעמים יספר איזה מאורע חשוב המתיחס להניגון הפרטי שמנגנים אז. השיחות נרשמות אח"כ בכתב ע"י השומעים ה„תפסנים“, ועפ"י רוב רושמים אותן בלשון הרב כפי שאמרן — באידיש.

ולואת מצאנו לנכון ללקט את הקטעים מהשיחות שנמצאות תח"י המדברים בענין הנגינה ולהציגם פה בתור הקדמה לספרנו. הקטעים באים כאן לפי סדר השנים והזמנים שנאמרו, ולפעמים ענין אחד נכפל ונשנה כמה פעמים בהשיחות בזמנים שונים והביאנום פה כסדרם, מפני איזה חידוש דבר שנתחדש בהענין. ואלה הקטעים השייכים לניגונים הפרטיים, הצגנום ב„המפתח“ אצל הניגונים המשותפים אליהם.

א. משיחת שמחת תורה תרפ"ט.
הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי (האט געזאגט: דער טאטע — כ"ק רבינו הוקן) — האט געקענט אריינ-גען בקרבו של חסיד און ארויסרייסען ביי איהם דאס וואס עס טויג ניט, — מיט זאגען חסידות אדער מיט א ניגון...

ב. משיחת י"ט כסלו תרצ"א.
...צווישען די צעהן זכותים פון כ"ק אדמו"ר הוקן, האבען אלטע חסידים גערעכענט, די צעהן ניגונים וואס ער האט געשאפען, וועלכע פועל'ן א התעוררות תשובה און דביקות.

ג. משיחת י"ט כסלו תרצ"א.
אויף איינע פון די אייניקלעכ'ס (חתונות, וואס

1) אדמו"ר דובער בנו של אדמו"ר הוקן, וידוע בשם: „אדמו"ר האמצעי" או: „דער מיטעלער רבי“. (ס' כסלו תקל"ד — ס' כסלו תקפ"ח).

2) אדמו"ר שניאור זלמן בהר"ר ברוך בעל התניא והשו"ע, וידוע בשם: „אדמו"ר הוקן" או: „רבינו הוקן“. (חיי אלול תק"ה — כ"ד טבת תקע"ג. בארוכה ע"ד תולדות חייו וחיי נשיאי חב"ד שלאחריו ראה בס' „בית רבי“ ובקובץ „היום יום“ במדור שלשלת היחס).

3) נכד אדמו"ר הוקן וראה לקמן אות ת.

4) אדמו"ר מנחם מענדל בהר"ר שלום שכנא, נכד אדמו"ר הוקן — מבית הרבנית דבורה לאה — וידוע בשם: אדמו"ר הצמח צדק, ע"ש ספריו שו"ת צמח צדק. (כ"ט אלול תקמ"ט — י"ג ניסן תרכ"ו).

ו. חלקו'ד י"ט כסלו תרצ"ג, ע' כ"ג.

...און אז — מספר הרד"ו — דער רבי, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, האט מסיים געווען, האט ער גע- הייסען מכריז זיין, אז אלע וועלכע קענען זינגען זאלען זינגען דעם ניגון וואס ער האט געזאגט, מען זאל זינגען אפגעצויגען, אלע גלייך און דריי מאל איבערזינגען. און בכדי אז אלע זאלען זינגען גלייך האט ער געהייסען אלי' אבעלער (וויראבייציק) און צדוק האמליער (ניחאמקין), אז זיי זאלען שטעהן אין דער הויך און אפגעהערן מיט די זינגער.

ז. חלקו'ד כ' כסלו תרצ"ד, פרק ד.

דער חייב אדם לומר בלשון רבו, איז ביי דעם טאטען (געווען ניט נאָר אין אַ מנהג, נאָר אפילו אין אַ תנועה פון אַ ניגון, ד. ה. ווי מען האט דעם ניגון געזונגען און ווען מען האט דעם ניגון געזונגען.

ח. שט.

נגינה איז איינע פון די ערנסטע זאכען בדרכי החסידים. עס זיינען אלעמען באוואוסט די צען ניי- גונים, וועלכע הוד כ"ק רבינו הזקן האט מחבר געווען, ספעציעלע ניגונים פאר באזונדערע צייטען. דער גרויסער ניגון פון די פיר פאלען (האט אונז דער טאטע) געלערענט און געגעבען צו פאר- שטעהן (א), אז די 4 פאלען זיינען כנגד די 4 עולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשי' מלמטה למעלה. צווישען די צען ניגונים, זיינען פאראן גאנץ קורצע ניגונים פון איין פאל, דאס זיינען תנועות, וועלכע ער פלעגט זינגען במועדים קבועים.

דעם גרויסען ניגון (א), פלעגט מען זינגען אין ליובאוויטש נאָר אין זמנים קבועים ווי י"ט כסלו, אויף שמחות, ווי למשל, אַ ברית, בר מצוה, חתונה און אויך אין חודש אלול ביים דאוונען, (כשמתפללים ביחידות באריכות).

הרה"ח הרשב"ץ (האט מיר דערציילט, דאס וואָס ער האט אליין געהערט פון רבי'ן, דעם צמח צדק, ביי ר' שניאור ר' נחום'ס (א) אויף די חתונה. דער צמח צדק האט דאָן געזאָגט:

(7) הרה"ח ר' דוב זאב קאָנעווינקאָה, רב בעיר יעקאָ טערנאָסלאָוו באוקריינע, מחסידי אדמו"ר הצ"צ, ואח"כ מאדמו"ר מוהר"ש ואדמו"ר הרשב"י.

(8) ראה אדותו בלקריד חגה"פ הש"ג אות ס"ה.

(9) ניגון (א) שבספרנו.

(10) בהתועדות י"ט כסלו תרס"ג.

(11) הר' שמואל בצלאל, מחסידי אדמו"ר הצ"צ, אדמו"ר מוהר"ש ואדמו"ר הרשב"י, מורו הפרטי של אדמו"ר מליר באחיטש שליט"א בנערותו ואח"כ הי' משפיע בשיבת תומכי תמימים בליובאוויטש.

(12) הרה"ח ר' מנחם נחום בנו של אדמו"ר האמצעי והר' שניאור הוא בנו של הר"מ נחום. החתונה הי' בשנת תר"ס או תר"י בערך.

עולם האצילות, האט ניט קיין סוף, און דער סוף ניגון קערט זיך צוריק אום צום ערשטען פאל, שמכוון כנגד עולם העשי'.

זקני הוד כ"ק אדמו"ר מוהר"ש (האט דער- ציילט להוד כ"ק אדמו"ר), אז ווען מען האט גע- זונגען דעם ניגון זיינען אלע געשטאנען אין אַ גרוי- סע התעוררות און יעדער האט זיך אַרומגעקוקט, אויב דער רבי — כ"ק אדמו"ר הזקן — שטעהט לע- בען איהם.

ד. משיחת י"ב תמוז תרצ"ב.

דער אמת איז, הגם שווייגן איז אַ גרויסע מעלה און בפרט אַ קלוגער שווייגער, דאָס איז אָבער נאָר לגבי דיבור, אָבער בהנוגע צו ניגון איז ניגון העכער.

קול מעורר הכוונה. לכאורה איז דאָך ניט מובן, כוונה איז דאָך השגה און קול, שה"ע התעוררות, איז דאָך היפך השכל, וואָרומ שכל איז מנוחה והתישבות און קול, התעוררות, איז דאָך דער היפך דערפון (כי ענין קול שייך למדות שבלב).

נאָר דער ענין איז, אז דער פירוש פון "כוונה" איז חלון, מל' וכוין פתיחין לי' (דניאל ה' יא), מאַכען אַ פענסטער אין קאָפּ און אין האַרצען, וואָרומ מיר זעהען אז עס זיינען דאָ אַזעלכע, וואָס פאַרשטעהען אַ ענין אַלקי, אָבער עס קומט ניט אַראָפּ אין האַרצען, און עס זיינען דאָ אַזעלכע, וועלכע האָבען אַ הרגש הלב אָבער צום פּועל איז ניט שייך, עס בלייבט בלויז אין האַרצען וכו'.

איז דער ענין פון קול מעורר הכוונה, אז דורך דעם קול הנגינה מאַכט מען אַ פענסטער אין מוח, בכדי עס זאָל אַראָפּקומען אין לב און אַ פענסטער אין לב, אז עס זאָל זיך לבא פליג לכל שייפין.

אַמאָליגע חסידים, אז זיי האָבען געטאָן אין אַ ענין, איז דורך אַ ניגון האָבען זיי אַראָפּגעטראָגען אין פּועל.

וזהו ג"כ הפי' בהמשנה (ברכות פ"ב מ"א) אם כיון לבו יצא, דלכא' מה שייך כוונה ללב, לב — הרגש, כוונה — השגה, אלא הפירוש בזה, אם כיון לבו, אויב ער מאַכט אַ פענסטער אין האַרצען כו"ל, ואז יצא.

ה. שט.

כ"ק אדמו"ר הזקן הי' כל דיבוריו בניגון.

(5) אדמו"ר שמואל בן אדמו"ר הצמח צדק. (ב' אייר תקצ"ד — י"ג תשרי תרמ"ג).

(6) אדמו"ר שלום דובער בן אדמו"ר מוהר"ש, ואביו של — יבלחה"ח — אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א. (כ' חשוון תרכ"א — ב' ניסן תר"פ).

הצמח צדק פלעגט זאגען די ווערטער: אשרי איש שלא ישכח וכן אדם יתאמץ בך, זיינען זיי אלע אריין אין אזא התלהבות, אז זייערע פנים'ער זיינען געווארען צופלאמט און איבער די באקען האבען אג- געהויבען פליסען טרערען. מען האט געזעהן, אז די מענשען לעבען איבער אין דעם מאמענט יענע ליכ- טיגע הייליגע מינוטען, און עס איז קיין שום ספק ספקא, אז יעדער פון זיי האט געוויס געפיהלט ווי ער שטעהט לעבען רבין', זעהט און הערט ווי דער רבי דאווענט.

יב. מלקויד בחגה"ש תרצ"ד.

י"ט כסלו תרס"ג האט הוד כ"ק אאמ"ר הרה"ק געהייסען זינגען דעם רבי'ס' (ניגון הידוע'), און האט געזאגט, אז א ניגון דארף מען לערנען און פארטיפען זיך.

יג. שט.

מתוך ספור נפלא ע"ד הרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב, איך שטערר בניגוני התעוררות תשובה בלב השומעים.

...דער בארדיטשעווער רב האט געזאגט, אז מען דארף דאווענען מעריב און ער אליין איז געווען בחור ש"ץ.

אידער דער בארדיטשעווער רב האט געדארפט אנהויבען זאגען והוא רחום יכפר וכו', האט ער זיך שטארק פארדבקיט און געוונגען א ניגון. אין אג- פאנג מיט א טיפער עצבות ותחנונים, ווי איינער קלאגט און בעט רחמים פון טיפען הארצען, וואס האט אלעמען דערנומען, און נאכדעם מיט א גרויסע שמחה און התלהבות ביז אויסגעהן ממש, און דער- נאך האט ער אגעהויבען זאגען די ווערטער והוא רחום יכפר וכו' מיט דעם טייל ניגון פון טיפער עצבות און תחנונים, וועלכער האט גערירט אלע- מענס הערצער. די ווערטער ה' הושיעה המלך יענונו ביום קראנו, האט ער שוין געזאגט מיט דעם 2-טען טייל פון ניגון, וואס איז געווען מיט גרויס שמחה און התלהבות וכו'.

עס איז אוממעגליך צו דערציילען און קענען ארויסגעבען, וואס פאר א רושם דער ניגון האט גע- מאכט אויף די תלמידים.

אלע האבען געהערט און געפיהלט מער ניט ווי ע"ד דעם משל ד. ה. דער ניגון האט זיי דערנומען ביז דעם נקודת הלב און האט זיי געבראכט אין א העכערער אומבאקאנטער וועלט פאר זיי.

אבער נאך דעם אלעם האבען זיי דאך ניט גע- האט קיין שום אחיזה אין דעם תבנת הענין, מכל

האומר שמועה בשם אומרה יהא רואה בעל השמועה כאלו עומד לנגדו וכו' (כמו שמובא לעיל אות ג').

און דער רבי הצ"צ האט אגעהויבען זינגען דעם אלטען רבי'ס ניגון הידוע' מיט גרויס דבקות. די קינדער האבען מיטגעזונגען און דער גאנצער עולם האט זיך באגאסען מיט תשובה טרערען.

ט. שט.

ביי דעם זיידען — כ"ק אדמ"ר מוהר"ש — זיינען געווען געוויסע ניגונים, וועלכע ער פלעגט זינגען פאר זיך אין דאווענען, אין פסוקי דומרה, אין ברכות קר"ש, בעת ער פלעגט לייגען תפילין דר"ת און אויך בשעת ער פלעגט אנטאן די בגדי שבת, אדער מוצאי שבת, בשעת ער פלעגט אויסטאן די בגדי שבת. בסעודות שבת זיינען געווען ניגונים, וועלכע ער פלעגט זינגען נאך בלילי שבת, און אזעל- כע וועלכע ער פלעגט זינגען נאך ביום שבת.

י. שט.

איך האב געהערט פון טאטען' (אז א ניגון, א חסידות און יחידות י"א) זיינען מחשבה דיבור ומעשה. דער פירוש פון דעם ווארט איז: דורך דעם קיום פון יחידות, אז דער חסיד איז מקיים אלץ, איז די התקשרות זיינע מיט'ן רבין ביז דער לעצטער מדריגה פון מעשה; דורך חזר'ן דעם רבי'ס חסידות, ווערט א יחוד פון דיבור און דורך א ניגון — א יחוד פון מחשבה. — ראה שם בארוכה.

יא. מלקויד חגה"פ תרצ"ד, חלק א' אות ז.

...איז איינע פון די חנוכה נעכט — דאס איז געווען בשנת תר"ן — זיינען זיך צונויפגעקומען: מורי החסיד רשב"ץ', החסיד ר' הענדיל', און החסידים ר' אהרן ור' יקותיאל מדאקשיץ והחסיד ר' זלמן, און האבען זיך צורעדט בזכרונות ימי קדם, ווען זיי זיינען נאך געווען יונגע לייט, זייענדיג ביי דעם עלטער זיידען, כ"ק אדמ"ר הצמח צדק. אינ- דעם האט זיך החסיד ר' זלמן פלוצלונג א הויב גע- טאן, און אגעהויבען זינגען דעם עלטער זיידענס א ניגון מיט וועלכען ער פלעגט דאווענען מוסף ר"ה. אלע האבען זיך אויפגעשטעלט און מיטגעזונגען. ווען עס איז געקומען צו דער — גוט באוואוס- טער בא' חסידים — תנועה, ווי דער עלטער זיידע

12א) כשחסי נכנס לחדר האדמ"ר לשאול עצתו בשאלה רוחנית או גשמית, קוראים זאת חסידי חב"ד בשם: יחידות.

13) הרה"ח ר' חנוך הענדיל קובעל, מחסידי אדמ"ר הצ"צ, אדמ"ר מוהר"ש ואדמ"ר הרשב"י. ראה אודותיו בארוכה בהתמים חוברת א' ע' ע"ט.

שכן אין דעם נמשל פון ירידת הנשמה בגוף, וואס דער באַרדיטשעווער רב האָט אויסגעמאַלט אין זיין גיגון.

אָבער די תלמידים, וואָס אין יעדער תנועה האָבען זיי געוואוסט און געפיהלט דעם נמשל, האָבען זיי אין דער צייט איבערגעלעבט דעם גאַנצען ענין פון ירידת הנשמה בגוף.

דער ניגון וואָס דער באַרדיטשעווער רב האָט
געזונגען, איז דאָס פאַר זיי געווען אַ ספור דברים,
די זעלבע זאך ווי ער וואלט דערזעהלט.

באמת איז אַ ניגון, — פאַר דעם וועלכער פאַר-
שטעהט וואָס ער הערט — נאָך מעהר ווי אַ סיפור
דברים.

וַיִּי, דִּי תַלְמִידִים. הָאֲבָעִן גַּעְהֶעֶרֶט וואָס דער נִיגוֹן
וואָגט אַרױס און דערצעהלט, דִּי גאַנצע פּאַסִירוֹנֵג פֿון
יִרִידַת הַנֶּשְׁמָה בַּגּוֹף. — רֵאָה שֶׁם בִּאֲרוּכָה.

יד. חלקויד בר מצוה כ"ה שבט תרצ"ו, אות נ"ה.
...עס איז דורכגעגאנגען אַ היפשע צייט, האָט
דער רבי אָנגעהויבען זינגען זיין ניגון הידוע.
ענדען פֿאַל האָט ער איבערגעזונגען צוויי מַאָל חוץ
דעם פֿערטען פֿאַל האָט דער רבי געזונגען מעהרע-
רע מַאָל.

בשעת דער רבי האָט געוואָנען, איז דער גאַנצער
עולם, וועלכער איז געווען אין גרויסען בית המדרש
און אין דערבייאַגען בנין, געווען מקושר מיט זייערע
מחשבות, כחות און חושים אין דעם רבי'ס זינגען.
יעדער פאַל וואָס דער רבי האָט געוואָנען האָט מערער
געווען אַן אַנדער טייל פון נפש, יעדערען לפי ערכו
האָט דער ניגון אויפגעוהיבען פון זיין מעמד ומצב.
ר' יוסף כל בו (" און ר' איסר קיסעס האָבען
געזאָגט, אַז בשעת דער רבי האָט געוואָנען האָבען זיי
זיך דערמאָנט אַלץ וואָס עס האָט זיך מיט זיי געטאָן
מיים עמדם על דעתם.

טו. שם.

ביום הילולא של המגיד — הרב ר' דובער
ממעזריטש, — י"ט כסלו ש"ק וישלח תקל"ו.
נתאספו כל התלמידים אל הרמ"מ מהאָראַדאָק.
צווישען תפלת קבלת שבת און תפלת ערבית איז
געווען אַ הפסק משך זמן מה.

דער רבי (י) און הרה"ק הר' אברהם (י) והרה"ק

14) האנן ר' יוסף כל בו מבאוני שקלאון וממקושרי
אדמו"ר הוסן.

(15) הרה"ק ר' מנחם מענדל מהאָראָדאָק, בעל "פרי הארץ", מוקני התלמידים של המגיד ממעזריטש.

16) הרה"ק ר' אברהם מקאליסק מגדולי התלמידים של המגיד ממעזריטש.

הר' ישראל מפאלצק^א) זיינען געווען זעלבסט. הגם זיי זיינען געווען שטארק געטילט מיט זייערע קולות איינער פון אנדערען, אבער אז זיי האבען געזונגען אלע אין איינעם איז געווען א נעמיות צו הערען.

דעם רבינ'ס קול, ווייסט מען דאָך, איז זייער אַ שטאַרקער און אַ ברייטער, וואָס איז מטיל אימה: הרה"ק הר"א *) האָט געוואָלט אַ קול דק, אַבער זעהר אַ הילכיקער, פול מיט התרגשות, יעדער תנועה וואָס ער האָט געזונגען איז באַגלייט מיט אַ שטיק פּייער.

הרה"ק הר"י¹¹) האט געהאט א קיל בעים, ניט קיין הויכער, ניט קיין נידעריגער, ניט קיין שטארקער און ניט קיין שוואכער, א מיטעלער תחנונים קול, וואס האט מעורר געווען רחמנות, עס האט געצויגען און געקלעפט.

אין דעם הפסק וואס איז געווען צווישען קבלת שבת און תפלת ערבית, האָט דער רבי און הרה"ק הרה"א והר"י געזונגען די נגינים, וואָס פלעגען זיין זעהר חביב ביי דעם מעזריטשער מגיד.

אין מעזריטש ביי דעם מגיד איז געווען א סדר
מיוחד אויף ניגונים.

עס זיינען געווען ניגונים וואס מען האט גע-
זונגען בא דעם בעש"ט.

איינער פון די וועלכע האבען מחדש געווען
נייגונגן אין געווען הרה"ק הר' מיכל מולאטשוב".
און געווען ייגונגן. וואס זיינען נתחבר און
נתחדש געווארען אין דעם זמן פון דעם מעזריטש-
ער מגיד'ס נשיאות.

צווישען די אלע ניגונים זיינען געווען אזעלכע, וועלכע זיינען געווען שטארק חביב בא דעם מעזרי-טשער מגיד.

א טייל פון די ניגונים, האט דער רבי און הרה"ק
הר"א והר"י געזונגען אין דער הפסקה צייט בין
קבלת שבת ותפלת ערבית.

אלע וועלכע זיינען געווען אין בית הכנסת, בשעת דער רבי און הרה"ק הר"א והר"י האָבען געזונגען. און געזעהן די דבקות פון הרה"צ הרמ"מ און די דבקות פון די זינגער האָבען געזעהן, אז זיי זיינען זיך מתאחד מיט נשמת מורם ורבים המגיד ממעזריטש. טו. מלקו"ד בשמע"צ ושמוח"ת תרצ"ו, חלק א'. מורי הרשב"י (י) דערציילט אין אַ סיפור ארום, פון אַ חסידות'ן פארבריינגען אין ליובאוויטש חנוכה תר"י, וואס אין דעם פארבריינגען זיינען די ראשי

(17) הרה"ק ר' ישראל מפאנאצק — מתלמידים הגדולים של המגיד ממעזריטש.

(18) הרה"ק ר' יחיאל מיכל מולטשוב בהרה"צ ר' יצחק מדרוהוביטש, תלמיד מובהק מהבשע"ט.

כ"ק אאמור"ר הרה"ק לשוחח ברבים בענין עבודה שבלב בעבודת התפלה, אשר עבודה זו באריכות התפלה וההתבוננות כל אחד לפי יכולתו, היא חובת גברא.

תורה און תפלה — כה תי' לשונו הק' — זיינען צוויי גאָר באַזונדערע וועלטען, וואָס אל ציוה עליהם און מרועה אחד ניתנו לנו.

די צוויי וועלטען פון תורה און תפלה, איז ניט גאָר וואָס זיי זיינען געטיילט אין זמן, דומן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד, זיי זיינען אָפּגעטיילט אפילו אין זייערע ניגונים, עס איז ניט גלייך דער ניגון פון תורה צו דעם ניגון פון תפלה.

אין כאן המקום להעתיק השיחה הק' ההיא, כי אם בהנוגע לענינו בענין הנגינה, אשר ביאר גודל ענינה והמקום החשוב אשר הנגינה תופסת בדרכי החסידות.

אז הואיל הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק לבאר המאמר, קול מעורר הכוונה, והאריך להסביר פעולת הנגינה על הילוך המחשבה וטיב ההתעמקות, פעולתה בהתעוררות הלב, התעוררות הרוח, עליזת הנפש ועליזותה.

בהסבר מיוחד ביאר ההבדל בין קול מעורר הכוונה, לשיר וזמרת הלויים והא דאמרו כל בעלי שיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר.

אחרי חג הסוכות בועידה ראשונה של תלמידי ישיבת תומכי תמימים החליטו, כי תלמידי הישיבה ישימו לב להתלמד לנגן ניגוני החסידים.

החלטה באה לפעולות וכעבור איזה שבועות הנה גשמע בכל שבת ושבת קודם אמירת המאמר, ובין מנחה למעריב אחר חזרת המאמר, קולם של התלמידים בניגונים מניגונים שונים.

כשתי שנים, הנה מזמן לזמן גדלה קבוצת המנגנים, אבל בכל זה לא הי' בזה משטר וסדר הן בידיעת הנגנים על ברור והן באופן נגינתם בהברה ברורה, עד אשר בא התלמיד נתן נטע מפאהאר בשנת תרס"ב.

התלמיד נתן נטע מפאהאר, מלבד נעימת קולו, הנה לו חוש נעלה בשיר, ובמנגינותיו יקח לבבות, והוא סידר את קבוצת המנגנים ויעמוד בראש התנהגות.

כמה פעמים אמר הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק, כי נהנה הוא אשר נסדר קבוצת מנגנים בתוככי תלמידי תומכי תמימים, כי כך היא דרכו של הפנימי, אשר כל דבר מסודר אצלו ומה גם ענין הנגינה, אשר הוא אחד ממפתחי החוש והכשרון.

חג השבועות תרס"ב קודם אמירת המאמר הי' פעם הראשון, אשר התלמיד נתן נטע מפאהאר עמד בראש קבוצת המנגנים לנגן בסדר נפלא אשר הכין

המדברים די חסידים מפורסמים: ר' אייזיק האמ"ר ליער" (און ר' פסח מאלאסטאָוקער"...)...

אז ר' אייזיק האמ"ר מסיים געווען, האָט ער זיך אַ קעהר געטאָן צו ר' פסחין און געזאָגט:

דו געדענקסט, וואָס דער רבי" (האָט געזאָגט ל"ג בעומר תקע"ד, נאָכדעם ווי ער האָט זייענדיק אויפן פעלד געזאָגט דעם מאמר, אתה הצבת גבולות ארץ, צו ר' אלעזר חיים זשלאַבינער; זינג דעם טאַטענ'ס" אַ ניגון, וועלען מיר זיין מיט דעם טאַטען אין איינעם...

אין יענער צייט — תקע"ד — איז רא"ה גע" ווען אַ זקן, אָבער ער האָט נאָך זעהר שעהן געזונגען. החסיד ר' אלעזר חיים פלעגט אָפט מאַל דער" ציילען, אַז דער רבי" (האָט איהם געזאָגט, אַז דורך אַ ניגון איז אהדבקות רוחא ברוחא.

און ביידע — דערציילט מורי הרשב"ץ — האָ בען זיך געשטעלט מלוא קומתם און האָבען געזונג גען דעם רבינ'ס ניגון, די פנימער זיינען געווען פאַרפלאַמט, די אויגען פאַרמאַכט און אַ הדרת קודש האָט זיך געהערט אין זייער געזאָנג, וואָס אויף אונז יונגעלייט האָט דאָס געמאַכט אַ שטאַרקען רושם.

יו. ממכתבו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, נדפס בהתחית חוברת ה', י"ט כסלו תרצ"ג, ע' נ"ח. ...במענה על שאלתך אדות הנגון של הוד כ"ק רבינו הזקן" (בעל הארבע בבות" (הנה הרבה סי" פורים וביאורים שמעתי בענין זה ורובם רשומים אצלי כפי סדר זמניהם, ואכתוב לך ענין אחד בזה, באשר רשימתי זו נמצאת אתי.

בליל חג החגים, י"ט כסלו תרס"ג, בעת התוערות — פאַרבריינגען — באולם הגדול דישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש, הואיל הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק" (צוקללה"ה נבג"מ זי"ע לאמר, כי התלמידים ינגנו את הנגון של הוד כ"ק רבינו הזקן הנודע ונקוב בשם: הנגון של ארבע בבות.

בעת ההיא היתה בתוככי תלמידי ישיבת תומכי תמימים קבוצה מיוחדת של מנגנים, תחת הנהלתו של אחד התלמידים ושמו נתן נטע מפאהאר" (.

סיבת התיסדות קבוצת מנגנים היתה אחת השיחות קדש בשמחת תורה תר"ס, אשר הואיל הוד

(19) הרב ר' יצחק אייזיק הלוי עפשטיין, רב בעיר האמליע, בעהמ"ס חנה אריאל ועוד, מתלמידי אדמו"ר הזקן ואח"כ ממקושרי אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ.

(20) הרה"ח ר' פסח מעיר מאלאסטאָוקע — מהחסידים המפורסמים של אדמו"ר הזקן ואח"כ מאדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ.

(21) אדמו"ר האמצעי.

(22) ר' נתן נטע רובינאו מעיר פאהאר ברוסי.

געווען, אבער עס איז געווען גוט צו הערען ווי ער זינגט.

וסיים כ"ק אאזמור"ר הצ"צ: כ"ק רבינו הוקן, פעל הרבה לקרב אנשים לחסידות בחוש הנגינה שלו. כ"ק אאזמור"ר מוהר"ש מבאר זה, ומחלק שיש ג' ענינים בנגינה.

כ. משיחת ליל שש"פ תרצ"ז.

...שירת הים, דער ניגון, וואס מען האט גע' זונגען בקריעת ים סוף איז בלתי ידוע, אבער עס איז ברור הדבר, אז עס איז געווען א הארציגער, א פריי' ליכער ניגון.

כא. מספר השיחות, קיץ ה' ש"ת, שיחת ט' ניסן. בא' חסידים בכלל און בא' די חסידישע התועדות'ן בפרט, פארנעמט זינגען גיט נאך א מקום מכוון, נאך טאקע א מקום חשוב, ווייל נגינה איז איינע פון די סרסורי החסידות. נגינה איז א געוויסע מיטהעלפעדיג צו דעם גילוי החסידות, הן אין השגה און הן אין התבוננות, אויך אין עבודה פון חסידות, פארנעמט נגינה א באדייטענדען מקום חשוב.

דער חלק טוב און דעם מקום חשוב, וואס נגינה פארנעמט אין חסידות איז א דבר מוחשי, וואס עס איז גיט נאך א ענין פון פיהלען, נאך עס איז א ענין הניכר ונראה לכל.

דער תועלת ופעולת הנגינה אין חסידות, איז אין אלע דריי חלקות: א) השכלה והשגה, ב) התבוננות, ג) עבודה, און נאך ווען דאס זינגען איז מיט א הרגש פנימי, מיט א אינערליכען געפיהל.

כב. שם.

...אין ליובאוויטש, האט מען אפילו שבת בין מנחה למעריב געזונגען מיט א הרגש, ובפרט די ניגונים וואס מען האט געזונגען בשעת א התועדות, און מכל שכן די ניגונים וועלכע מען האט געזונגען בשעת א התועדות, ווען מען האט זוכה געווען צו דעם אור פני קדש הקדשים הוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק, וואס דאן האט מען געזונגען מיט א הרגש פנימי.

כג. שם.

...בא' א חסידישער התועדות, מיט א טיפוזינגען חסידות מקובל'דיקען ניגון, קען מען בעזה"י ובזכות אוועקער הייליגע רביים עפעס באגרייפען, ווי צו ווערן געהעטער צו חסידות און עבודה שבלב, ובפרט ווי ארויסצוגיין פון דער קלעפיקער הגשמה בלאטע, מיר באדארפען טאן מיט זיך, עס איז זיכער, אז השי"ת וועט אונז מצליח זיין.

כד. משיחת ליל שש"פ ת"ש (שלא בא בדפוס).

...אין ליובאוויטש איז געווען דער מנהג צו זינגען יעדען ניגון, ג' פעמים, ה' פעמים או ו' פעמים.

מראש, מה שהפליא את השומעים וביחוד את הרה"ח הרב ר' יהודה ליב האפמאן (י), שהי' מנגן גדול.

ביום השני בעת הסעודה נגנו קבוצת התלמידים תחת הנהלתו של התלמיד נתן נטע מפאטאר, והוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק שבחו על זה אשר נתן עצמו לסדר נגינת הניגונים על בורים.

(המשך המכתב, ע"ד תוכנו של הניגון בן ד' בבית תמצא לקמן במפתח הניגונים ניגון א).

ית. משיחת יום א' חגה"פ תרצ"ז.

אין ליובאוויטש, האט דער ענין נגינה פארנומען א חשוב'ן ארט.

נגינה דאס איז די שפראך פון נפש, אין דעם מאמר וידעת רנ"ז, איז מבואר דער הפרש פון מחשבה לדיבור, אותיות המחשבה זיינען גילוי לעצמו והעלם לגבי הזולת, און אותיות הדיבור זיינען העלם לגבי עצמו וגילוי אל הזולת. דאס איז אלץ מחשבה און דיבור, אבער נגינה — דאס איז אותיות הנפש וגילוי.

החסיד ר' הלל מפאריטש (י) האט געזאגט: ווער עס האט גיט קיין חוש אין נגינה האט גיט קיין חוש אין חסידות. נאך א נוסחא איז דא: ווער עס האט א חוש אין נגינה האט ער א בעסערען חוש אין חסידות, דער הפרש פון ביידע נוסחאות איז מובן.

ליובאוויטשער ניגונים דארפען זיין די משנה פון נגינה...

יט. משיחת אחרון ש"פ תרצ"ז.

כ"ק אאזמור"ר הצמח צדק הי' קורא את בנו הרב"ש (י): "דער בעל הבית, והי' לו קביעות ללמוד עמו קבלה.

פעם אחת למדו מה שכתוב בכתבי האריז"ל, נכון לומר בש"ק, ואמר לו הצ"צ: אאזמור"ר — כ"ק רבינו הוקן — אמר: נגינה הויבט אויף ממהות למהות. כעבור איוה זמן אמר לו שוב הצ"צ: דער זידע האט דערציילט: ווען איך בין געקומען דעם ערשטען מאל אין מעזריטש (י) האב איך אין אנטפאנג געוואלט פארען צוריק, ווייל איך האב גיט געזעהן וואס איך קען אויפטאן דארטען, האט מיר דער אויבערשטער געשאנקען א חוש אין נגינה, און איך האב געהערט דעם רבי'ן (י) זינגען. דער רבי איז קיין מנגן גיט

(23) הרה"ח ר' יהודה ליב האפמאן — מהחסידיים המפורסמים של אדמו"ר מוהר"ש ואח"כ מאדמו"ר הרש"ב. (24) הרה"ח ר' הלל הלוי אב"ד באברויסק, בעהמ"ה מלח הרמון ועוד, מחסידי אדמו"ר האמצעי ואח"כ מאדמו"ר הצ"צ.

(25) הרה"ח ר' ברוך שלום בנו הבכור של אדמו"ר הצ"צ.

(26) לרבו הרב המגיד ר' דובער ממעזריטש, תלמיד הבעש"ט.

האָבען אַ הודכנות, אָבער די התעוררות וואָס ווערט דורך אַ ניגון אין די התעוררות אליין אַ מוזכנת.

כח. שם, שיחת ב' דחגה"ש, אות ו'.

אין אַ חסידישן ניגון, שפיגעלט זיך אַפּ דער מהלך רוח פון דעם וואָס האָט מחבר געווען דעם ניגון. אַ ניגון אין אַ געוויסע איבערלעבונג, זיינען פאַראַן אין דעם צוויי אופנים: אַ איבערלעבונג וואָס גיט זיך איבער אין אַ ניגון און אַ ניגון וואָס שאַפט אַ איבער-לעבונג.

רבינו הזקן (אין געווען אַ געבאָרענער מנגן. זייענדיק אין מעזריטש האָט ער מקבל געווען אַ סך ניגונים, וואָס מען האָט געזונגען באַ מורנו הבעש"ט און האָט זיי איינגעזאָר'ט בדיק. 'עדער גון האָט גע-האָט זיין נאָמען לויט די תולדות פון דעם ניגון, ווער עס האָט אים מחבר געווען, אין וועלכען זמן און וואָס פאַר אַ פאַסירונג דער ניגון דערציילט.

הצדיק ר' מיכל מלאטשוב (אין געווען אַ גרויסער מחדש פון ניגונים. מורנו הבעש"ט האָט געזאָגט, אַז הצדיק ר' מיכל'ע אין אַן אָפטער אַרייַג-געהער אין היכל השיר און קלייבט אויס התעוררות און חשוקה ניגונים.

אַמאָל אין הצדיק ר' מיכל געווען חלוש בבריאותו, און מצד חלישותו האָט ער דאָן ניט גע-קענט געהן צו מורנו הבעש"ט. דאמאָלט האָט ער מחדש געווען דעם ניגון, באַוואוסט באַ חסידים מיטן נאָמען: ר' מיכעל'ע זלאַטשובער'ס געגויעם ניגון, וואָס רבינו הזקן האָט געבראַכט קומענדיק פון מעזריטש.

ר' מיכעל'ע'ס געגויעם ניגון אין איינגעטיילט אין דריי חלקים: דער ערשטער טייל אין מציד די שטאַרקע בענקעניש און גרויסע געגויעם, דער צווייטער פאַל אין די גליקליכע גרויסע שמחה ווען ער קומט צו מורנו הבעש"ט, און דער דריטער פאַל אין די התעוררות הדבקות און איבערגעגעבענקייט למורינו הבעש"ט.

כח. שם, שיחת ש"פ פנחס י"ד תמוז, אות ו'.

חסידים זיינען בעלי שיר, דער רבי (אין האָט גע-מאַכט חסידים פאַר בעלי שיר. רבינו הזקן (אין האָט מסדר געווען צען ניגונים ע"פ הסדר דספירות ועולמות אבי"ע.

מיר האָבען זוכה געווען צו הערען י"ט כסלו תרס"ג פון הוד כ"ק אאמ"ר הרה"ק (אין פירוש ארוך ומסודר אויף דעם ארבע בבות ניגון, אַז ער איז מכון נגד ארבעת עולמות אבי"ע. מיר אַלע וועלכע זיינען בייגעווען די מחזה הקדושה דאַרפֿען געדיינקען, ווי הוד כ"ק אאמ"ר הרה"ק האָט זיך אויפֿ-געשטעלט מלא קומתו און האָט געזאָגט:

כח. משיחת יום שש"פ ת"ש (שלא בא בדפוס).

הוד כ"ק אאמ"ר (אין האָט אַמאָל געהערט ווי איי-נער, אַ חסיד, האָט געזונגען אַ ניגון און בשעת מעשה האָט דער חסיד מרגיש געווען — רבי, און האָט דורכגעלעבט זיינע יחידות וואָס ער איז געווען ביי דעם רבין.

דער ענין פון אַ ניגון אין, אַז מען זאָל דערהערען דעם אור הנשמה וואָס איז דאָ אין דעם ניגון.

כח. מספר השיחות קיץ ה' ש"ת. שיחת ליל אהש"פ, אות ט"ז—כ.

דער פּעטער רז"א (אין זינגט די ניגונים וואָס דער עלטער פּעטער כ"ק הרב"ש (אין האָט געזונגען אהש"פ תרכ"ה, בשעת דער עלטער זיידע — כ"ק אדמ"ר צמח צדק — האָט געגעסען סעודת משיח.

דער פּאָטער (אין דערציילט, וואָס ער האָט געהערט פון זיין פּאָטער — כ"ק אאמ"ר מוהר"ש: — דער בעש"ט האָט געגעבען אַ נאָמען די סעודת היום פון אהש"פ — משיח'ס סעודה.

דער פּעטער רז"א דערצעהלט, ווי דער זיידע — כ"ק אדמ"ר צמח צדק — האָט געזאָגט: בעת דו וועסט זינגען די משיח'ס סעודה ניגונים ווי דער זיידע — כ"ק אדמ"ר הזקן — האָט זיי געזונגען, זאָלסטו מעורר זיין דעם כח הזכרון און זאָלסט זיך דערמאָנען די מחזה הקדש פון זיידע (אין און פון דעם שווער (אין).

אַז דער פּעטער רב"ש — דערציילט דער פּעטער רז"א — האָט אָנגעהויבען זינגען, האָט דער פּאָטער — כ"ק אאמ"ר מוהר"ש — איהם צוגעהאלפֿען. דער זיידע (אין האָט שטיל מיטגעזונגען. מיט דער לינקער האַנט האָט ער אונטערגעלעבט דעם קאָפּ, פאַרדעקט די אויגען, מיט דער רעכטער האַנט האָט דער זיידע צוגעקלאָפֿט אויפֿן טיש נאָך דעם טאַקט פון דעם ניגון און גרויסע טראַפענס טרערען האָבען גערונען אי-בער די באַקען.

דער פּאָטער (אין זאָגט: דער דובב שפתי ישינים פון אַ ניגון איז גבוה במדריגה ווי דער דובב שפתי ישינים אין דברי תורה, הן אין גליא שבתורה און הן אין פנימיות התורה, תורה, הן גליא און הן חסידות, איז הבנה והשגה און די השגה באַדאַרף בריינגען אַ התעוררות מדה וואָס איז מתאים צו דער השגה. די מדה וואָס ווערט דורך דער השגה באַדאַרף ערשט

(27) הרה"ק ר' זלמן אהרן בנו של אדמ"ר מוהר"ש ואחיו הגדול של אדמ"ר הרש"ב.

(28) אדמ"ר הזקן, שאדמ"ר הצ"צ ה"י נכדו מבתו, ראה לעיל ציון 4.

(29) אדמ"ר האמצעי, שאדמ"ר הצ"צ ה"י חתנו.

(30) אדמ"ר הצ"צ, שהר"א ה"י נכדו.

אין דברי הרב. מליחה איז דער ענין פון יחידות, און הדחה איז דער ענין הניגון. אז מען ווייזט זיך אין די דברי הרב ביז מען וועט נתעורר צו זיין אויף יחידות, און מען זינגט א חסידישען ניגון, איז דאס בשר כשר, אז דער בשר הגשמי ווערט א כלי צו גילוי הנשמה.

ל. משיחת פורים תש"א.

עס איז ידוע בשם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, אז דעם אלטען רבינ'ס ניגון פון די פיער פאלען זינגט מען, נאך אין זמנים ידועים¹⁾. ווי חודש אלול, ימי הסליחות, וואס זיינען מעורר לתשובה און אויך אין שמחת תורה. שמחת אז מען זינגט דעם ניגון ווערט למעלה א ששון ושמחה. פורים און י"ט כסלו קען מען איהם אויך זינגען, אבער בימות החול, אז מען זינגט דעם ניגון קען ער מעורר זיין קטרוגים ח"ו.

...מיר ווייסען ניט אלע כוונות פון דעם ניגון — הכוונה על הניגון של הד' בבות מאדמו"ר הזקן — דער פאר דארף מען איהם זינגען מיט פשיטות, און השי"ת וועט העלפען. נאך דער עיקר איז זינגען אהן א כוונה פרטית, נאך בפשיטות ותמימות, וואס רום כוונה איז דאך תלוי באופן ואיכות כוונתו, דער ריבער איז בעסער צו זינגען דעם ניגון בפשיטות ותמימות, וואס בכלל, התחלת עבודה איז בפשיטות ותמימות.

...איצט איז א צייט, אז מען דארף אויסנוצען אלע סגולות.

עס איז דא דער ענין פון עצת סגולה און רפואה.

צו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק צמח צדק איז אמאל געקומען א חסיד, וואס האט געוואוינט אויפ'ן דארף און האט זיך מתאונן געווען, אז עס טרעפען זיך איהם ניט קיין אנ"ש וואס זאלען דורכפארען זיין דארף, מיט וועמען ער זאל קענען איבערגעבען א פדיון צום רבין. — ביים המון מיינט א „פדיון“ — געלד, אבער ביי די רביים איז דאס א ענין פון מסירת נפש. — האט דער צמח צדק געזאגט צום חסיד: א טייכל האסטו, געה און זיי זיך טובל אין טייכל און שרייב א פדיון און זינג דעם רבינ'ס — אדמו"ר הזקן — ניגון.

לא. משיחת פסח שני תש"א.

חוש הנגינה בא בירושל. הרה"ח ר' לוי יצחק חתן כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, הי' מנגן גדול והי' לו חוש בנגינה עד להפליא. פ"א הי' בעיר הבירה

„מיר אלע חסיד חב"ד באדארפען געבען א באזונדער שבת והודי' להשי"ת, פאר דעם זכות ההתקשרות מיטן רבין, וואס דורך דעם זיינען מיר פארבונדען מיטן אין סוף פון חכמה דאצילות, און מיט דעם רבינ'ס²⁾ ניגונים וועלען מיר מקבל זיין את פני משיח צדקנו“.

דער עלטער זידע, דער רבי צמח צדק, אין זיינע זכרונות וועגען דעם שמחת בית השואבה סדר אין יאר תקנ"ז, שרייבט, אז רבינו הזקן האט געזאגט א קורצען קאלט פיערדיגען עבודה מאמר אויף דער משנה (שבת פ"ה מ"א), כל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר. די ביידע עבודות הנשמה, הן מה שיוצאים מההעלם אל הגלוי מחכמה דאצילות מלמעלה למטה איז דורך שיר, און הן די עלי' מהגלוי אל ההעלם דחכמה דאצילות, וואס דאס איז דער העלם העצמי פון עצמות אין סוף איז דורך שיר.

דער רבי, דער שווער³⁾, האט אין יענעם יאהר שמחת בית השואבה דערציילט, וואס ער האט גע-הערט פון הישיש החסיד ר' יצחק שמואל, וואס איז געווען איינער פון רבינו הזקן'ס תלמידים:

ווען רבינו הזקן איז געקומען דעם ערשטען מאל פון מעזריטש האט ער געזאגט: שלשה דברים האט איהם דער מגיד מגלה געווען א ווער ער איז, — א נשמה דאצילות (ב) צוליב וואס איז נשמתו אראפ אויף דער וועלט, — מגלה זיין חסידות חב"ד. (ג) אז דער גילוי חב"ד איז דורך נגינה אין צוויי אופנים: העלאה און המשכה.

רבינו הזקן זאגט דעם מאמר, כל בעלי השיר יוצאים בשיר מלמטה למעלה ונמשכין בשיר מלמעלה למטה. קול מעורר הכוונה, דאס הייסט די כוונה עצמית, ניט נאך די כוונת המכוון, ווייל דער מכוון איז דאך מוגבל בידיעתו, אבער די כוונה עצמית איז די כוונה של הבורא, וואס איז בלתי מוגבלת.

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: איצטער זינגט דעם ניגון הידוע מווארשא⁴⁾, מיט א התעוררות פנימית, בכדי ממשיך זיין אהער דורך דעם ניגון די תלמידי תומכי תמימים בווארשא. (הי' אז זמן הצלת התלמידים מידי ה„נאצים“ ימ"ש בעת המלחמה העולמית השנית).

כט. שם, ש"פ תבוא, ח"י אלול, אות י"ג.

דער הכשר בשר לאכילה איז דורך מליחה ארויסצונעמען די דמים האסורים איז דורך דריי זאכען: שרי', מליחה און הדחה.

אין עבודה מיינט דאס: שרי' — ווייקען זיך

(31) ניגון (סא) שבספרנו.

(32) ראה לעיל אות ח'.

כשגמר הרי"מ לספר, ניגן אותו הניגון שניגנו אז במסכת כ"ק אאמור"ר מוהר"ש וולגו עיניו דמעות. ¹²³⁴⁵⁶⁷זסיים כ"ק אדמור"ר שליט"א: מען האט גע- דארפט מאַכען אַ גדר וסיג ניט מבטל זיך די ד' אמות; מען דארף יעצט זינגען אַ האַרציגען וואַר- מען ניגון.

לד. משיחת ליל שמח"ת תש"ב.

בשנת תרס"ו, ה' פעם הראשונה שהתחילו תלמידי התמימים לאכול ביחד בתגה"פ, באולם הגדול של ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש. ביום אחש"פ אכל כ"ק אאמור"ר הרה"ק (סעודת יו"ט יחד עם תלמידי התמימים בהשיבה.

באמצע הסעודה, קרא כ"ק אאמור"ר הרה"ק להתמים הרב שאל דוב בער זיסלין³⁵, וביקשו שיאסוף אליו כל התלמידים יודעי נגן וינגנו והוא — רש"ד — יהי' בתור מנהל הסדר. ואמר אז כ"ק אאמור"ר הרה"ק, כי ניגון הוא ענין — יופי וזה קורא — רופט אַרויס — את היופי שבנפש, והסדר בהניגון הוא ענין — כליל יופי, ומנהל המנגנים עליו מוטל להחזיק את קבוצת המנגנים שינגנו בסדר.

לה. שס.

אין די סעודות שבת און יו"ט בעדארף מען זינג- גען, און אז מען זינגט דארף מען זינגען מיט אַ סדר.

לו. שס.

ניגנו ניגון, ואמר כ"ק אדמור"ר שליט"א: דער ניגון איז גוט לאחר אז מען איז שוין אַ מענטש, מ'באדארף אַבער זינגען אזא ניגון, אז מען זאל ערשט ווערען אַ מענטש.

לז. משיחת י"ט כסלו תש"ב.

מען דארף צונויפקלייבען דעם רבינ'ס צעהן ניגונים און גוט איינחזר'ן, אז מען זאל זיי זינגען בסדר מסודר, און השי"ת זאל אונו, חסידי חב"ד, בענטשען, אז מיר זאלען דערהערען אין אַ פנימיות.

לח. משיחת ליל אחש"פ תש"ב.

עס איז אַריין אין דרכי החסידים, אז בכדי מקיים צו זיין דעם מאמרו"ל, הלואי שיתפלל אדם כל היום, זינגט מען אַ ניגון, וואָס מ'דאווענט מיט דעם ניגון, איז דאָס גלייך כאלו התפלל. דעריבער זאל מען יעצט זינגען אַ ניגון וואָס מען דאווענט מיט איהם, וציוה לנגן את הניגון הידוע בשם: „דער בינוני“³³.

לט. משיחת יום אחש"פ תש"ב.

כ"ק אדמור"ר שליט"א ביקש לנגן את הניגון של

35) הרב שואל דוב זיסלין — מזקני התמימים, תלמיד ישיבת תומכי תמימים, וכעת רב בעיר תל אביב באה"ק.

פעטערבורג יחד עם גיסו כ"ק אאמור"ר מוהר"ש והתאכסנו במלון. פעם נכנס כ"ק אאמור"ר מוהר"ש לחדר של גיסו רלו"י ומצאו במצב קרוב להתעלפות, והקיצו, ובשאלו הסיבה, ענה לו הרלו"י, אשר בחדר הסמוך לחדרו ניגן אחד על כנור בהפלאה גדולה, ומתיקות הניגון נגע אותו עד הנפש ממש...

הרלו"י קיבל חוש הנגינה בירושה מאבי זקנו הרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב.

לב. שס.

א ניגון דארף מען זינגען אַזעלכען וואָס האָט אין זיך אַ תוכן, אויב ניט איז דאָס גלאַט אַ „טענ- צעל“. דער סימן, אז דער ניגון האָט אַ תוכן איז, אז עס דאווענט זיך מיט דעם ניגון. אַמאָל טרעפט, אז מען פאַרעט זיך אַרויס נעמען פון זיך עפעס אַ מין רע, און אז מען זינגט דערביי אַ ניגון העלפט דאָס. אַמאָל דאווענט זיך ווי עס זינגט זיך, און אַמאָל זינגט זיך ווי עס דאווענט זיך, אַבער אַלעס מיט אַ תוכן, אז מיט דעם ניגון דארף צוקומען אין השגה אַדער אין אַ התעוררות המדה, דערפאַר דארף מען זינגען אַלטע ניגונים אַדער אפ'י גייע, נאָר אַזעלכע וואָס האָבען אין זיך אַ תוכן.

אח"כ ציוה כ"ק אדמור"ר שליט"א לנגן את הניגון הנקרא בשם: „דער בינוני“³³.

לג. משיחת ש"ק קרח תש"א.

בשנת תער"ב ישבו פעם במסבה בליובאוויטש עם כ"ק אאמור"ר הרה"ק³⁴, והי' נוכח הרה"ח ר' יעקב מרדכי מפאָלטאָואַ³⁴. המסובים ניגנו בהתרג- שות, בתוך כך שאל כ"ק אאמור"ר את הרי"מ: איהר געדיינקט? והשיב הרי"מ: יא, איך געדיינק. אנחנו המסובים לא ידענו מתחלה מה הכוונה בהשאלה, ומהי התשובה.

אח"כ עמד הרי"מ על רגליו, כדרכו בעת התרג- שות, וסיפר: פעם יצא כ"ק אאמור"ר מוהר"ש למסבת החסידים — בשמח"ת תרל"ז או תרל"ט, — ודרכו הי' לקצר וכשהי' יושב לפעמים במסבת התועדות חסידים חצי שעה הי' הרבה, — ואמר: בשום אופן וויל איך ניט אויפגעבען דאָס וואָס איז ביי אונו בירושה מאבותינו. איך קען ניט און איך וויל ניט, אז מ'זינגט אַ ניגון במסבה של חסידים איז דאָס אַ התעוררות לתשובה, און אין אונזערע ד' אמות — איז דאָס מביא לתשובה, — והתחיל לנגן ניגון פנימי של התעוררות וכל הנאספים סייעו אחריו.

33) ניגון (מו) שבספרנו.

34) הרה"ח ר' יעקב מרדכי בעזפאלאה, רב בעיר פאלטאח באוקריינא, מחסידים המפורסמים של אדמור"ר מוהר"ש ואח"כ מאדמור"ר הרש"ב.

אינע פון די כלי זמר פון די קאפעליע. דער ענין פון שיר בכלים דאס איז א ענין פון עבודה.

מב. מקונטרס מאמרים ער"ח תמוז תש"ב, ע' 7-8. שמחת תורה תרס"א אין אַווענד, צו קידוש פאר הקפות, האָט הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק (גערעדט אַ ביאור רחב, מיט כמה ספורים פון די זקני החסידים, אויף די ענינים וואָס ער האָט געשריבען אין קונטרס התפלה, וואָס במשך דעם יאָהר תר"ס איז דער קונטרס געלערענט געוואָרען ברבים אין הונדערטער טער ערטער במדינה און מחוץ למדינה.

אין דער שיחה, האָט זיך הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק באַזונדערס אָפגעשטעלט אויף מנהג החסידים צו זיין געזען אין דאָוונען, אַמאָל אַ שמחה ניגון, אַמאָל אַ מרירות ניגון, אַמאָל אַ רצוא ניגון, אַמאָל אַ שוב ניגון, אַמאָל אַ כלות הנפש ניגון און אַמאָל אַ אַהבה בתענוגים ניגון, און אַלע ניגונים זיינען מיט דער חב"ד התישבות'דיגער התלהבות, מיט דבקות און געוועים צו העכער.

דאָס זייגען אין דאָוונען הייבט זיך אָן פון משה רבינו. עס שטעהט אז שיר משה ובני ישראל את השירה הזאת, אַט די שירה האָט משה רבינו געזונג גען עס בני ישראל צוזאמען, און אין דאָוונען האָט משה אליין געזונגען. משה רבינו איז געווען אַ חב"ד'ניק. משה איז די דרגא פון חכמה, און די שלימות פון חכמה איז דורך בינה ודעת, וואָס זיינען כלולות בחכ' און זיי — בינה ודעת — זיינען משלים את החכמה. די אותיות ו"ד, וועלכע זיינען דער מילוי פון אות י' און זיינע משלים דעם אות י'. י' איז חכמה, משה רבינו, וואָס מדריגתו איז חכמה דאצי' במילואה, איז ער אַ חב"ד'ניק, און אַ חב"ד'ניק זינגט אין דאָוונען.

דער רבי — דער אַלטער רבי (י) — האָט מייסד געווען די דרכי החסידות על בסיס נאמן. גנינה בכלל, און אין דאָוונען בפרט, איז איינע פון די דרכי החסידים.

ר' משה ווילענקער און ר' פנחס רייזעס, וועלכע זיינען געווען פון דעם רבי'ס ערשטע חדרים מחונכים (י), האָבען דערציילט, אַז גאָר אין אַנהויב, נאָכ'ן פאַרהערען אין לערנען, האָט זיי דער רבי געשיקט צו משה זלמן דעם פעלדמאן, זיי זאָלען זיך אויסלערנען ניגונים.

משה זלמן איז געווען אַ איד אין די מיטעלע יאָהרען, אַ איד אַ למדן, און האָט זיך עוסק געווען אין חסידות, און אַ גרויסער שווייגער. ער איז גע-

ד' בבות מרבינו הזקן, ואת הבבא הרביעית לחזור ג' פעמים ואמר, שחסידי כ"ק אדמור"ר הזקן היו קוראים את הניגון בשם תקיעה גדולה, שהוא מלי ותקעתם יחד במקום נאמן, תקע הוא ב' ענינים, מען איז תוקע דעם ענין אין זיך אָדער מען איז תוקע זיך אין דעם ענין.

מ. משיחות א' וזחגה"ש תש"ב.

ענין הנגינה. זהו אחד מהנהגות ודרכי העבודה של החסידים שקיבלו ממורנו הבעש"ט נ"ע. כשבא כ"ק אדמור"ר הזקן לוויטעבסק, בתור חתן הגביר הרי"ל סגל, המשיך את לבבות האברכים הלימדי תורה בגאונותו המופלאה, זכות גדולה היתה נחשבת, כשבא כ"ק אדמור"ר הזקן על איוו שמחה שבעיר.

פעם אחת כיבדו את כ"ק אדמור"ר הזקן, כשבא על שמחת חתונה אצל אחד החשובים שבעיר, להגיד פלפול, ואמר אז פלפול וחילוק עמוק וחרוף בסברות געלות במהירות גדולה — כדרכו אז — והתפעלו השומעים מאד, מעמקות הפלפול וממה שאמרו במהירות כ"כ, ואמר להם כ"ק אדמור"ר הזקן: הלשון הוא קולמוס הלב.

אח"כ ביקשו אותו שיזמר איזה זמר, מפני שבעת שהי' לומד או מתפלל, לא היו הנוכחים יכולים לזוז ממקומם ממתיקות ניגונו, וניגן לפניהם איזה ניגון, אח"ז אמר להם:

הלשון הוא קולמוס הלב, והשיר הוא קולמוס הנפש.

וזה הי' אחד מהענינים — דבר מעלת הנגינה — שרבינו הזקן כיוון לאמיתתו עוד קודם שידע כלום שיש אַ "זידע" (י) — הבעש"ט — בעולם.

אח"כ בבואו למעזריטש, שמע מהמגיד ממעזריטש בשם מורנו הבעש"ט, שענין הניגון הוא אחד מדרכי העבודה בחסידות.

אמנם כל זה הוא באם שהניגון הוא "ממולא". כששומעים ניגון יכולים להכיר, אם הוא ממולא באיזה תוכן או שהוא ניגון של מה בכך, א פוסטער ניגון. ניגון שמתפללים עמו הוא ניגון ממולא. כשמנגנים אותו, שומעים ומרגישים את הענין שהיו מתפללים עם הניגון הזה.

מא. שט.

ביי דעם מיטעלען רבין (י) איז געווען אַ קא-פעליע פון מנגנים, וועלכע האָבען געשפילט אויף כלי זמר. איך האָב נאָך געזעהן אין ליובאַוויטש

(36) כידוע קרא אדמור"ר הזקן את הבעש"ט, שהי' רבו של רבו המגיד ממעזריטש, בשם: "זידע" במובן הרוחני.

(37) אדמור"ר הזקן יסד מחלקות מיוחדות לתלמידיו לפי ערכם וקראם בשם חורים: חור א', חור ב' וחור ג'.

מין רבי, מין פאטער — הוד כ"ק אאמור' מהר"ש זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע — האט געזאגט, אז בעת מען זינגט דעם אלטען רבי'נס ניגון — ד' בבות — איז א זמן מוכשר אויף תשובה, ווייל דע-מאלט איז א עת רצון למעלה, און וואס א עת רצון איז, וויסען חסידים, הגם אין זמני עת רצון זיינען דאך פאראן דרגות, אבער הצד השווה שבהן אז עס איז א עת רצון.

הוד כ"ק אאמור' הרה"ק האט אנגעהויבען זינגען דעם אלטען רבי'נס פיר-פאל-ניגון און אלע האבען נאכגעזונגען מיט גרויס תלהבות והתעוררות, און התפעלות חיצונית. יעדער איינער איז גע-ווען פארנומען מיט זיך, מיט זיין עבר, הוה ועתיד. דער גרויסער זאל איז פארוואנדעלט געווארען אין א יום-כפור'דיגער ונתנה חוקף שטימונג.

מד. משיחת י' כסלו תש"ג.

פ"א הי' הרה"ח ר' הלל מפאריטש" (במחזיקי-המטעפעס" בבאלאקאו — באוקריינא — ושם הי' דר החסיד ר' שמעון בעשענקאוויצער שהי' איש פשוט לפי"ע. בהיות ר' הלל בחדרו שמע קול נגינה ויצא לחוץ ונמשך אחר קול הנגינה לשוה ומצא את ר' שמעון הנ"ל כשהוא עומד בשדה און געקאשעט היי און געזונגען דערביי א ניגון, וואס איז געווען ידוע ביי חסידים, אז דער מיטעלער רבי פלעגט דאוונען מיט דעם חב"ד ניגון מיט א גרויסע התעוררות. האט ר' הלל געזאגט צו זיין מנין באגלייטער, זעהט און הערט, וואס דער ניגון האט אויפגעטאן אויף דעם פשוט'ן אידען.

דער נה"י האט געקאשעט היי און דער חב"ד תגית איז געווען וואו מ'באדארף זיין.

מה. משיחת פורים תש"ג.

אמאל זיינען געקומען א קבוצה אידען פון לי-טע צו כ"ק אאמור' הצמח צדק. ווען זיי זיינען אריינגע-געגאנגען אויף יחידות צום רבי, האבען זיי געזאגט צום רבין הצמח צדק: מיר ווילען נתקרב ווערען, נאר מיר האבען מניעות ועיכובים, מיר האבען קשיות, זעהן להם הצמח צדק: פרעגט.

ושאלו, היות שראו חסיד גדול, בכה בשמחת-זינגן בת"ב ואינם מבינים דרך כזה.

כ"ק אאמור' הצ"צ האט זיך פארטראכט און זיי געענטפערט: בא א חסיד איז דער ניגון נים קיין שמחה און די בכי' איז נים עצבות. די בכי' איז מרירות. שמחת' אז ער דערמאנט זיך אויף התגלות אור התורה אין דעם טאג און ווי די תורה פרייט זיך מיט איהם און אז ער איז זיך מתבונן בריחוקו מה, דאמאלסט קומט ער צו מרירות; ת"ב, בעת התחורבן.

ווען א שטארקער מנגן. ימים נוראים און ימים טובים איז ער געווען א בעל תפלה ביים רבי'ן, און דאס רוב זומער-טעג פלעגט ער נעמען א ספר און אוועקגע-מחז' לעיר אין פעלד לערנען און זינגען. זיין נגינה איז געווען א שם דבר אין דער גאנצער סביבה, און זיין הנהגה פון ליב האבען דאס פעלד איז געווען מפורסם. האט מען איהם א נאמען געגעבען משה זלמן דער פעלדמאן.

איינמאל — דערציילען החסידים ר' משה ווי-לענקער און ר' פנחס רייזעס — איז דער רבי אריין אין קליינעם בית המדרש, וואו זיי און נאך יונגע לייט האבען געלערענט און האט זיך אוועקגעזעצט געבען טיש, האט זיך אנגעשפארט אויף די הענט אין דבקות א משך זמן. ווען ער האט זיך אויפגעכאפט פון די דבקות, האט ער געלערענט בעל פה די פאלגענדע משנה.

„במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה, זמן התפלה איז דער שבת פון יום התול, במה בהמה יוצאה — דורך וואס פאר א עבודה איז דאוונען קען מען ארויספיהרען דעם נפש הבהמית. אין נפש הבהמית זיינען פאראן מדריגות גמל, נאקה, חמור, סוס. — יע-דער דרגא פון נפש הבהמית האט א באזונדער סדר עבודה. אבער די עבודה כללית איז, אז כל בעלי השיר יוצאים ונמשכים בשיר, שיר איז א טבעת, מען בינדט צו דעם חבל, יוצאים בשיר ונמשכים בשיר איז רצוא ושוב.“ דער שיר וזמרה אין דאוונ-נען איז א סגולה עצמית, הן אויף ארויספיהרען דעם נפש הבהמית און מברר זיין הטוב שבו און הן מעורר זיין די כוונה פנימית.

מיט דער תורה האט דער רבי קובע געווען ביי חסידים עבודה שלכל, מעורר געווען דעם כח הנגינה און געגעבען א כח חסידים אז דער קול הנגינה זאל מעורר זיין את הכוונה.

מג. שם, ע' 12.

נאכדעם האט הוד כ"ק אאמור' הרה"ק געהיי-טען מכריו זיין, מען זאל זיך מכין זיין זינגען דעם אלטען רבי'נס ניגון) — ד' בבות — ווי מען האט גערעדט (אין פארהקפות שיחה) אז א ניגון איז מרומם ומקשר ובפרט דער ניגון, וואס ער איז מכוון נגד ד' אותיות פון שם הוי', און נגד ד' עולמות אבי"ע הפרטים און אויך נגד ד' עולמות אבי"ע הכללים.

„דער זיידע, דער רבי צמח צדק, האט געזאגט אויף דעם ניגון: כל האומר שמועה בשם אומרה יראה כאלו בעל השמועה עומד כנגדו.“

(38) ראה לעיל אות כ"ח.

(39) ראה לעיל אות ג', ח'.

יחידה און ח' זיינען מקיפים; נפש, רוח וגשמה זיינען פנימים...

נגינה איז דער משרת פון עונג און רצון און דערום איז א ניגון מכוון דער פותח שער פון יחידה צו ח' און פון ח' צו גרין, וואס דער ענין פון פתיחת השער איז דער גילוי אורות מקיפים אין די כחות פנימים... (ראה שם בארובה).

א ניגון מכוון וואס דער רבי זאגט, מיינט מען א ניגון פון א רבין: וואס דער רבי אליין האט מחבר געווען, אדער וואס א רבי האט בוחר געווען. אין ניגונים זיינען פאראן דריי דרגות: א) א ניגון מכוון, ב) א ניגון וואס זאגט עפעס, ווי ביי די חסידים הראשונים איז געווען: דער תשובה ניגון, דער התבוננות ניגון, דער אהבת רעים ניגון וכדומה (וג') א ניגון שוטה וואס זאגט גארנישט און איז גאר נישט מכוון.

ג. שם, אות ע"ה.

אין דער התקשרות פון א חסיד צו א רבין זיינען פאראן דריי אופנים. יעדער אופן איז א באזונדערע התקשרות אין א באזונדערער דרגא פון רבין, כששומעים ספור מעשה מהרב, להיותו הוראת דבר, ה"ה מקושר אל כח המעשה של הרב. כששומעים תורה ה"ה מקושר אל כח הדבור ובאמירת ניגון ה"ה מקושר אל המחשבה.

כ"ז הוא רק גרין, די כללות ההתקשרות פון א חסיד צו א רבין איז מער ניט ווי אין די מדריגות גרין פון א רבין, ווי דא ווערט נתבאר, אז א ניגון מכוון פותח השער פון די כחות מקיפים לפנימים בא דעם מנגן, איז מובן אז אזא ניגון איז פועל א העכערע התקשרות ווי אין די מדרי' גרין פון דעם רבין. נאר דאס איז דאן ווען ער — דער מנגן זינגט מכוון — איז זיך מצייר במחשבתו ווי ער האט געהערט דעם ניגון פון רבין, און טראכט זיך אריין אין דעם כללות המעמד ומצב ווי ער איז דאן געווען. און ווען מען זינגט א ניגון מכוון מיט א התעוררות פנימי, דאן איז די התקשרות פון חסידים צו א רבין אין כחות מקיפים פון א רבין.

דער כללות הענין, פארוואס איז נגינה פועל אזא התקשרות, ווייל אין נגינה זיינען פאראן תנועות און כל תנועה מולדת חום, וואס חום איז א כלי צו חיות...

נא. אות פ"ט.

דער אלטער רבי איז די ערשטע יארען פון זיין נשיאות פלעגט ער זאגען מאמרים קצרים. ...אין א געוויסען זמן איז דער רבי דורכגע-

(40) להעיר ממש לעיל אות י.

כשרואה שנתקיים התורבן, הנה בכל עצב יהי מותר ומאמין בקיום יעודי הגאולה ומשוי' הוא מנגן, שהניגון הוא בבחי' להתענג על ה'.

מו. מלקוטי דיבורים חגה"פ תש"ג, אות ט"ז.

דער ענין פון ניגון דארף האבען א תיקון וחיווק. אמאל האט א איד געדאווענט און געזונגען א ניגון בתוך התפלה, וממילא האט זיך נאכ'ן דאווענען אויך געזונגען...

דער יסוד פנימי פון דרכי החסידות און קליטת אור החסידות איז די עבודה פון דאווענען. זינגען איז די חיצוניות פון דרכי החסידות... די פנימיות פון דער חיצוניות איז, דער קירוב'דיגער אריינפיר אין א איידעלערען היכל.

חסידישע בעלי בתים און חסידישע בעלי עסקים פלעגען זיך קאכען אין די חסידישע ניגונים. בא יעדען איינעם פון די חסידים, וואס פאר א סוג אנושי ער איז ניט געווען, האט ער געהאט א געשמאק אין א ניגון. דער ניגון איז איהם געפעלען און ווען ער האט געזונגען האט דאס איהם אפגעריסען פון זיין פראסטקייט און אויפגעוויבען פון זיין מצב החילוני.

מו. שם, אות מ"ט.

א חסידישער ניגון איז א ענין עיקרי.

... מען דארף זיך לערנען זינגען א חסידישען ניגון, זינגען ווי ער איז אהן חזנישע דריידלעך, ווייל די חסידישע סיפורים און חסידישע ניגונים האבען, בעזה"ה, מעמיד געווען דורי דורות פון חסידים בעלי עבודה.

מה. שם, אות נ"ב.

ר' הלל (" מפארישט ציוה שינגנו בשלחנו בכל ש"ק ג' ניגונים, כל אחד ג' פעמים וברי"ט ה' ניגונים, כ"א ג"פ. ער פלעגט יעדען פון זיינע מחונכים יונגע לייט מקרב זיין מיט א סיפור און ספעציעלען ווארט, וואס ער האט געזאגט צום יונגען מאן. ואח"כ שרו ניגון, וממילא איז דער ווארט אריינגעקלעפט געווארען מיט'ן ערשטען ניגון ואח"כ איז ער איינגעבאקען געווארען מיט'ן צווייטען ניגון זינגען.

מט. שם, אות ע"ד.

...דער עלטער זיידע, דער צמח צדק, האט גע- זאגט — בסעודת יום השני דחג השבועות שנת תר"י: א ניגון מכוון איז פותח שער מיחידה לחי' ומחי' לגרין.

די פינף דרגות וואס זיינען פאראן אין גשמה: נפש, רוח, גשמה, ח' ויחידה, זיינען איינגעטיילט אין צוויי חלקות כלליות: מקיפים און פנימים.

התכללות — איינגעשלאסענקייט — זיי זיינען מגלה דעם נסתר הנעלם אין דער טיפעניש פון רוממות הנפש, און לשעה איז ער נישט, דער בגלוי דיגער. ער איז דאן א חלק פון נפש. דורך די אותיות הנגינה ווערט ער אויפגעהויבען און אריינגע- צויגען אין דעם רום המעלות פון היכלי אור וגילוי, וואס די קוי האור זיינען לשעה דוחה דעם גאנצען לא טוב. און עס ערוועקט אין איהם דעם טוב פנימי ונעלם וואס איז ריין קלאר. און לשעה איז ביי איהם די התגברות הצורה על החומר. ...און מיט דעם וועט מען קלערער און טי- פער פארשטיין דעם זיידענס, דעם רבי מוהר"ש, יחידות ענטפער להחסיד ר' ישראל דובער ("). און הא- רעוואניע נעמט נישט טמטום המוח און די עצה איז נגינה, ווייל נגינה איז משרת העונג והרצון, און אותיות הנגינה בריינגען ארויס דעם נסתר הנעלם, וואס דער נסתר הנעלם ביי יעדער אידען איז כולו טוב.

נד. שם, צ"ב.

מען האט גערעדט ("). און א ניגון מכוון מיינט: א ניגון וואס א רבי האט אליין מחבר געווען, אדער בוחר געווען הן א בחירה פרטי, דאס הייסט וואס מיט דעם ניגון האט דער רבי געדאווענט בחול אדער בשבת ומועד. און הן א בחירה כללית וואס דער רבי זינגט אדער הייסט זינגען דעם ניגון, בעת א התועדות.

בכדי צו פארשטיין א ניגון מכוון, באדארף מען לערנען די חסידות פון דעם רבין און דאן קאן מען פארשטיין דעם תוכן און נושא פנימי פון דעם ניגון, וואס דאן ווערט מען איינגעשלאסען אין דעם ניגון און מען האט רשות צו האפען, און די אותיות הנגינה קענען פועל זיין אט די פעולות פון דחיית הלא טוב און התגלות הנסתר הנעלם, וואס אותיות הנגינה באדארפען פועל זיין. דאגעגען און מען לערנט נישט קיין חסידות האט מען אפי' קיין האפנונג נישט, און די אותיות הנגינה וועלען פועל'ן, — מכל מקום א התעוררות-ניגון און א תשובה ניגון קענען און זיינען פועל אויף אלעמען און אלעמאל.

נה. משיחת ליל א' דחגה"ש תש"ג.

אמאל האט מען די ניגונים גערופען מיט נע- מען: דער תשובה ניגון, אהבת רעים ניגון, יחידות ("א) ניגון, — אמאל פלעגט מען דאס רופען יחידות ניגון און אמאל מחול ניגון (").

(43) ראה לעיל אות נ"ב.

(44) ראה לעיל אות מ"ט.

(45) כשהחסיד יצא מהיכל רבו אחר "יחידות" היו חבריו החסידים לוקחים אותו במחול ומרקדים ומנגנים עמו.

פארען שקלאוו. מען האט שוין יעמאלט אין שקלאוו געוואוסט, און דער רבי איז א גאון עצום, האבען גאוני שקלאוו ביים רבי'ן געפרעגט זייערע שאלות. דער רבי האט קיינעם נישט געענטפערט, איז גע- בליבען מען זאל מאכען אן אסיפה רבה אין קאל- טען בית המדרש און מזמין זיין דעם רבי'ן, ער זאל זאגען תורה און פארענטפערען אלע שאלות. דער רבי האט די הזמנה אנגענומען.

דער רבי איז געקומען אין בית המדרש, איז ארויף אויף דער בימה און האט געזאגט: זאל איך אייך זאגען תורה פארענטפערען אייערע קשיות, איך וועל זינגען א ניגון.

די משנה זאגט: כל בעלי השיר יוצאין בשיר, נשמות ומלאכים יוצאין בשיר ונמשכין בשיר ("), ההעלאה וההמשכה שלהן הוא ע"י שיר וניגון. און האט געזונגען מיט גרויס דבקות. אין בית המדרש איז געווען שטיל, אלע זיינען געווען פארזונקען אין די טיפענישען פון זייערע מחשבות, און לשעה האבען זיי גאר נישט געפילט וואו זיי זיינען.

בשעת דער רבי האט געזונגען, איז בא יעדען פון גאוני שקלאוו רעכט געווארען זייערע קשיות און שאלות. דער רבי מיט זיין דבקות ניגון האט פותח געווען די צנורות מעינות החכמה, און האט פועל געווען א פתיחה אין די כלי המוח און כלי השכל ביי די גאוני שקלאוו...

חסידי שקלאוו האבען דעם ניגון א נאמען גע- געבען "דער מתן תורה ניגון".

נב. שם, אות פ"ו.

החסיד ר' ישראל דובער נ"ע מוועליזש איז געווען דעם זיידענס (" א מקושר. ער איז געווען פון די מפורסמים בעדת החסידים, א בר דעת אין נגלה און אין חסידות און האט זיך עוסק געווען בעבודת התפלה.

הרי"ד נ"ע האט מיר דערציילט, און בשנת תרל"ח ווען ער איז געווען ביים זיידען (" ביחי- דות ("א), האט ער אין זיין צעטעל געשריבען, און הגם ער הארעוועט אויף א הבנה פון א ענין און פארשטייט איהם גוט, אבער עס איז אהן א געשמאק- האט איהם דער זיידע (" געזאגט:

הארעוואניע נעמט נישט טימטום המוח, דיין עצה איז נגינה בתפלה.

נג. שם, אות צ'.

...אותיות הנגינה זיינען אותיות העלי, וואס הויבען אויף אין א העכערע דרגא און מיט א

(41) ראה לעיל אות כ"ה, מ"ב.

(42) אדמו"ר מוהר"ש, שכ"ק אדמו"ר שליט"א הוא נכדו.

ההסתכלות אין הדרת הטבע, וואָס מיט דעם חוש האָט ער זיך געבאַרעט — געקעמפט — אַ משך זמן צו אויסוואַרצלען פון זיך.

אויף דעם חוש הנגינה האָט דער צ״צ שפּעטער חרטה געהאַט, וואָס ער האָט דאָס מבטל געווען ביי זיך.

די מעשה איז געווען אזוי:

אַמאָל ווינען געקומען אַ קבוצה פון חסידים און האָבען געמאַנט ביים רבין⁽¹⁾, מיר פאַרשטעהען ניט דעם תניא.

אדמו״ר הצ״צ — מספר המעשה — התבטא בהמשך סיפורו: איך האָב נישט פאַרשטאַנען וואָס איז דאָ די קשיא. נאָר דער רבי⁽²⁾ האָט זיי גע-ענטפערט:

אַ האַלבע זאך נעמט מען ניט, צו פאַרשטעהן תניא דאָרף מען האָבען נגינה.

אַז איך האָב דאָס געהערט — המשיך הצ״צ — האָב איך חרטה געהאַט, פאַרוואָס איך האָב מבטל געווען ביי מיר דעם חוש הנגינה. פון דענסטמאָל אָן האָט דער רבי⁽³⁾ איינגעפירט דעם ענין נגינה ביי חסידים.

וסיים כ״ק אדמו״ר שליט״א: כמה ניגונים נשכחו, אָבער די וואָס מ'געדיינקט האָט מען גע-דאַרפט מתקן זיין פון שגיאות און טעותים. פאַר-ריכטען דאָרף מען ניט, פאַראַן אַזעלכע וואָס זאָגען, אַז לפי חוקי הנגינה קומט אויס אזוי אָדער אזוי... פאַרריכטען דאָרף מען ניט, מען דאָרף מקבל זיין, ניט פאַרריכטען, אָבער פון שגיאות און טעותים דאָרף מען מתקן זיין.

ס. שם.

דער רבי הצמח צדק האָט געזאָגט: כהנים איז ברעותא דלבא ולוים לארמאה קלא⁽⁴⁾. לעתיד לבוא וועט דאָך זיין — והכהנים הלויים⁽⁵⁾, אַז די מדריגה פון כהנים און לויים וועלען זיין בהתערבות, דאָס הייסט, אַז דער רעותא דלבא וועט זיין אין דעם לארמאה קלא און דער לארמאה קלא וועט מעורר זיין דעם רעותא דליבא.

דער זיידע⁽⁶⁾ האָט ניט געוואָלט, אַז חסי-דים זאָלען זיין אַ מפלגה, נאָר אַ דרך פאַר אַלע אי-דען, האָט ער זיי געוואָלט צוגרייטען צום גילוי פון לעתיד, דערפאַר האָט ער מתקן געווען דעם ענין הנגינה, אַז עס זאָל זיין צוזאַמען דער לארמאה קלא

(48) ראה בוהר ח״ב רנ״ט ע״ב, ח״ג ל״ט ע״ב, קע״ז ע״ב.

(49) ע״י בתניא פ״ג עמ״י לקוטי תורה מהארז״ל.

(50) אדמו״ר הזקן.

נו. מלוח „היום יום“, תש״ג, יום י״ג סיון, ע׳ סא. הצ״צ⁽⁷⁾ חבר כמה ניגונים. למודו ה׳ בקול וניגון, ולפעמים ה׳ מפסיק באמצע לימודו או כתיבתו דא״ח או שו״ת ומנגן איזה ניגון. אאזמור״ר⁽⁸⁾ סיפר, אשר מקול ניגונו של הצ״צ ה׳ יודע במה הוא עסוק באותה שעה.

נו. שם, יום כ״ה תשרי, תש״ד, ע׳ צ״ט. עשרה ניגונים⁽⁹⁾ — מהם תנועות בלבד — מיוחסים לרבנו הזקן שהוא בעצמו חברם.

הניגונים המיוחסים לרבינו האמצעי⁽¹⁰⁾, היינו שנתחברו בזמנו והיו מנגנים אותם לפניו, אבל לא שהוא מחברם, והיתה אצלו, קבוצת אברכים מנגנים — ידועה בשם „דעם מיטעלען רבי׳נס קאפּעלע״ — ונחלקה לשתי פלוגות: בעלי שיר — בפה, ובעלי זמרה — בכלים שונים.

נת. משיחת ליל ב׳ דחגה״ס תש״ד.

הוד כ״ק אדמו״ר⁽¹¹⁾ אמר פעם לא׳ שה׳ שר ניגון בקול רם בעת התועדות: עס דאָרף זיין קול דממה דקה; אַז עס איז דממה׳דיג איז במילא דקה...

בשנת תרע״ב פורים אין מענטאָן האָט כ״ק אדמו״ר דערציילט, אַז אַמאָל בעת אַ פאַרבריינגען האָט דער טאַטע⁽¹²⁾ געזאָגט אַז עס איז דאָ ג׳ מיני ניגונים: אַ חזנישער ניגון, אַ ניגון פון דאָוונען און אַ חסידישער ניגון. וועגען אַ חזנישען ניגון וועגען דעם רעדט מען ניט...

דער חילוק פון אַ ניגון פון דאָוונען ביז אַ חסי-דישען ניגון איז: אַ ניגון פון דאָוונען איז באַ מתוך הכוונה, — אַ חסידישער ניגון מאַכט אויף כוונה — אַ התעוררות בלב.

נט. משיחת יום ב׳ דחגה״פ תש״ד.

דער רבי הצמח צדק⁽¹³⁾, איז געווען אַ גע-בוירענער בעל כשרונות, — האָט ער געאַרבעט אויף מבטל זיין ביי זיך דעם חוש הנגינה⁽¹⁴⁾, ווייל קליינערהייט איז ער געווען אַ גרויסער בעל מנגן. ווען ער האָט געהערט אַ תנועה האָט ער דאָס גענו-מען אין רגעים און אין אַ פנימית. אין חכמת הנגינה איז אויך דאָ דער ענין פון „שיר“, שרייבען שירים, וואָס אַמאָל מאַכט מען אַ שיר לפי אופן הנגינה און אַמאָל מאַכט מען אַ ניגון לפי אופן השיר, איז דער רבי הצ״צ געווען אַ גרויסער בעל כשרון אין דעם אויך.

די אַנדערע זאך איז געווען ביי איהם, דער חוש

(46) ראה לעיל אות ב׳, ח.

(47) כנראה שלא לבטלו מהתמדתו בלימוד.

עולמים, יאמרו בשמי שירים ותשבחות ויהי שפתותי דובבות בקבר.

עס איז דא א הפרש בין דיבור לניגון. דיבור איז משרת צו מוחין ומדות ובכלל צו כחות און ניגון איז משרת צו מחשבה און מחשבת השכל, ד. ה. דער נפש. בכלל איז דיבור א גילוי פון רצון און ניגון איז א גילוי פון עונג.

הגם עס איז נישט מוחלט אין חסידות, וואס עס איז העכער, צי רצון איז מכריח עונג, אדער עונג איז מכריח רצון, אבער אין השערה פון נפש הערט זיך אז עונג איז העכער. רצון שטייט אין גרין און עונג אין חי' יחידה — ממילא איז מובן, אז אין דעם ענין שפתותי דובבות בקבר איז דאס אין ניגון מעהר ווי אין דיבור.

מען האט יעצט געוואנדען דעם ניגון, קען מען זיך מתדבק זיין צו ביידען: ר' מיכעל'ע זלאטשע-ווער און דער בעש"ט נ"ע, — נאך מ'דארף דערצו האבען דעם כח צו קענען זיך מתדבק זיין.

סה. משיחת ל"ג בעומר תש"ד.

אין ליובאוויטש זיינען געווען חסידים, וועלכע האבען אלע מאל געבראכט נייע ניגונים. בתחלה הי' ר' איסר יאנאווסקי, אח"כ ר' מענדעל יאנאוויקי; ר' אהרן ור' משה תאריטאנאו היו מחברים ניגונים בעצמם.

סו. שם.

פ"א אמר הוד כ"ק אאמ"ר: בד"כ ניגון איז המשכת המוחין במדות והעלאת המדות במוחין.

סז. שם.

עס איז פאראן הויך בגשמיות און הויך ברוחניות. הויך בגשמיות מיינט, אז מ'שטעלט זיך א ארשין העכער איז מען העכער.

אין ניגון איז אויך דא הויך גשמי און הויך רוחני, וואס דאס איז בכלל דער הפרש פון ניגונים דעלמא ביז ניגוני חב"ד. ניגון דעלמא מיינט העכער, א הויכער קול, ווי עס איז דא די כללים אין נגינה, אבער דאס איז העכער בגשמיות.

א חסידישער ניגון מיינט העכער, נישט א העכערען קול, וואס מ'שרייט אויס העכער דעם קול, נאך — טיפער, ברייטער, עמקות'דיגער.

סה. משיחת יום א' דחגה"ש תש"ד.

כ"ק אדמו"ר ושל"טא אמר לא' מהמסובים שינגא א מתן תורה ניגון, עס זאל זיך ארויסזאגען וואס מ'האט געגעבען און מ'האט גענומען.

(59) ראה לעיל אות מ"ט, נ"ג.

(60) ענינם מכואר בתורת חב"ד.

(61) שם של מדה במדינת רוסיה.

מיט'ן רעותא דליבא, וואס איז פאראן אין א פייער-דיגען ברענענדיגען חסידישען ניגון.

סא. שם.

אין אומן בלא כלים. כלי אומנות פון חסידות האט מען גרעכענט 3 זאכען: מתינות, דעת און העמקה והרגשה. אמאל האט מען מצרף געווען אויך נגינה.

סב. משיחת ליל שש"פ תש"ד.

דער טעם, פארוואס דער אלטער רבי' האט נישט אריינגעשטעלט "זמירות" אין סידור, האט דער צמח צדק געזאגט, ווייל ער האט גערעכענט, אז מען וועט רעדען חסידות ביים טיש, און דער זיידע מהר"ש האט געזאגט, ווייל מ'וועט זאגען א ניגון און דער טאטע האט מתווך געווען די ביידע ענינים.

בשנת תרע"ט — באחת מסעודות שבת — דיבר הוד כ"ק אאמ"ר מענין הניגון, שהוא ע"ד קול מעורר הכוונה. כוונה הו"ע התורה, דארף דאך זיין די כוונה, נאך דער קול איז מעורר הכוונה, נישט אז דער קול מאכט די כוונה, נאך דער ניגון בריינגט אריין די חסידות אין הארצען. א אנדער מאל האט דער טאטע געזאגט: אז מען זינגט א ניגון און גרייזען בדיוק, איז דער ניגון אליין רעדט.

סג. שם.

ביים זיידען מהר"ש היו ניגונים מיוחדים לכל דבר, כשהי' מחליף מבגדי חול לבגדי שבת או מבגדי שבת לבגדי חול, לכל אחד הי' ניגון מיוחד, והניגון הי' מב' תנועות. כשהי' נכנס לראות הדלקת הנרות ערב ש"ק מתרבנית הי' ג"כ בניגון. וכן אאמ"ר כשהי' מחליף די זיידענע הי-טעל אויף די קיילעכדיגע היטעל בערב ש"ק הי' מגנן אז ניגון מיוחד.

סד. משיחת ליל אחרון ש"פ תש"ד.

ניגנו הניגון הידוע של ר' מיכעל'ע זלאטשעב (שהי' מנגנו לפני הבעש"ט נ"ע) וציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגנו עוד הפעם ואח"כ אמר: איתא, אמר דוד לפני הקב"ה, אגודה באהלך

(51) סידור נוסח התפלה שתיקן אדמו"ר הזקן.

(52) ראה לעיל אות ד', כ"ח.

(53) ראה לעיל אות ט'.

(54) כובע של ימות החול.

(55) כובע — שטריימל — של שבת וי"ט.

(56) ניגון (כב) שבספרנו וראה שם בהמפתח ניגונים.

(57) ראה לעיל אות ט"ו, כ"ו.

(58) ירושלמי ברכות פ"ב ה"א ומדרש תהלים פ"א

בשינוי לשון קצת.

דא ניגונים וואס זיינען ניט מתאימים לכללי החזנות.
מ"מ ווען דער ניגון דערנעמט איהם איז דאס גוט...
עב. משיחת שמחת תש"ה.

די עבודה פון היינטיגען טאג — שמחת — איז
זינגען און טאנצען.

דער ענין פון זינגען ביום שמחת תורה איז, אז
דער מענטש זאל וויסען, אז ער דארף ווערען הע-
כער, אפילו די "גוטינקע", די גאר גוטינקע דארפען
אויך ווערען העכער...

עג. משיחת שביעי של פסח תש"ה.
...זיעה של מצוה, וע"ד דער טאנץ אין שמחת
י"ט, מ'מינט ניט די שמחת י"ט אליין כמבו' בשורע,
גאר דער טאנץ אין שמחת י"ט.

וכמו שאמר הר' אייזל מהאמליע ("): איך, האב
זיך אויסגעלעבט אין השגה, ר' הלל (") האט זיך
אויסגעלעבט אין א ניגון, אין א טאנץ.

כידוע שר' הלל (") חיבר ניגונים, ושרו אותם
לפני אמירת מאמר חסידות, ג"ה פעמים כל ניגון
ולעת זקנתו שהי' חלש ולא הי' בכחו לרקוד אמר
ר' הלל לנכדו: פיניע, טאנץ דו פאר מיר...

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: עס איז פאראן
לעבען און "אויסלעבען" זיך.

עד. משיחת י"ב תמוז תש"ה.
דאווענען מיינט ניט זינגען, דאווענען מיינט ניט
וויינען; אין דאווענען דארף מען זינגען א ניגון, אין
דאווענען דארף מען וויינען...

מ'האט אמאל געזאגט, קול מעורר הכוונה ("),
איז דער פי', אז כוונה איז מעורר דעם קול.
כפי הכוונה בתפלה, אזא קול איז דא, אזא ניגון
זינגט זיך איהם...

עה. משיחת ליל א' דחגה"ס תש"ו.
כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ואמר:

א פנימיותדיגען ניגון; עס זאל דורכנעמען די
פנימיות, עס באדארף ניט זיכר זיין אין די חיצוניות,
עס דארף דערנעמען די פנימיות, אין חיצוניות בא-
דארף ניט זיכר זיין.

עו. משיחת יום א' דחגה"ס תש"ו.
דער פעטער רד"א (") נ"ע האט געפרעגט בא הוד
כ"ק אדמו"ר הרה"ק (") שמחת תרנ"ג:
פארוואס איז זינגען אין דאווענען איינער פון די
דרכי החסידות.

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק (") האט געענטפערט:
זינגען איז א מעמד הנפש וואס ווערט ארויסגע-
זאגט אין דעם ניגון. פאראן א ניגון וואס קומט פון

שבועות איז דאך מתן תורתנו און קבלת התורה.
ביידע ענינים. איז אויב מ'קען ניט אליין דערציילען
דאס וואס מ'האט געגעבען און וואס מ'האט גענומען.
— זאל עס דער ניגון דערציילען...

סט. שם.

קול מעורר הכוונה (") שטייט ביי תפלה, וואס
קודם התפלה איז די התבוננות אין השגה און הבנה
בהתרחבות באריכות ובכל הפרטים, אבער בעת
התפלה איז די התבוננות גאר אין דעם בכן פון די
השגה און הבנה פון די התבוננות קודם התפלה.
אבער עס קען זיין אז ער זאל ארויסנעמען און
פארשטעלען דעם בכן פון די השגה און עס פעהלט
דער געשמאק פון די השגה אלוקית. דאס איז דער
קול מעורר הכוונה, עס רופט ארויס דעם געשמאק,
קול איז ניט מחדש השגות, אויך ניט מרחיב אין
הבנה, גאר עס רופט ארויס דעם געשמאק און דאס
איז דער לשון וואס דער רבי (") זאגט אויף קול,
שאינו אלא כמוכיר, עס דערמאנט און רופט ארויס
דעם געשמאק, — דארף מען זינגען אזא ניגון, עס
זאל ארויסרופען דעם געשמאק.

ע. משיחת יום א' דחגה"ס תש"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לקבוצת המנגנים
לנגן, באמרו: "ניחוח" (") זאל ארבעטען... ושרו
ניגונים רציניים ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: עס איז
זיך דאך מתקרב דער זמן פון שמחת בית השואבה,
דארף מען זינגען א פרעהליכען ניגון.

עא. משיחת יום שמיני עצרת תש"ה.
ניגון פארנעמט זעהר א חשובען ארט אין
חסידות, אויף אזוי פיל, אז דער מיטעלער רבי (")
האט געהאט א "קאפעליע".

ניגון איז דיבור ("), אין דיבור גופא איז דאס
דבור פנימי והתפרש בין דבור לנגון הוא כמו ע"ד
אותיות הכתב וציוור.

אותיות הכתב מובנים דוקא למי שיוודע ומבין
אותם, און אויב ער פארשטייט ניט האט ער גאר
ניט, אבל ציוור זעהען אלע.

וכמ"כ יש מעלה באותיות לגבי ציוור, שבאות-
יות גם אם הם שלא כסדרן יכול להיות הענין של
נוטרקוין וצירופים ע"ד ע' פנים לתורה, משא"כ
בציוור, אם מהפכים הציוור אז הוא לא כלום.

גאר דער ניגון דארף דערנעמען, הגם ס'זיינען

62 ראה לעיל אות ד', כ"ח, ס"ב.

63 שם חברת המנגנים אצל אדמו"ר שליט"א מליובא-
וויטש, "ניחוח" — ר"ת: ניגוני חסידי חב"ד.

64 ראה לעיל אות י"ח, ס"ד.

די געוועזענע וואָס דער מנגן איז זיך מתגעגען, פאַראַן האָפּנונגס ניגונים און עס זיינען פאַראַן התמרמרות ניגונים, און אזוי זיינען פאַראַן פאַרשיידענאַרטיגע ניגונים, וואָס זיינען מתאר דעם מעמד הנפש פון דעם מנגן.

חסידים זינגען אין דאָוונען, ווייל קול מעורר הכוונה יי. בכדי צו פאַרשטיין אַ ענין פנימי באַ דאַרף מען זינגען, און אז באַ אַ חסיד לייגט זיך אָפּ אַ ענין אין דאָוונען זינגט זיך.

עו. משיחת יוס ג' חגה"פ תש"ו.

באַ חסידים, איז ניגון גיט נאָר אַ מגלה דעם מהלך הנפש פון דעם זינגער, נאָר איז אויך מעורר דעם זינגער אויף דער עבודה וואָס ער באַדאַרף האַלטען...

עו. שט.

הוד כ"ק אאמו"ר יי האָט אַמאָל געזאָגט:

קול מעורר הכוונה יי דעם אַלטען רבי'נס יי חסידים, דעם מיטעלען רבי'נס יי און זיידענס יי חסידים, האָבען אויף יעדער ענין פון עבודת החסידות והחסידים געהאַט אַ ניגון מיוחד, אַ התעוררות ניגון פאַר חסידות און נאָך חסידות הערען, פאַר יחידות יי און נאָך יחידות...

איז דעם ניגון וואָס חסידים האָבען געזונגען פאַר יחידות האָט זיך געהערט מיט וואָס פאַר אַ גע- מיט און האָפּנונג מען גייט אויף יחידות, און אין דעם נאָך יחידות ניגון האָט זיך געהערט דער שמחת הנפש וואָס דער חסיד האָט פון די הוראות פון יחידות, וואָס וועלען איהם בריינגען אַ פעולה אין עבודה.

עו. משיחת ליל ש"ק נח תש"ו.

החסיד ר' גרשון דוב יי סיפר, ששמע מהחסידים הראשונים של אדמו"ר הזקן, שנתקרב לחסידות ע"י התפלה בנגינה, די חסידישע ניגונים האָט אויף זיי געפועלט, וסיים הרג"ד: הנני מתמרמר על זה שאינני מנגן והנני חושב זה לעונש.

פ. שט.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק יי האָט געזאָגט: צו יע- דער שלאָס איז פאַראַן זיין באַזונדער מפתח, אָבער ביי אַ אומן איז דאָ אַזאָ כללותדיגער מפתח מיט וועלכען מ'קען עפענען אַלע שלעסער, און דאָס איז דער ענין פון נגינה...

65 ראה לעיל אות ד', כ"ה, ס"ב, ס"ט.

66 ראה לעיל אות ד', כ"ה, ס"ב, ס"ט, ע"ד.

67 הרה"ח ר' גרשון דוב מעיר פאהאר, מצעיר חסיד אדמו"ר הצ"צ, אח"כ ממקושרי אדמו"ר מוה"ר"ש ואדמו"ר הרש"ב.

פא. שט.

אצל כ"ק אאמו"ר הרה"ק יי קרה, שבאמצע כתיבת דא"ח יי שהי' כותב כשהוא לבוש רק בכפה — יארמולקע — הי' מפסיק, מניח מטפחת על הכתב, לובש הכובע ומנגן יי בדביקות. ופ"א אמר: דאָס איז צוליב דעם „אַפלייג" פון ענין.

פב. משיחת י"ט כסלו תש"ו.

מ'האָט אַמאָל געפרעגט ביים אַלטען רבין יי, פאַר וואָס חסידים זינגען ביים דאָוונען וענה: ביים דאָוונען דאַרף זיין עס זאָל „דערנעמען", ער זאָל נתעורר ווערען און אז עס דערנעמט זינגט זיך. וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: מען דאַרף זינגען אַ ניגון עס זאָל „דערנעמען". ביי אַ ניגון דאַרף מען גיט שרייען, דאָס איז אַ קול כסיל, נאָר זינגען אַ פנימיותדיגן ניגון, אז עס זאָל דערנעמען.

פג. משיחת פורים תש"ו.

דער אַלטער רבי יי צוריק קומענדיג פון מעד- ריטש קיין וויטעבסק, וועלענדיג נעמען די לומדי- שע יונגעלייט האָט ער פאַר זיי געזונגען אַ ניגון. כידוע אז דער אַלטער רבי האָט געהאַט צען גי- גונים יי, און מיט דעם ניגון וואָס ער האָט פאַר זיי געזונגען זיינען זיי געקומען צו דביקות און זיינען אויסגעגאַנגען אזוי ווי אַ ליכט, און דאָן האָט ביי זיי מאיר געווען דער אור התורה, און עס איז ביי זיי פאַרענטפערט געוואָרען אַלע שאלות וקישיות...

פד. משיחת סדר ראשון של חגה"פ תש"ו.

ווען דער אַלטער רבי יי איז געקומען דעם ערשטען מאל פון מעזריטש אין וויטעפסק מקום מגורו, איז געווען — ותהום כל העיר. אז מען האָט אים געפרעגט, וואָס האָט ער גענומען אין מעזריטש, האָט דער אַלטער רבי געענטפערט, אז אין מעזריטש האָט ער זיך דערוואוסט דריי זאָכען: וואָס דער אויבערשטער איז, וואָס אידען זיינען, ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד און — וואָס אַ ניגון איז. דעם ערשטען פסח קומענדיג פון מעזריטש, באַ דעם צווייטען סדר, האָט ער זעהן פיל געזונגען.

ניגנו איזה ניגונים חבדיים מקובלים ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אין די ניגונים שפיגעלט זיך אָפּ דער חסידישער „אני".

פה. משיחת יוס א' חגה"פ תש"ו.

...וועלענדיג מקרב זיין אויך די פשוטע אידען

68 דא"ח ר"ת: דברי אלקים חיים, אשר בשם זה נק' תורת החב"ד.

69 ראה לעיל אות נ"ו.

70 ראה לעיל אות ב', ח', נ"ו.

נאך אזוי פיעל יסורים און מנגדים וואס דער אלטער רבי האט געזאגט, וואס די מנגדים אין עוה"ז זיינען ניט בערך צו די מנגדים וואס ער האט געהאט מצד שרשי הקליפות, וואלט ער וועלען, אז די אלע כוונות וואס ער (" האט מכוון געווען, און די ניגונים וועלכע ער האט מסדר געווען, זאל מען זיי זינגען עד סוף כל הדורות, און וואו א איד וועט זיך געפינען און בא וועלכען מצב ער וועט זיך געפינען וועט דער ניגון איהם מעורר זיין צו תשובה...

פ. ש.ס.

דער רבי הצמח צדק (" פלעגט בחיי דעם אל-טען רבין (" בחיי דעם מיטעלען רבין (" און אויך בעת נשיאותו פארבריינגען מיט חסידים. דער סדר פון דעם פארבריינגען איז געווען, אז ער פלעגט אנהויבען מיט א סיפור און נאכדעם פלעגט ער מבאר זיין דעם בכח, ווי דאס דארף פועל'ן אין כחות חב"ד, חג"ת, נה"י (" און קבלת עול מלכות שמים דארף מען אליין קריגען. דער צמח צדק האט געזאגט, אז א סיפור דארף פועל'ן בענינים הנ"ל, און אויב דאס פועל'ט גיט איז דאס מסכת א' מג' טעמים: א) וויל דער שומע פארשטייט גיט, ב) ער וויל גיט פארשטעהן, וואו וויל דער מקבל איז א כלי מאוסה. דער זיידע — געמיינט אדמו"ר הזקן — איז דאך געווען א טוב עין, האט ער געגעבען א כח אויסצואווארשען די כלי מאוסה, און דאס איז דורך — א ניגון.

פ. משיחת ליל א' דחגה"ש תש"ו.

הוד כ"ק אאמ"ר הרה"ק (" סיפר, אז ווען מען האט דעם רבין (" אדמו"ר הזקן — מגלה געווען אין מעזריטש, ווער ער איז, האט ער אנגעהויבען טאן, און האט זיך מתגלה געווען אין גנינה. הוד כ"ק אאמ"ר הרה"ק האט דאן געזאגט, אז עס איז דא ג' אופנים אין ניגונים: א) ניגון וואס מען זינגט אין דאווענען, א ניגון וואס מאכט דאזיג נען און א ניגון וואס מאכט א דאווענער.

צ. יום א' דחגה"ש תש"ו.

דער אלטער רבי (" נאך פאר מעזריטש, ווען ער איז נאך געווען א יונגער אינגעל איז ער געווען א גרויסער מנגן. ער פלעגט זינגען די ניגונים וועלכע ער פלעגט הערען פון די אורחים, עוברים ושבים, וועלכע פלעגען אריינקומען צו זיין טאטען ר' ברוך, וואס זיי זיינען געווען די צדיקים נסתרים, שלוחים פון בעל שם טוב...

(74 אדמו"ר הזקן.

(75 חב"ד חג"ת נה"י, הם הספירות למעלה ודוגמתם בנפש האדם וע"י בסי' התניא פ"ג, אנה"ק ט"ו.

האט דער אלטער רבי (" ממציא געווען דעם ענין פון ניגון, וואס דורך ניגונים וועט ביי זיי נתגלה ווערען שרש נשמתם ("). דער אלטער רבי איז דאך געווען מדריגת חכמה דאצילות, האט ער מחבר געווען די עשרת הניגונים ("), וואס זיינען מסודר עפ"י חכ' דאצילות.

דעם ערשטען פסח וואס דער אלטער רבי איז געקומען פון מעזריטש, בעת דעם צווייטען סדר, זיינען זיך צונויפגעקומען אלע לומדים און גאונים פון שטאט, האט דאמאלסט דער אלטער רבי גע-זונגען ניגונים, וואס דורך די ניגונים האט ביי יע-דערען געלויכטען זיין שרש נשמה.

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: אט דאס איז א חסידישער ניגון, וואס ער דארף מעורר זיין דעם גילוי הנשמה.

פ. משיחת שבת חוהמ"פ תש"ו.

דער עיקר פון חסידות איז צו "דעהערען" דעם ענין. דעהערען וועפיעל חיות עס ליגט אין א חסידישען ניגון, וויפיעל חיות עס ליגט אין א חסידישען ווארט.

פ. משיחת ליל שש"פ תש"ו.

איך האב געהערט פון טאטען ("), וואס ער האט געהערט פון זיידען ("), בשם הצי"צ ("), אז דער אל-טער רבי (" האט געזאגט לנכדו הרב"ש (": דו האסט מיך מחי' געווען, מיט דעם וואס דו האסט זיך איינ-געהערט צו די טעמי הנגינה און האסט זיי איינ-געחזר'ט.

— דער אלטער רבי האט געהאט באזונדערע טעמי הנגינה צו יעדען טייל פון קרה"ת ("), עס איז גיט געווען גלייך די טעמי הנגינה פון גאנץ תורה צו די טעמי הנגינה פון אז ישיר, און די טעמי הנגינה פון עשרת הדברות אין יתרו איז גיט געווען גלייך צו די טעמי הנגינה פון עשרת הדברות אין משנה תורה. —

דער למען תספר באזוי בנך ובן בנך — האט דער אלטער רבי ווייטער געזאגט צו רב"ש — מיינט מען גיט נאך א אייניקעל, נאך עד סוף כל הדורות, נאך בע"פ קען מען דאך גיט איבערגעבען נאך צו א אייניקעל, אדער א אוראייניקעל, וואלט איך זעהר וועלען, אז די ניגונים וואס דו האסט געהערט פון מיר, וואס דאס איז ווי מלכות דאצילות זינגט, זאל מען זינגען עד סוף כל הדורות.

(71 ע"י לעיל אות ג"ב.

(72 ראה לעיל אות ב', ה. ג"ו.

(73 ראה בלקו"ד כ"ה שבט תרצ"ו ומוכא לקמן בהמפתח ניגונים בהקדמה לטעמי הנגינה.

מרירות, האבען זייערע זמנים ידועים וקבועים.
יעדע אין זיין צייט, נאָר בכלל איז דער ענין פון
נגינה — התגלות העצם.
צג. שם.

ווען מען וואלט געוואוסט די דרכי החסידים,
וואלט מען געוואוסט, אז א נגון דארף מען גיט
זינגען געאייילט. א נגון מיינט גיט הויך געשריען,
א נגון דאס איז חיות. אמאליגע חסידים בא א
פארבריינגען, א התועדות, פלעגען זינגען א נגון,
האט דאס זיי אינגאנצען גענומען. נאכדעם איז מען
געגאנגען א טאנץ, גיט סתם א טאנץ, נאָר א מוחיך —
דיקער טאנץ מיט אלע כחות הנפש, די פיס האבען
זיך אליין געהויבען. נגון איז א הכנה צו עבודה,
דאס איז נאָר גיט עבודה, נאָר א הכנה צו אמת'ר
עבודה.

צד. משיחת ש"ק בראשית תש"ז.
מען האט געדארפט איינזארגן די אלטע ניגון-
נים. יעדער נגון דערמאנט זכרונות, יעדער נגון
איז מיוסד. יעדער נגון איז יקר, לבד וואס זיי
דערמאנען זכרונות, איז יעדער נגון יקר מצד
עצמו און בפרט פאר די וואס טוען אין עבודת
התפלה.

צה. משיחת ל"ג בעומר תש"ז.
כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן את הניגון
של ד' בבות (אדמו"ר הזקן ואח"כ אמר:
דעם אלטען רבינ'ס נגון איז "יחידות" א), נאָך
יחידות דארף מען נעמען א ביסעל משקה און
זינגען א פרעהליכען נגון.

צו. משיחת ליל א' דחגה"ש תש"ז.
אין נגון איז דא דריי בבות. דער נגון פארן
דאוונען, דער נגון אין דאוונען און דער נגון נאָכן
דאוונען. דאס איז אלץ איין און דער זעלבער נגון.
דאס זיינען די געוועזענע פארן דאוונען, די געוועזענע
אין דאוונען און די געוועזענע נאָכן דאוונען.

צו. חלקוטי דיבורים י"ב תמוז, ה' תש"ז, אות ז.
בא א חסידישען פארבריינגען פלעגט מען
זיך ווינשען, מען זאל האבען אזא געשמאק אין א
מאמר חסידות, ווי אין א תנועה פון א חסידישען
ניגון, וואס איז נוקב ויורד און נעמט דורך.

צה. שם, אות כ"ד.
אז מען זינגט דעם רבינ'ס נגון — הניגון
של ד' בבות — איז דאס מעורר למעלה די
התגלות הנשמה פון רבינ' א, ווי מיר האבען זוכה

דער אלטער רבי קליינער הייט האט זעהר ליב
געהאט פעלד. ווען ער פלעגט ארויסגעהן פון "חדר"
וואו ער האט געלערענט, פלעגט ער גיט געהן אהיים,
נאָר פלעגט ארויסקגעהן אין פעלד און דארטען פלעגט
ער ווייטער לערנען...

זייענדיג אין פעלד פלעגט ער זיך אפט אויסזיגן-
גען. עס איז דא זינגען, און אויסזינגען זיך, דער
אלטער רבי האט געזאגט, אז פנימיות הנפש קען זיך
אויסזינגען אין א נגון.

אין יאהר תרנ"ד, ביי א פארבריינגען, האט הרד
כ"ק אדמו"ר הרה"ק (געזאגט, אז עס איז הונדערט
יאהר, זינט דער אלטער רבי האט געזאגט דעם
ווארט: א נגון קען ארויסשלעפען פון די טיפסטע
בלאטע.

צא. משיחת י"ב תמוז תש"ו.
אין סדר השתלשלות החסידות — מעת
שנתיסדה ע"י אדמו"ר הזקן — פארנעמט נגינה זעהר
א חשובן ארט. ווען דער אלטער רבי (איז געקומען
דאס ערשטע מאל פון מעזריטש האט ער גלייך אנגע-
פאנגען מיט ניגונים. דער אלטער רבי איז געווען
א מנגן נפלא, גיט נאָר וואס ער האט געוואוסט די
כללי הנגינה, נאָר ער האט אויך געוואוסט דעם
"ענין" פון נגינה.

צב. שם.
ווען דער רבי הצמח צדק (איז נאָך געווען א
קינד האט ער געפרעגט זיין זיידען — אדמו"ר
הזקן, וואס איז א איד? והשיב לו אדמו"ר הזקן:
א איד איז, וואס קען מגלה זיין, זיין שרש הנשמה.
...דער ענין פון עבודת החסידות איז קענען זיך,
און טאן מיט זיך. גיט נאָר קונה זיין מדות טובות,
וואס מדות טובות מיינט גיט נאָר מדות טובות ווי
עפ"י דיני התורה, נאָר מדות טובות ווי עפ"י חסי-
דות, דאס איז טאקע גאנץ גוט, אבער דאס איז
נאָך גיט א חסיד, — עבודה פון א חסיד איז קענען
"זיך" און דאס איז — דורך א נגון. א נגון
ווייזט איהם וואו ער איז, ווי ער דארף זיין און
וואו ער קען זיין, וואס דאס איז ע"י התגלות העצם,
שוהו ע"י נגינה. א נגון איז התגלות העצם (—
עצם הנשמה — נגון איז א פתח ושער וואס ע"י
קען מען צוקומען צו דעם וואו מ'באדארף זיין.
נגינה מיינט גיט נאָר זינגען, נגינה מיינט "אויס-
זינגען זיך", וואס די התגלות העצם זינגט זיך אויס
אין א נגון.

אין נגינה איז פארען ניגונים של שמחה און
ניגונים של מרירות, וואס די ביידע, שמחה און

(76) ראה לעיל אות נ"ג, פ"ה.

זין א' בינוני" אבער זינגען דעם "בינוני" דארף
ניט זיין שווער.

קב. מרשימות כ"ק אדמו"ר שליט"א, אדות שמעון
המדקדק⁽⁸¹⁾.

... (81) החסידים אוהבי נגינה המה ומנגנים ניגון
נים מיוחדים למקרים שונים, ניגוני תפלה וניגוני
לימוד, ניגוני סעודה וניגוני התועדות. ועל הרוב
הנה הניגונים מתאימים לאותם הענינים ועושים
רושם על השומע, וביחוד השלשה ניגונים שעשו
עלי⁽⁸²⁾ רושם אדיר והם: שיר ההתועדות, הנקרא
בלשונם הניגון דאהבת אחים, שיר ההתבוננות
ונקרא ניגון התשובה, שיר היחידות⁽⁸³⁾ ונקרא ניגון
המקדש.

את הניגון דאהבת אחים, שמעתי ראשונה בעיר
וויטעבסק והוא בחמש בבות, כולן כאלו מחבקות,
מנשקות ומלפפות בנעימות עליוה ועליצות הנפש.
מבא לבא מתרומם הגילה ואתה עמה התרגשות
הנפש.

ניגון התשובה הוא של שלש בבות. בבא קמא
הוא קול מעורר הפשטת הגשמי והתרכות המחשבה.
בבא שני, קול מעורר במוסר כליות בהתמרמרות
עצומה ובבא שלישית — קול מעורר חרטה, תחנוני
רחמים, געגועי נחום וקירוב בבקשה לבבית.

ניגון היחידות הוא של חמש בבות. שתי בבות
ראשונות בקול מתון ממושך, מעוררות התבוננות
והתעמקות. בבא שלישית ורביעית מביעה תודה
ותקוה בקול רך ובטוח, ובבא החמישית מבעת אומץ
הרוח בקול עליו ומתרגש המעורר תנועת רגל והגבהת
הידיים לפי דפיקות הרגלים, כפי תנועת הניגון⁽⁸⁴⁾.

(81) הכונה על מדינת הבינוני המבואר בס' התיא
פייב ועוד.

(82) שמעון המדקדק הי' א' מראשי המשכילים
האדוקים, שנסע בשליחות מיוחדת למקומות החסידים והתחפש
עצמו כאחד מהם, בכדי לחקור מעשיהם ומנהגיהם של
החסידים והי' בזמן נשיאות אדמו"ר הצ"צ. ראה אודות
בלקויד חגה"פ הש"ג, ע' ע"ו.

(83) המספר הוא שמעון המדקדק, בהדו"ח שמסר לפני
חביריו המשכילים.

(84) ראה לעיל ציון 812.

(85) ראה לעיל אות ג"ה.

געווען הערען מהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק⁽⁸⁵⁾, אז ווען
הוד כ"ק אדמו"ר הצ"צ⁽⁸⁶⁾ האט געזונגען אין א'
מסבת חסידים דעם רבי'ס ניגון, האט זיך יעדע-
רער פון די חסידים המסובים ארומגעקוקט, אויב
דער רבי⁽⁸⁷⁾ שטעהט ביי זיין זייט.

צט. משיחת י"ט כסלו תש"ח.

ניגון איז העכער פון דיבור⁽⁸⁸⁾, אין ניגון
זאגט זיך ארויס די עצמיות, און דאמאלט דערהערט
מען די פנימיות ועצמיות פון דיבור.

דאס האט מען אמאל גערעדט⁽⁸⁹⁾, איז דער
טעם וואס חסידים זינגען אין דאווענען. עס איז דא
א ניגון פארן דאווענען און א ניגון אין דאווענען. דער
ניגון פארן דאווענען דאס איז א הכנה ארויסצושלא-
גען דאס, וואס עס דארף ניט זיין אין דאווענען.

מען דארף זאגען א ניגון, ניט בכדי עס זאל
דערנעמען יענעם, נאר עס זאל דערנעמען זיך אליין.
אח"כ ציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לשור ניגון,
ואמר: מ'דארף זינגען א פנימיות'דיגען ניגון. חב"ד
מאנט אין אלץ פנימיות, א טאנץ — א פנימיות-
דיגען, א ניגון — א פנימיות'דיגען.

ק. משיחת פורים תש"ח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש לנגן הניגון של ד'
בבות⁽⁹⁰⁾ מאדמו"ר הזקן⁽⁹¹⁾, ולפני זה בתור הכנה
ינגנו ניגון⁽⁹²⁾ של כ"ק אדמו"ר הרה"ק⁽⁹³⁾.

קא. משיחת יום א' דחגה"פ תש"ח.

מען דארף זאגען די ערשטע זאך, דעם לשון
הרב, דעריבער זאל מען זאגען דעם טאטענס⁽⁹⁴⁾ א'
ניגון — וניגנו הניגון הידוע בשם: "דער ראסטא-
ווער ניגון⁽⁹⁵⁾", המיוחס לכ"ק אדמו"ר הרשב"י. —
אח"כ ביקש כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן את
הניגון הידוע בשם: "דער בינוני⁽⁹⁶⁾" ולא יכלו המסור-
בים לזכור על הניגון.

ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: עס איז שווער צו

(77) ראה לעיל אות י"ח, ס"ד, ע"א.

(78) ראה לעיל אות ע"ו, פ"ב.

(79) ניגון (מד) שבספרנו.

(80) ניגון (מו) שבספרנו.

מפתח הניגונים

מחלקה ראשונה

(א—יט)

כוללת ניגוני חב"ד מכוונים⁽¹⁾, שיצרו וחיברו הרבייט נשיאי חב"ד בעצמם, והיו רגילים לשורר אותם בעת דביקותם בתפלה או בזמנים מיוחדים.

עשרת הניגונים של כ"ק רבנו הגדול בעל התניא והשו"ע

מסורה בידי עדת חסידי חב"ד, אשר רבנו הגדול, או כפי שנקרא בפי החסידים: אדמו"ר הזקן, דער אלטער רבי, — בעל התניא והשו"ע — חיבר בעצמו עשרה ניגונים⁽²⁾. הניגונים האלה מכוונים ומדויקים במאד ורומזים לענינים רמי המעלה, וסגולה מיוחדת להם להביא את האדם לידי התעוררות תשובה ודביקות הנשמה לאלקות. בין עשרת הניגונים האלה ישנם ניגונים קצרים, בני בבא או תנועה אחת לבד, אשר רבנו הגדול שר אותם בזמנים קבועים.

במשך הזמן הארוך, — מאה ושלושים וחמשה שנים, מעת הסתלקות רבנו הגדול, כ"ד טבת תקע"ג — נשכחו במקצת הניגונים, וקשה לברר ולעמוד על בורין ודיקנותן של כל התנועות מעשרת הניגונים האלה, ואמנם מה שידוע לנו בבירור הם הניגונים דלקמן: ניגון בן ד' בבות (א), א"לי אתה ואורך (ג), קול דודי דופק (ה), אבינו מלכנו (ו), דבקות חב"ד לתפלות ר"ה (ט), ושאר הניגונים, אעפ"י שמיחסים לרבנו הגדול, אבל לא יכולנו לברר לע"ע, אם הם נכנסים לכלל עשרת הניגונים או שהם חוץ לכלל זה, ומטעם זה ספחנו למאסף זה עוד ניגון אחד (י"א), שמיחסים אותו ג"כ לרבנו הגדול.

ניגון א.

הניגון בן ארבע בבות לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.

הניגון הזה ידוע בשם: דער "ניגון פון פיער פאלעז", או: דעם "אלטען רבינ'ס ניגון", — והוא

(1) אדות ניגונים מכוונים ראה לקוטי רשימות אות מט, נד.

(2) ראה לקוטי רשימות אות ח, נ"ו.

הניגון היסודי והראשי של חסידי חב"ד. יצרו וחיברו אדמו"ר הזקן בעל התניא ויש בו עמקות גדולה וכל תנועה ותנועה שבו מכוונת לענין רוחני נעלה. חסידי חב"ד זהירים לגגנו בדיקנות גדולה ורק במועדים וזמנים מוגבלים⁽³⁾, כמו: ביום אחרון של הג' רגלים, פורים, י"ט כסלו, י"ב תמוז, שמחת חתונה וכדומה.

בארוכה אדות הניגון הזה וביאורו, ראה מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש, הנדפס בקובץ "התמים" חוברת חמישית, תרצ"ו, עמוד נח—ס"ה. והננו בזה להעתיק איזה קטעים ממכתב הנ"ל:

בשעה חצי החמישית בקר — בהתועדות כ' כסלו תרס"ג בליובאוויטש — הואיל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק — אדמו"ר הרשב"ב נ"ע — לצוות לנגן את הניגון בן ד' בבות של הוד כ"ק רבינו הזקן, ויאמר: "מען דארף זינגען דעם רבינ'ס" ניגון, וואס איז ידוע מיט'ן נאמען, דער ניגון מיט די פיער פעהל".... "דעם רבינ'ס ניגון איז מכוון נגד ד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשי'. יעדער פאל פון די פיער פאלעז אין דעם ניגון איז מכוון נגד א באזונג דער עולם פון די ד' עולמות".

"די ד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשי' זיינען מכוון נגד די ד' אותיות פון שם הוי"....

"די ד' אותיות פון שם הוי' זיינען מאיר אין די פיער חלוקי דרגות: נפש, רוח, נשמה, חי', וועלכע זיינען פאראן אין דער נשמה ביי יעדער בן און בת ישראל".

"דעם רבינ'ס ניגון וואס ער איז מכוון נגד ארבעה עולמות, אצילות, בריאה, יצירה, עשי', דארף מען איהם זינגען בדיוק גדול, ווארום ער איז דאך מכוון נגד ארבע אותיות פון שם הוי' און נגד ארבעה עולמות און איז נוגע אין אלע פיער מדרגות, נפש, רוח, נשמה, חי' וואס אין נשמה".

"דער טאטע — הוד כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע — האט מיר געזאגט, אז בא דעם זיידען — הוד כ"ק אדמו"ר הצ"צ — איז געווען חילוקי זמנים אין דעם נושא תוכן פנימי פון דעם רבינ'ס ניגון מיט די פיער פעהל, אמאל פלעגט דער זיידע זאגען, עשי', יצירה, בריאה, אצילות. אמאל פלעגט דער זיידע

(3) ראה לקוטי רשימות אות ח, ל.

(4) אדמו"ר הזקן.

„דער פערטער פאל, הגם אין סדר והדרגה מל-
מטה למעלה, קומט ער נאך דעם דריטען פאל,
אבער באמת איז דער פערטער פאל מובדל בעצם
מהותו פון דעם דריטען פאל.“
„די הבדלת ערך המעלה פון דעם פערטען
פאל אויף דעם דריטען פאל, זעהט מען דאס אין דער
פעולה פרטית, וואס דער פערטער פאל איז פועל.“
„די פעולה פרטית פון דעם פערטען פאל איז
די עליצות הנפש, דאס איז גיט דער ענין פון
רוממות הנפש, נאך עליצות הנפש...“
„אין דעם ניגון איז דער רבי מבאר זיין שיטה
אין חסידות און ווייזט דעם דרך העבודה פון א
חב"ד חסיד.“

„עס איז געוויס, אז דעם ניגון האט דער רבי
מחבר געווען נאך זייענדיג בא דעם מגיד אין מעז-
ריטש און רוב דעם רבי'נס ניגונים זיינען פון יע-
נער צייט, נאך דאס איז אויך געוויס, אז דער שכלול
פון אלע רבי'נס ניגונים בכלל און דעם ניגון
פון די פיער פעהל בפרט, האט דער רבי משכלל
געווען בעת ער איז געווארען א רבי.“

וככלותו לדבר נושא תוכן הניגון בכללותו, ציוה
— כ"ק אדמו"ר הרה"ק — לנגן את הניגון במתינות,
כל ג' הבבות הראשונות שתי פעמים ובבא הרביעית
שלוש פעמים, וינגנו את הניגון שלש פעמים בזה
אחר זה, ובפעם השלישית יכפלו את הבבא הרביעית
עשר פעמים בזה אחר זה, בכדי ער זאל נחקק וזערען
אין אלע עשר כחות הנפש. — ראה שם בארוכה.
בעת שכי"ק אדמו"ר שליט"א מצוה לנגן את
הניגון של הד' בבבות, בעת התועדות ויומא דפגרא,
מדגיש בכל פעם לנגנו במתינות גדולה וברציניות
עמוקה והבבא הרביעית לחזור אותה ג' פעמים.
עוד ע"ד הניגון הזה ראה לעיל בלקוטי-רשימות
אות ג, ה, יב, יד, יז, כח, לט, מג, צה, צה, ק.

ניגון ב.

כאיל תערוג, — לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.

החסיד המפורסם ר' שמואל גרונם עסטערמאן
ז"ל, מי שהי' משפיע בשיבת תומכי תמימים בליו-
באוויטש — סיפר שניגון הזה שמע מזקן מופלג א',
שהי' בקבוצת המנגנים אצל אדמו"ר הזקן. הזקן
הנ"ל סיפר לו, שבהיותו נער הי' סומא בעיניו
והביאו אביו לאדמו"ר הזקן בליאזני לבקש ברכה
ורפואה. כשהציע אביו בקשתו, פתח אדמו"ר הזקן
את ספר הזהר וציוה להנער לקרות מתוכו. מתחלה
לא ראה רק כמו אותיות מטושטשות, אמנם כשגער
עליו האדמו"ר: „קרא בקול רם“, נפקחו עיניו
והתחיל לקרות כאחד האדם. אביו השאיר אותו

זאגן, יר"ד, ה"א, וא"ו, ה"א, און אמאל פלעגט דער
זיידע זאגען, נפש, רוח, נשמה, חי“.
„עס האט געטראפן אמאל וואס בשעת מ'האט
געזונגען דעם ניגון, האט דער זיידע געזאגט: ממלא
כולא עלמין, ממלא כולא עלמין, סובב כל עלמין,
עצמות אוא"ס ב"ה, דאס איז עפעס גאר אנדערש.“
„אז מ'זינגט דעם ניגון מיט א התעוררות פנימי
איז דאס א זמן המוכשר אויף תשובה און התקשרות,
און אז מ'זינגט דעם ניגון מיט טהרת הלב, נאך
א ריכטיגען תרומת הדשן אין דער עבודה פון
תיקון חצות, לאחר א אמת'ער קריאת שמע שעל
המטה און א טיף געהאָרעוועטען דאווענען, קאן מען
אויסבעטען א ישועה פרטית אין בני חי"א.“
„דעם ניגון האט דער רבי מיסד געוון אין א
סדר פון עליות מלמטה למעלה, אט ווי דער סדר פון
תפלה איז, ברוך שאמר, פסוקי דזמרה, ברכות ק"ש,
קריאת שמע, שמונה עשרה, וואס דאס איז דאך דער
סדר פון ארבע עולמות, אצילות, בריאה, יצירה,
עשי' מלמטה למעלה.“
„בכלל איז, אז די אלע פיער פעהל פון דעם
ניגון, איז יעדער פאהל פועל'ט א פעולה פרטית,
אי בדרך פנימי, אי בדרך מקיף.“
„דער ערשטער פאהל, פועל'ט א העתקה און א
העמקה.“
„דער אנהויב פון דעם ניגון מאכט א הזוה. ער
גיט א ריר פון ארט, אז מ'זאל ארויס פון דער
חוליק'דיקער סביבה... און דער המשך פון דעם
ערשטן פאהל פועל'ט א העמקה, אז מ'זאל זיך פאר-
טראכטען אויף וואס באדארף מען איהם און וואס
איז די כוונה פון זיין מציאות בעולם.“
„דער צווייטער פאהל פון דעם ניגון האט א
שייכות צו דעם ערשטען פאהל אין דעם, וואס אין
די התחלה פון דעם פאהל הערט זיך א מרירות טעם
און באַלד הויבט זיך אן דער המשך פון דעם
פאהל מיט האַפענונג און עלי' תנועות.“
„די מרירות תנועה און די האַפענונג און עלי'
תנועות, איז א פועל יוצא פון דער הזוה און העמקה
וואס איז אין דעם ערשטען פאל...“
„דער דריטער פאל איז פועל א רוממות הנפש,
הגם דער דריטער פאל קומט דאך נאך דעם צוויי-
טען פאל און אין דעם פאל הערט זיך דער טעם
המרירות בתוקף, מכל מקום איז אין דריטען פאל
דער עיקר ההרגש, — רוממות און השתפכות הנפש.
„דער פערטער פאל פון דעם ניגון איז מכוון
נגד עולם האצילות, וואס דאס איז די העכסטע
מדריגה אין דעם שיעור קומה פון די ד' עולמות,
עשי', יצירה, בריאה, אצילות.“

פון דער לעצטער תנועה איז קענטיג, אט אַזוי ווי מען זאָגט, זעסט אַז איך בין גערעכט. הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי האָט געזאָגט, אַז דער טאַטע — אדמו"ר הזקן — האָט געקענט אַריינקריכען בקרבן של החסיד און אַרויסרייסען וואָס טויג ניט, מיט חסידות אָדער מיט אַ ניגון, און „דער“ ניגון — מאַנט. ער — הכונה על החסיד — זאָגט, וואָס האָסטו צו מיר, זאָגט מען אים אין דעם ניגון אַזוי: דער ערשטער פאַל — „ויי אלקים אמת הוא אלקים חיים, ואמת ה' לעולם. דער צווייטער פאַל: למה ירדה הנשמה בגוף, דער ווייטערדיגער המשך, — וויל נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. דער דרייטער פאַל איז, וואָס נשמות זאָגען, אַז די כונה פירט זיך אויס נאָר דורך אונז, דער ווייטערדיגער המשך איז, דער הרגש המקבל אין דער המשכה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון זה כמה פעמים ובכל פעם ביאר הכונה של הניגון ע"ד הנ"ל, רק בתיבות שונות, וציוה לתפוס הניגון היטב עם הענין הפנימי שבו, ולנגנו בזמני התועדות אנ"ש ויפעול הרבה. ניגון זה הוא בבירור מהעשרת ניגונים.

ניגון ו

אבינו מלכנו — לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.
ניגון זה הוא בבירור מהעשרת ניגונים.

ניגון ז

לכה דודי — לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.
כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע הי' דרכו לשורר ניגון דבקות זה עם התיבות של פסוק ראשון של ק"ש בתפלות ימי החול. — ולפעמים גם בש"ק כשהי' מתפלל יחד עם המגין (עפ"י רוב בהיותו בימות הקיץ על נאות דשא).

ניגון ח

ניגון דבקות חב"ד לתפלות שבת
לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.
בניגון דבקות הלזה התפלל — ביחידות, בדביקות והתלהבות עצומה עפ"י דרך החב"ד — כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע בכל שבת קודש וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א מתפלל בו ובטח התפללו בתנועות ניגון הוזה גם נשיאי חב"ד הקודמים עד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

קטע משיחת פורים תש"ג.

ציוה „לנגן“ את הניגון דביקות שאביו אדמו"ר

בליאזני, ולהיותו בעל כשרון בשירה וזמרה ספחו אדמו"ר לקבוצת המנגנים שלו. בעת ההיא שמע את ניגון הדביקות „כאיל תערוג“ מאדמו"ר הזקן, שהי' מנגנו לפרקים קרובים, בדביקות גדולה. החסיד רשג"ע הנ"ל ביאר שייכות הפסוקים כאיל תערוג וגו', והיו לטטפת וגו' שבזמר הוזה, באופן כך: כאיל תערוג הו"ע „רצוא“ הנפש ועלייתה לאלקות, ואח"כ והיו לטטפות, שזהו מצות תפלין, הו"ע „השוב“, היינו, המשכת אלקות למטה, כידוע אשר ענין תפלין שבראש הוא המשכת ד' מוחין, כדאי' בס' קבלה ומבואר בספרי חב"ד.

ניגון ג.

אלי אתה ואודך — לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.

נוהגים בבית רבי, נשיאי חב"ד, אשר בעת שמחזירים היין להבקבוק מכוסו של אלי בלילי הסדרים של חגה"פ, מנגנים ניגון זה, עם תיבות הפסוקים אלי אתה ואודך, שמקובל מאדמו"ר הזקן.

ניגון ד

צאינה וראינה — לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.

ניגון דביקות אשר רבנו הגדול הי' מנגנו. לנגון זה יש עוד בבא אחת, שלא הי' ביכולתנו לבררה, לכן לא באה בספרנו.

קטע משיחת יום א' דחגה"ש תש"א.

בשנת תקל"ז באו על חגה"ש קבוץ גדול של חסידים ולא הי' המקום מספיק ב„מגין“ התדיר, ובנו ביהכ"נ עראי — שאלאש — בחצר. הוד כ"ק אדמו"ר הזקן יצא מביתו לביהכ"נ שבחצר, ואמר בניגון כדרכו בקודש: צאינה וראינה, צאינה, אַז מען געהט אַרויס פון „איך“ פון אַלע מדריגות איך, וראינה, דערזעהט מען אלקות.

ניגון ה

קול דודי דופק — לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.

קטע משיחת שמחת תורה.

אין דעם ניגון „קול דודי דופק“ איז דער רבי' מנקה — סקראַבעט — אַ נשמה, ער נעמט אַראָפּ אַ סירבא.

(5) הספור הזה נמסר לידינו ע"י הר' יוחנן גורדון שוי"ב מדוקשיץ, ששמעו מפי הרה"ח ר' שמואל גרונם ז"ל בליובאוויטש.

(6) ראה ספר השיחות קיץ הי' ת"ש ע' 51—52.

(7) שנת תקל"ו היתה בתחלת שנות נשיאותו של אדמו"ר הזקן ואמר אז מאמרים קצרים בהתלהבות עזה ובקול ניגון גענועים. וראה לקוטי רשימות אות ה.

(8) ראה לקוטי שה"ש דרוש צאינה וראינה.

ניגון י

בני היכלא — מיוחס לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.

ניגון זה מנגנים עם הזמירות „בני היכלא“, בעת סעודה השלישית בש"ק בכל בתי כנסיות ומנינים נוסח אר"י בכל ארצות תבל ומיוחס לכ"ק רבינו הגדול. וי"א שמחברו הי' הרה"ח ר' הלל מפאריטש.

ניגון יא

ניגון ישן — מיוחס לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.

ניגון זה אינו ברור אם הנהו מעשרת הניגונים. אבל מקובל ומיוחס לכ"ק רבנו הגדול. (י)

ניגון יב

ניגון המקהלה של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע ידוע בשם „דעם מיטעלער רבינ'ס קאפעליע“ (י).

אצל אדמו"ר האמצעי הי' מקהלת מנגנים על כלי זמר, גם בזמן האחרון נשאר בליובאוויטש איזה כלי זמר מהמקהלה, וענין השיר בכלים זהו ענין של עבודה. — ראה ליקוטי רשימות אות מד.

קטע משיחת י"ט כסלו תרמ"ץ.

פ"א שאלו את אדמו"ר הצדק צדק, מדוע הי' אצל אדמו"ר האמצעי מקהלה — קאפעליע — וענה ע"ז: דאס האט מען געמאכט, בכדי אפהאלטען דעם שווער — אדמו"ר האמצעי — פון כלות הנפש, וואס ער האט געקענט אויסגיין באלקות.

קטע מלקו"ד חגה"פ תש"ג אות צ"ד.

...דעם מיטעלען רבי'ס קאפעליע ניגון איז פיער פאלן, וואס זיינען מתאים מיט די פיר דרגות אין דעם סדר העבודה פון דעם נפש האלקית, וואס באדארף מברר זיין דעם נפש הבהמית: דוחה זיין דעם רע וואס אין איהם איז פאראן און אויסנוצען דעם טוב וואס דער נפש הבהמית פארמאגט... דער ערשטער פאל פון דעם ניגון איז: דער מבוא העבודה, דער אריינפיר אין דעם ענין... דער צווייטער פאל פון דעם ניגון איז: דער הערען ווי אלקות איז טוב... דער דריטער פאל פון דעם ניגון איז: דאס ארומנעמען דעם נפש הבהמית... דער פערטער פאל פון דעם ניגון איז: דער לישועתך קויתי ה', וואס דאס זאגט ארויס דער פערטער פאל פון דעם ניגון מיט א שטארקער חסידות — שמחה. (ראה שם בארוכה).

ניגון יג

הודיעני ה' קצי — לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע.

ר' דוד שיפריין ע"ה, מי שהי' המזכיר ראשי של

הרשב"י הי' מתפלל בו ואמר: און מ'דאווענט באריכות און מ'טוט אין עבודה קומט דער ניגון בדרך ממילא.

ניגון ט

ניגון דבקות חב"ד לתפלות ראש השנה לכ"ק רבנו הגדול נ"ע.

ניגון דבקות הזה מקובל בבירור שהוא מעשרת הניגונים של אדמו"ר הזקן שהי' מנגנו בדביקות והתלהבות — וכן כל נשיאי החב"ד בכל דור ודור נוהגים — בתוך התפלות של ר"ה וי"ב, וביותר בתפלת ערבית של ליל א' דר"ה (י) ולפני תק"ש בב' ימים דר"ה.

קטע משיחת ליל ב' דר"ה תש"א.

פון מיינע קינדער יאהרען געדענק איך די הנהגות — מהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק — פון די עבודה אין תפלת ערבית דר"ה באריכות גדולה, מיט דעם תשוקה און בטחון ניגון פון דעם אלטען רבי'ן מיט א הארצרייסענדען קול...

קטע משיחת ליל א' דר"ה תש"ב.

בשנת תר"ח בליל א' דר"ה בסעודה סיפר אדמו"ר הצמח צדק, שבלייל א' דר"ה תקנ"ט סיפר זקנו הוד כ"ק אדמו"ר הזקן בשם מורו הרב המגיד ממעזריטש נ"ע, אשר מורנו הבעש"ט אמר פעם אחד בליל ב' דר"ה אל תלמידיו, בזה"ל:

דער טאטע — אבינו שבשמים — וויל הערען מעלות פון זיינע קינדער. ויספר ר' קהת, — תלמידו המובהק, שהי' ג"כ חבר להצדיקים הנסתרים, — עובדא שקרה לו, שבהלכו פ"א בדרך שמע שיחתם של שני „בעלי עגלות“. האחד אמר לחבירו: בתהלים כתוב, אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג וגו', א פערד מיינט, און מען גיט איהם דעם מתג אין מויל, בכדי ער זאל ניט פארגעסען די מלאכה פון קייען, אבער דו זאלסט ניט זיין אזוי, און יע הבין זיין, יע פארשטיין.

כששמע הבעש"ט הסיפור הזה מתלמידו, התלהב בדביקות עצומה והשתטח בפישוט ידים ורגלים בקול ניגון דבקות, וזהו מקור הניגון שרבינו הגדול ואחריו כל נשיאי חב"ד, תרביים, מתפללים בו תפלת ערבית בר"ה, בדבקות עצומה ובבכיות מחירדות לב, כאדם שבוכה על אוהבו הנאמן שהלך.

(9) ראה התמים חוברת ב' קכ"ט ע"א.

(10) ראה לעיל בהקדמה לעשרת הניגונים.

(11) ראה ליקוטי רשימות אות נ"ז.

ניגון יט

פסוקים לאחר התקיעות — לכ"ק אדמו"ר הרשב"י נ"ע.

לעומת תנועות המרידות וחרדת הנפש בהניגון של הפסוקים קודם התקיעות, מרגישים כאן — בתנועות הניגון של הפסוקים שלאחר התקיעות, — התחזקות של שמחה, עליצות הנפש ותוקף עוז תעצומות הבטחון בדין נצח.

מחלקה שני

(כ—מו)

כוללת ניגונים, שעפ"י המסורה מיוחסים לראשי אבות החסידות הכללית: הבעל שם טוב, המגיד ממעזריטש ותלמידיהם, נשיאי ורועי החסידים באוקיינוס ופולין. הניגונים האלה נתקבלו אצל חסיד חב"ד ורגילים לעשר אותם בזמנים שונים. כן נרשמו כאן איזה תנועות דבקות המיוחסים לאדמו"ר הצ"צ ובנו אדמו"ר מהר"ל, ומפני שאין לנו מקור ברור עליהם הצגנו אותם במחלקה זו. גם באים במחלקה זו ניגונים, — שמחבריהם היו גדולי החסידים המפורסמים מעד החב"ד, בתקופות שונות, — שמצאו חן מיוחד אצל הרביים נשיאי חב"ד. רשימת הניגונים במחלקה זו באה בקדימה ואיחור עפ"י סדר הדורות.

ניגון כ

שלש תנועות — מהבעש"ט, המגיד ממעזריטש ורבנו הגדול נ"ע.

הניגון הזה כולל ג' תנועות שכמעט דומות זו לזו, רק שבכל תנועה הנוספת מתחזק הקול ומתגברת ההתלהבות. לפי המסורה, התנועה הראשונה חיברה הבעש"ט, השני' הוסיף המגיד ממעזריטש והתנועה השלישית הוסיף רבנו הגדול.

ניגון כא

ניגון מיוחד להבעש"ט נ"ע.

הניגון הזה נמסר לנו ע"י החסיד ר' יוחנן גאָרדאָן שריב מדוקשיץ, שקיבלו מהרב קליאצקין מעיר ראמאנאָו בהיותו בליבאוויטש, והלה אמר, כי מסורה בידו שהניגון הזה מיוחד להבעש"ט.

ניגון כב

ניגון לר' מיכל'ע מזלצשעוו נ"ע.

קטע משיחת י"ב תמוז רצ"ב.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק פלעגט זינ'.

אגודת חב"ד דאה"ב וקנדה, סיפר בשם החסיד ר' אברהם חיים ראָזענבוים ז"ל, שפעם א' ישב אדמו"ר הצמח צדק סגור בחדרו ואמר תהלים בדביקות ומתיקות נפלאה, וכיון שנשמע קולו הנעים והחודר לבבות ב"החצר" סבבו המון חסידים את החלון של חדר האדמו"ר להקשיב ולשמע פסוקי התהלים, יוצאים מפי רבם בשפיכת הנפש ברגשי מרידות ותקוה, ושמעו את תנועת השיר בפסוק הודיעני ה' קצי וגו'. בתוך כך יצאה הרבנית מביתה ובראותה הדוחק והצפיפות מסביב חלון הבית גערה על החסידים, ואמרה בתמימותה המיוחדת לה: "וואָס שטופט איהר זיך, איהר האָט ניט געזעהן, ווי אַ איד זאָגט תהלים?"

הנה"מ

ניגון יד

כאיל תערוג — לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע.

תנועת דביקות שהי' מרגלא בפומי' של אדמו"ר הצ"צ נ"ע.

אוצר החכמה

ניגון טו

ימין ה' רוממה — לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע.

הניגון הזה הי' נשמע מפי כ"ק אדמו"ר הצ"צ כשהי' מתפלל, בפ"ע, הלל וכשהגיע לפסוק "ימין ה' רוממה" שר את הניגון הזה עם תיבות אלו.

ניגון טז

שובו שובו — לכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע.

את התנועה הזו שמעו מכ"ק אדמו"ר מהר"ש, כשהי' מתפלל, בלחש, שמו"ע דתפלת נעילה ביוהכ"פ.

ניגון יז

פסוקים קודם התקיעות "מן המיצר" לכ"ק אדמו"ר הרשב"י נ"ע.

כ"ק אדמו"ר הרשב"י הי' מסדר בעצמו התקיעות בב' ימי ר"ה, כמנהג כל האדמו"רים נשיאי חב"ד. הפסוקים שלפני התקיעות וכן המזמור למנצח, הי' אומר בבכיות תמרורים מחרידות לב ונפש, בדביקות עצומה והתלהבות גדולה, והי' אומרם בניגון מיוחד, בדיקנות גדולה ובאופן אחד בכל שנה ושנה.

ניגון יח

ברכות קודם התקיעות — לכ"ק אדמו"ר הרשב"י נ"ע.

בניגון הברכות שקודם התקיעות, כבר נרגש קול שמחה של מצות ותוקף האמונה והבטחון.

(12) ראה לקוטי רשימות אות נו.

הצדיק ר' מיכל'ע מולאטשוב, וכשכלו לנגן הואיל
הבעש"ט לאמר:

איך בין מבטיח לדורותיכם, אז ווען, און וואו,
און ווער עס וועט זינגען דעם התעוררות רחמים
רבים ניגון מיט א תשובה התעוררות, איז אין וואס
פאר א היכל איך וועל זיין, וועל איך הערן, — עס
געפינען זיך מלאכים וואס בריינגען ידיעות און
בשורות-צו נשמות — און איך וועל אויך מיטזינגען
און מעורר רחמים רבים זיין אויף די בעלי תשובה
זינגער.

...אח"כ הואיל כ"ק אאמור"ר לומר:

כ"ק אאמור"ר — כ"ק אאמור"ר מוהר"ש —
ביאר לי את נשמתם של רוב הניגונים המיוסדים —
ז"א התוכנים, ובתוכם את נשמתו ותוכנו של
ההתעוררות — רחמים — רבים — ניגון, המיוחס
לר' מיכעל'ע מולאטשוב לאמר:

די נשמה פון דעם ניגון איז: אשה קשת רוח
אנכי, און דער תכן פון דעם ניגון איז ואשפוך את
נפשי לפני ה'. (ראה שם בארוכה).

קטע משיחת א' דחגה"פ תשי"ח.

החסיד ר' מיכאל דווארקיין שר הניגון הידוע
של ר' מיכל'ע זלעטשעווער, אח"כ אמר כ"ק אדמור"ר
שליט"א, שפעם א' ניגון הרמ"ד הנ"ל את הניגון
הזה לפני כ"ק אאמור"ר הרה"ק"ר בראסטאוו, ואמר
כ"ק אאמור"ר, שמאד נהנה מהניגון והתבטא:

„אין דעם ניגון הערט זיך בעל שם...“

הערה: רמ"ד מנגן ניגון זה בסגנון אחר —
כי יש בניגון זה ב' נוסחאות כנ"ל — ובספרנו
רשמנו אותו כנוסח, שהיו מנגנים אותו קבוצת
המנגנים בליובאוויטש.

ניגון כג.

קול ביער לה, שפאלער זיידע נ"ע

ניגון של ד' בבות עם שיר מיוחד, כל בבא
מנגנים ג' פעמים; בלשה"ק, בשפת אידית ובשפת
אוקריינית, ואחר כל בבא בא חרוז חוזר — „צושפיל“.
הניגון הזה הוא השתפכות הנפש על גלות השכינה
וגלות עם ישראל. לפי המסורה, הצדיק הנסתר ר'
ארי' ליב בר' ברוך, שקראו אותו „הסבא משפאלע“,
— „דער שפאלער זיידע“ — שמקום מגורו הי' עיר
שפאלע באוקריינא, הי' מנגן הניגון הזה קודם קריאת
שמע שעל המטה או לפני תיקון חצות.
ה„סבא משפאלע“ הי' לו חוש באהבת ישראל,
והי' איש נלהב מאד“.

14) ראה קובץ „היום יום“ תשי"ג ע' מ"א וספר השיחות
קץ ה' ש"ת שיחת ליל שש"פ.

גען ר' מיכל'ע זלעטשעווער'ס ניגון אין דאוונען אין
די ערנסטע צייטען.

קטע משיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א, אות ז'.

החסיד ר' מיכאל דווארקיין זינגט — תג הפסח
תרע"ו — דעם ניגון הידוע ומפורסם, וואס הצדיק
ר' מיכל מולאטשוב זצ"ל האט געזונגען פאר מורנו
הבעש"ט.

הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק"ר איז שטארק אויפ-
געלייגט און פני קדשו מאירים בהדרת קדש, וזהר
אויפגעטראגען. מען זעהט קלאר, אז בזכרון קדשו
איז מאיר א לעבענס-זכרון, וואס איז פארבונדען
מיט דעם ניגון.

אז ר' מיכאל האט מסיים געווען זינגען, האט
הוד כ"ק אאמור"ר געזאגט, אז דעם ניגון האט מען
געזונגען ליל ב' דחגה"פ תרל"ז, אין צוויי נוסחאות,
און הוד כ"ק אביו, אאמור"ר הרה"ק מוהר"ש האט
בוחר געווען דעם נוסח וואס ר"מ זינגט.

דער ניגון, זאגט הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק,
מאכט א פתיחת הלב, א חסידישע יראת הכבוד,
בענקשאפט און האפענונג, אט דער חוט המשולש-
עבודה, וואס די רבים האבען משריש געווען בא
חסידים אין התועדות החסידים, ווען מ'געהט א
חסידישען אהבת אחים טאנץ.

קטע מקונטרס ח' אלול ה' תשי"ג ע' 34

(קטע משיחתו הק' של הוד כ"ק אאמור"ר
הרה"ק"ר) בסעודת שבע ברכות די"ז אלול,
בליל אור ליום ח' אלול תרנ"ז, בהזנוג
להניגון המיוחס אל הצדיק ר' מיכעל'ע זלע-
טשובער שניגן אותו לפני מורנו הבעש"ט
נ"ע).

י"ז אלול תרנ"ז.

הצדיק ר' מיכל'ע מולאטשוב הי' אחד ממסדרי
ניגונים לפני הבעש"ט נ"ע.

כ"ק אאמור"ר הרה"ק"ר הואיל להגיד:

קבלה בידינו, אשר ניגון זה קראו הבעש"ט
נ"ע בשם: „התעוררות — רחמים רבים ניגון“.
אויף דעם ניגון האט מיר דער טאטע — הוד
כ"ק אאמור"ר אדמור"ר מוהר"ש — געזאגט, אז עס
איז בקבלה, וואס ער האט געהערט פון פאטער —
הוד כ"ק אדמור"ר צמח צדק — בשם כ"ק זקנו אדמור"ר
הזקן, וואס דער רבי האט מקבל געווען ממורו הרב
המגיד ממעזריטש, שהוא הי' נוכח באותו מעמד,
אשר קודם ההסתלקות צוה הבעש"ט לנגן את
ההתעוררות — רחמים — רבים ניגון שחיבר

13) אדמור"ר הרשב"י.

ניגון כד.

האָפּ קאַזאַק" לה. שפּאַלער זייד" נ"ע.

הצדיק "דער שפּאַלער זיידע" הי' דרכו בקודש לנסוע ממקום למקום בערי אוקריינה ורוסי' הלבנה בשביל אוסף כספים לפדיון שבויים ולקרב לב ישראל לאביהם שבשמים. בתוך ניגוניו נמזג הרבה מרוח הסביבה, כי דרכו הי' לעבד את ניגוני אכרי השדה ששמע ולשכללם לניגוני חסידים, והי' שר עפ"י רוב, בשפת הגוים. הניגון הזה נמשך בתנועות של שמחה ותקוה חזקה, ובהגיעו ליום ההתרגשות קורא בקול רם ואמין: "האָפּ קאַזאַק", ע"ד הקאַזאַקים שברוסי' שהיו מפורסמים בגבורתם ואומץ לבבם ועמדו בשורה הראשונה במערכת המלחמה.

המנהג בליובאוויטש לשור את הניגון "האָפּ קאַזאַק" בסעודת שמחת ובסעודת אחש"פ.¹⁵

ניגון כה

השתפכות הנפש, לר' מענדעלי מהאַרדאַק נ"ע.

הרה"ק ר' מענדעלי מהורדוק הי' תלמיד המובהק של המגיד ממעזריטש ובעל מחבר "פרי הארץ". הניגון, שמיסד על חרוז באידית, הוא תנועה של השתפכות הנפש, המבעת אהבה ותשוקה של כנסת ישראל להקב"ה.

ניגון כו

"קדיש" לר' לוי יצחק מבארדיטשעוו נ"ע.

ה"קדיש" עם שיר התפלה של הצדיק ר' לוי יצחק מברדיטשוב נודע ומפורסם בעולם. אמנם כאן נרשם הניגון הן בנוסח תיבות השיר והן בהניגון גופא. כפי שמקובל אצל חסידי חב"ד. הצדיק ר' לוי יצחק מברדיטשוב הי' שר את הניגון הזה קודם הקדיש שלפני תפלת מוסף בר"ה ויוכ"פ.

ניגון כז.

ניגון לברכת כהנים

(נסדר מהקאַפּעליע" של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע).

קטע משיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ט.

בבואנו מרוסי' לריגא בתחלת שנת תרפ"ה, הנה הרגל הראשון ששמענו שם ברכות כהנים הי' בחג הפסח. בשמעי את הניגון שהכהנים מנגנים בברכת כהנים, האט זיך דער ניגון איינגעבאַקען אין האַרצען.

15) ראה שיחת אחש"פ תש"ד.

16) ראה לקוטי רשימות אות ג"ז ולעיל ניגון כ"ז.

כ'האָב דערהערט דעם "בחשאי וברעותא דליבא". עס האָט זיך געהערט אין דעם ניגון העלאה והמשכה. יברכך, העלאה, וישמרך, המשכה, היי, עצמות. איך האָב זיך נאַכגעפּרעגט אויף דעם מקור פון דעם ניגון, האָט מיר דערצעהלט החסיד הישיש רש"י הכהן, אַז אַזוי געדיינקט ער פון אַלטע חסידים, שהיו מנגנים הניגון הזה בעת ברכת כהנים וכן אמר לי עוד אחד מהחסידים דשם.

לצרענדיג אין חסידות דעם ענין פון ברכת כהנים זעהט מען, ווי דער ניגון איז מכוון לפי הכוונות, ששה העלאות וששה המשכות.

דער ניגון איז א לבוש להענין, דער ניגון איז מעהר ניט ווי א לבוש, אָבער ווי אַ אויסגעגאַסענער לבוש, ווי דער מיטעלער רבי — הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי — רעדט אין דעם ענין פון בגדי כהונה, אַז עס איז פאַראַן ג' מיני לבושים, פאַראַן אַ אויפגענייטער לבוש, און פאַראַן ווי אַ אויסגעגאַסענער לבוש, וואָס איז מגלה אַלע פּרטים, און אַזוי איז דער ניגון פון ברכת כהנים.

משיחה פרטית של כ"ק אדמו"ר שליט"א להמסדר ספר הניגונים, תמוז תש"ד.

...הניגון של ברכת כהנים הוא מאד עמוק ומכוון. שמעתי בפעם הראשון בריגא מזקני כהנים חסידים. ור' שמואל יעקב כץ הכהן סיפר לי ששמע מזקנו ר' וועלוויל, שהי' אחד מה"קאַפּעליע" של אדמו"ר האמצעי, אשר פעם א' ביקש האדמו"ר האמצעי את מנהלי הקאַפּעליע, לחבר ניגון מיוחד מתאים בשביל "ברכת כהנים" בעת נשיאת כפים. חברי הקאַפּעליע לקחו עצמם להעבודה ואחרי זמן מה יצרו ניגון חדש ושרו אותו לפני האדמו"ר ולא מצא חן בעיניו, וכן הי' איהו פעמים עד אשר חיברו הניגון הזה ומצא נשיאות חן מיוחד אצל האדמו"ר האמצעי ואמר אז: "אין דעם ניגון זיינען דא תנועות פון מרירות און שמחה אין דעם ענין פון תקוה".

לפלא בעיני מדוע לא שרו את הניגון הזה בעת נשיאת כפים, בעת האחרון בליובאוויטש. ואולי פסקו מלנגנו בימי אא"ז אדמו"ר הצ"צ, שהי' מלשינות גדולה עליו בחוגי הממשלה. ידוע אשר אדמו"ר האמצעי נהג נשיאותו ברמה וברחבות גדולה, "מלכות" דיג אין אַלע ענינים, והי' לו קאַפּעליע מיוחדת, אשר אחדים מהכלי נגינה נשמרו גם בעת האחרון בבית רבי בליובאוויטש — טסים גדולים שדופקים זה בזה. — אמנם אח"כ בימי האדמו"ר הצ"צ נפסקה התנהגות הרחבה והעשירה, מפני המלשינות ובעיקר בשנות ת"ר—תר"ג, שאז כל הדרכים שהובילו לליובאוויטש היו מלאים מרגלי חרש, —

ניגון לב"י.

ניגון דביקות

מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע בעת השתטחות על קבר אמו, הרבנית דבורה לאה נ"ע.

ניגון זה הוא "תנועה" קצרה שכולה דבקות, געגועים נפשיים ורטט חרישי מתעלומות נקודת הלב.

ניגון לג.

ניגון דבקות לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל בן הצ"צ נ"ע.

כ"ק אדמו"ר הרב ר' יהודא ליב, — מהרי"ל — בנו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע. הניגון מפורסם בין חסידי חב"ד ושרים אותו כמעט בכל התועדות חסידים, ונמנה בין ניגוני חב"ד היסודיים.

ניגון לד.

דבקות-חב"ד לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל בן הצ"צ נ"ע.

דבקות-חב"ד שהי' מנגנו בעת תפלתו באריכות. מתוך התנועה הראשונה שמתחלת בקול רם מעין צעקת הלב פתאומית. אתה מכיר, שיוצאת מתוך לב רותח, כשהוא מתרגש באמצע התפלה בהתפעלות עזה מהתבוננות עמוקה באלקות, ובתנועות הניגון הבאות אחרי' גרגש תענוג נפשי בכיסופים וגעגועים אלקיים.

ניגון לה, לו, לז, לח, לט.

ניגוני ר' הלל מפאריטש נ"ע).

הרב החסיד ר' הלל מפאריטש, אב"ד בעיר באברויסק, בעהמח"ס פלח הרמון ועוד, מהתלמידים המובהקים של כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אדמו"ר הצ"צ, הי' מנגן נפלא. אחד מדרכי ואופני חינוכו — את האברכים הצעירים, ששלחו אליו האדמו"רים הנ"ל לחנכם בדרכי החסידות — הי' ללמדם ניגונים חסידיים, ואיך לנגנם בהרגש הלב. רב הי' כחו של ר' הלל בנגינת ניגוני הר' הלל מפאריטש מצטיינים בבטוים החריפי של עמקות המחשבה, כשהיא אחוזה וקשורה בהתרגשות והתפעלות הלב.

ניגון מ.

ניגון לר' פסח ממאלאסטאוקע בשפת רוסית הלבנה.

חחסיד ר' פסח ממאלאסטאוקע, מצעירי חסידי

17) הניגון הזה נמסר לספרנו ע"י הרב יצחק דוב אושפאל שקיבלו מזקני חסידי חב"ד בעיר קורעניץ, סלך וילנא.

18) ראה ליקוטי רשימות אות מת.

דעזקטיווס — לראות ולרגל מי חמה הבאים להרבי דליבאוויטש, כי המלשינות היתה שהאדמו"ר מכין "מרידה" במלכות, ויסד ניגון מיוחד לנגן בעת תקומת המרידה, והניגון הזה מנגנים בר"ה... בעת ההיא עשו הרבה חיפושים בבית האדמו"ר והיו מטעם זה מוכרחים לצמצם בהנהגה הרחבה, ויכול להיות שזה גרם ג"כ להפסיק מלנגן את הניגון הזה של ברכת כהנים.

ניגון נח.

ניגון הגדול לר' אהרן מסטראשעלע נ"ע.

תרה"ק ר' אהרן הלוי מסטראשעלע, בעהמח"ס "עבודת הלוי" ועוד ספרים, הי' אחד מהתלמידים היותר גדולים של כ"ק רבינו הגדול. הניגון שחיבר הוא מעין דמותו וצביונו של ניגון רבו, בן ד' בבות. מתוך תנועות הניגון הזה, המביעות התרוממות הנפש, עמקות המחשבה והתרגשות הלב, אתה מכיר את שיטתו בחסידות.

ניגון נט.

ניגון מיוחס לר' אהרן מסטראשעלע נ"ע.

לעומת הניגון הגדול — ניגון כ"ה — שהוא מרכזו בעיקרו בעמקות המחשבה, הנה בהניגון הנזכר משתתף ביותר, רחב הלב בשמחה ועונג הנפש באלקות.

ניגון ל.

ניגון לר' משה ווילענקער נ"ע.

החסיד ר' משה ווילענקער הי' מהחסידים המפורסמים של כ"ק אדמו"ר הזקן, ומרגלא בפומי' לשור את הניגון הזה.

ניגון לא.

ניגון דבקות, מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע.

זקני החסידים מיחסים ניגון זה לכ"ק אדמו"ר הצ"צ, אם שחיבר אותו בעצמו או מי שהוא מהחסידיים שר אותו לפני האדמו"ר וזכה לנשיאת חן, והאדמו"ר הי' רגיל לשור אותו בכל הזדמנות, ולכן נקרא על שמו. הניגון הזה כולו אומר שירה נפשית, מרירות עצומה מהולה בתנועות של תקה ושמחה והשתפכות הנפש בכסופים אלקיים.

ניגון מז.

ניגון מניקאלאיוו הנק' בשם: "דער בינוני".

מחבר הניגון הזה הוא השו"ב ר' אהרן כארי-טאנאו מניקאלאיוו. הניגון הזה מצא חן מיוחד אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש וקראו: "דער בינוני" — שמכוון למדריגת הבינוני המבואר בספר ה"תניא" — תנועות הניגון הזה הן מיוחדות במינן, אין בהן כ"כ מיופי חוקי הנגינה הרגילה, אבל ספוגות וממולאות הן רגשות הלב וביטוי הנפש, עד בלי גבול. כשתרצה לומר, התנועות האלו יוצאות מכלל תחומה של נגינה ונכנסות לכלל אמירה ודיבור בבחי' נפשי יצאה בדברי. תנועות הניגון עולות ויורדות, תובעות ודורשות ומבלי חזן מוכרח הנך לגנו בסגירת עינים, ובריכוז המחשבה והלב. ה"בינוני" נושא בתוכו רכוש נפשי-פיוטי, ואין פלא שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתבבו כל כך.

מחלקה שלישית

(מז—קעא)

כוללת ניגוני חב"ד לזמנים שונים, ונחלקים לז' שערים: שער א', ניגוני שבת ויום טוב (מז-צו); שער ב', ניגוני תפלה לימים נוראים (צז-צט); שער ג', ניגוני התועדות חסידיים (ק-קל); שער ד', ניגוני געגועים (קלא-קלח); שער ה', ניגוני שמחה (קלט-קנט); שער ו', ניגוני ריקוד (קס-קסט) ושער ז', ניגוני נצחון (קע-קעא).

שער א

ניגוני שבת ויום טוב (מז—צו)

כאן מובאים-ניגונים חבדיים, שיצרו וחיברו החסידים יודעי נגן בזמנים שונים בתקופה חבדית. הניגונים האלה רובם ככולם מלאי תוכן ורגש נפשי, ומשמשים כלי מבטא להתבוננות המוח והתפעלות הלב.

המנהג אצל חסידי חב"ד לשורר עפ"י רוב ניגונים בלי צירוף תיבות, ואפי' בשבת ויום טוב רוב חסידי חב"ד אינם אומרים "זמירות" (ז), רק שרים ניגונים פשוטים בלא תיבות. ואמנם יש מספר ניגונים ששרים אותם בצירוף חרוזים שונים והצגנום בראשונה בשער זה.

(19) ראה לקוטי רשימות אית סיב.

אדמו"ר הזקן ואח"כ מהחסידים הגדולים של כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אדמו"ר הצ"צ, הי' דרכו לנגן בשפת רוסית. הניגון הזה הוא רק איזה תנועות. נעימת הניגון — בסגנון שירי האכרים הרוסים — כמו תוכנן הפנימי של התיבות מביעות ביטול היש, ביטול עצמאי, עד שאינו מרגיש כלל שום מחסורים גשמיים ובמילא אין לו שום דבר שיעכבהו מלהיות תמיד בקו של שמחה בעבודת ה'.

ניגון מא.

ניגון מסלאוויטש מיוחד להאחים הרבנים שפירא נ"ע — המדפיסים דסלאוויטש

אגדת חסידים מספרת: כשהולכו את האחים הרבנים שפירא בגזירת המלכות — כתוצאה של מסירה ומלשינות ידועה — לעונש הכאת מלקות רצועות, בין שתי שורות חיילים מזוינים, — נגנו הרבנים הנ"ל את הניגון הזה, שמביע התרוממות הנפש, תוקף גאון יעקב ובטחון בהשם.

ניגון מב.

ניגון לחסידי צ"צ נ"ע.

הניגון מרגן את הלב ומעורר שמחת הנפש באלקות.

ניגון מג.

ניגון מיוחד לחסידי הצ"צ נ"ע.

הניגון הזה נמסר לידינו מר' שמואל גאנעלעס, ששמע אותו בליובאוויטש מא' מנכדי אדמו"ר הצ"צ, שהי' מיחס את הניגון הזה להצ"צ או לחסידי הצ"צ.

ניגון מד.

ניגון מראסטאוו, הנק' בשם "דעס רבינ'ס ניגון".

כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע הי' רגיל לנגן ניגון זה בש"ק וביו"ט ובכל יומא דפגרי, בעת היותו, בימי המלחמה העולמית הא' בשנות תרע"ו-תר"פ, בעיר ראסטאוו. הניגון מביא לידי התעוררות חשבון הנפש וגעגועים לאלקות.

ניגון מה.

ניגון להרי"מ מפאלטאוו נ"ע.

הרב החסיד והרה"ג ר' יעקב מרדכי בעזפאלאוו, רב בעיר פאלטאוו, מי שהי' מהחסידים המפורסמים של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, הי' מתפלל בנעימה בדבקות חב"ד עם ניגון הזה, המלא רגש ורעידת נשמה.

ניגון מז.

ידיד נפש.

הניגון "ידיד נפש", ניגנו קבוצת התלמידים המגנים בשיבת תומכי תמימים ליובאוויטש במקהלה, וכמה פעמים ניגנו אותו לפני כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע ומצא חן בעיניו.

ניגון מח.

אזמר בשבחין.

הניגון הזה מיוחס להרה"ח ר' הלל מפאריטש י"ה, שהי' מגנו בזמירות "אזמר בשבחין" בסעודת ליל ש"ק.

ניגון מז.

אסדר לסעודתא.

הניגון הזה מקובל אצל הרבה מחסידי חב"ד לנגנו בזמירות "אסדר לסעודתא", בסעודת יום ש"ק. הערה: הניגון (מח) של אזמר בשבחין וכן הניגון (מט) של אסדר לסעודתא, מגנים על כל סדר הפזמונים של הזמירות האלו, כפי שנסדרו עפ"י האריז"ל, ובספרנו הצגנו לדוגמא רק ב' הפזמונים הראשונים.

ניגון נ-נא.

טל יעסיס, טל בו תברך מזון.

ניגון חסידי-חזני, חיברו א' מהאחים חאריטא-נאון מניקאלאיעוו, וכאשר הרב ר' שמואל בעזפא-לאון י"ה הביא את הניגון בפעם הראשון לליובא-וויטש בחגה"ס תרנ"ט, מצא חן בעיני כ"ק אדמו"ר הרש"ב וצוה לנגנו במשך כל חגה"ס. והמעשה שהי' כך הי':

קטע משיחת ליל ב' חגה"ס תש"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א בקש את החזן ר"ש קאג-טאראוו לשיר את הניגון "במשמנינו אל יהי רוך" מתפלת "טל" וסיפר:

בשנת תרנ"ט בחגה"ס היו הרבה תלמידים בשיבת תומכי תמימים בליובאוויטש, שהתכוננו לעמוד אחר חגה"ס למבחן הצבא ברוסי (פריזיוו), וצוה אז הוד כ"ק אאמו"ר — אדמו"ר הרש"ב — לשיר את הניגון "במשמנינו אל יהי רוך" וניגנו אותו במשך כל ימי חג הסוכות. הוד כ"ק אאמו"ר אמר אז להתלמידים התמימים: איהר טוט "במשמנינו".

(20) ראה לקוטי רשימות אות מת.

(21) בנו של הרה"ח רי"מ מפאטאוו.

זאג איך אייך צו, אז — "אל יהי רוך". עס איז א שווערער פעקעל, אבער איך ווייס וואס איך נעם אויף זיך. אייער "משמנים" זאל זיין אין תורה ומצות עפ"י דרכי החסידות, זאג איך אייך צו, אז "אל יהי רוך". וסיים: שבעת שינגנו הניגון יחשבו שיהיו חיילים בצבא ה'.

ניגון נב.

וכל מאמינים.

בניגון הזה שר החזן, תחסיד, המגן המצוין ר' יחיאל האלפערן, החרוז וכל מאמינים, בהתפללו לפני התיבה בר"ה ויוהכ"פ בליובאוויטש, בשנות תרס"ד — תרפ"ה.

ניגון נג.

הנרות הללו.

הניגון הזה שרו תלמידי ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש במקהלה בימי חנוכה.

ניגון נד.

שוננת יעקב.

כנ"ל, וגם שרו אותו בחג י"ט כסלו בשינויי התיבות כדלקמן: שושנת "חסידים" וכו', ברוך "אדמו"ר הזקן" וכו', אדור "אביגדור המסור" וכו'.

ניגון נה.

פדה בשלום נפשי, ניגון לחג הגאולה י"ט כסלו.

בחג הגאולה י"ט כסלו, שבו יצא לחירות כ"ק אדמו"ר הזקן, שרים חסידי תב"ד הניגון הזה עם התיבות של פסוקי תהלים: פדה בשלום וגו' (תהלים נ"ה) במקהלה, לזכר הנס.

ניגון נו.

ניגון לר' אהרן חאריטאנאוו שריב לחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז.

הניגון הזה סודר מר' אהרן חאריטאנאוו, שריב ומגן מצוין מניקאלאיעוו, לכבוד חג הגאולה י"ב תמוז, אשר בו יצא לחירות ממאסרו כ"ק אדמו"ר הרב יוסף יצחק שליט"א מליובאוויטש, שאסרוהו בעד עבודתו הק' במסירת נפש ממש, על הרבצת תורה וחיוזק היהדות ברוסי הסובייטית. תנועות הניגון מביעות חרף נפש לה' ולתורתו, ואיתן תוקף האמונה מבלי חת, נגד כל מונע ומעכב לדרכי התורה והמצוה, במס"נ ממש.

ניגון נז.

ניגון לר' אלי' חיים אלטהויז מניקאלאיעוו.

החסיד רא"ח אלטהויז הי"ד לא הי' מחבר ניגון נים, אלא מפני שהי' רגיל לשיר את הניגון הזה לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א נקרא הניגון על שמו. גם התיבות: „איינס, צוויי, דריי, פיר“, וכן הקריאה: „טאטע“, הן אותיות הנגינה המיוחדות להרא"ח אלטהויז, שהי' רגיל ללוות הניגון בתיבות הללו ליפוי השירה.

ניגון נח.

ניגון מניקאלאיעוו

עיר ניקאלאיעוו היתה מרובה באוכלוסין מחסידי חב"ד וביניהם היו מנגנים בעלי כשרון, והרבה ניגוני חב"ד מתיחסים לעיר חסידים זו. ניגוני ניקאלאיעוו, כעיר בחבל אוקריינא, הצטיינו בביטויים רוחב הלב וגעגועי הנפש.

ניגון נט.

ניגון לר' אשר מניקאלאיעוו נ"ע.

החסיד ר' אשר גראסמאן שו"ב בניקאלאיעוו באוקריינה, ממחזוכי הרה"ח ר' הלל מפאריטש ומחסידי אדמו"ר מהר"ש ואח"כ מאדמו"ר הרש"ב. מלבד מעלתו בתורה ובחסידות הי' לו חוש נפלא בנגינה.

קטע משיחת ש"ק חיי תש"א.

אחרי שניגנו את הניגון של ר' אשר מניקאלאיעוו שו"ב, סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א, אשר הניגון הזה שמע בפעם הראשון בשנת תרס"א, בהיותו על שמחת נישואין במשפחת דודו ומחותנו הר"מ הארינשטיין בקיבוץ. נסע אז בשליחות אביו — הוד כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע — בעניני הכלל והי' אז גם בעיר בערדיטשעוו על ציון הרה"ק ר' לויק בערדיטשעוו ואח"כ נסע להחתונה. עמו יחד נסע ללוותו החסיד ר' אשר שו"ב מניקאלאיעוו, שהי' לו חוש טוב בנגינה, ושמעו אז מהניגון הזה רק שתי הבבות הראשונות מהמנגנים בכלי זמר. בבואו אח"כ ללויבאוויטש, שר החסיד ר' אשר הניגון הזה לפני כ"ק אדמו"ר נ"ע, „איז דאס דעם טאטען זעהר געפעהלען, אט די תנועות פון געגועים ברצוא ושוב און דער טאטע האט דערביי געזאגט: מיט דעם ניגון קאן מען גוט דאוונען, מ'קען גוט אויסוואשען די כלי, מיט הייסע טרערען, און עס העלפט צו פתיחת הלב“.

כשנסע אח"כ הר' אשר לביתו לניקאלאיעוו ולמד הניגון לר' אהרן חאריטאנאוו שו"ב שהי' מנגן

נפלא ומחבר ניגונים, הוסיף עליו ר' אהרן כנפים און דאס איז אט דער ניגון.

קטע משיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ו.

...וכשבא החסיד ר' אשר שו"ב מניקאלאיעוו לכ"ק אדמו"ר הרה"ק בנאות דשא בחו"ל על פורים תרס"א, וניגן את הניגון הזה כפי שתיקנו וסידרו ושכללו ר"א חאריטאנאוו, אמר כ"ק אדמו"ר הרה"ק, אין דעם ניגון שפיגעלט זיך אפ די פארלירענקייט פון א חסיד מצד מעשיו און זיין האפען אויפן רבין. כשמסר אח"כ ר' אשר הדברים האלה לר"א חאריטאנאוו שו"ב, אמר בהתרגשות: דער רבי זעהט, וויפיל פנימיות הלב דער ניגון האט מיר געקאסט.

קטע משיחת שבת חוהמ"פ תש"ו.

איך האב געהערט פון הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק י"י, בשם אביו אדמו"ר מוהר"ש, וואס ער האט געהערט פון אדמו"ר הצמח צדק, אז ניגוני חב"ד זיינען אחד משני פנים, אדער זיי קומען פון חב"ד אדער זיי זיינען מגלה חב"ד. אויף דעם ניגון — ר' אשר ניקאלאיעווערס — האט דער טאטע י"י געזאגט, אז ער איז פון די פרשה וואס איז מגלה חב"ד.

קטע משיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ח.

מען האט אמאל גערעדט: אז עס זיינען דא די מדריגות אין ניגונים, דער ניגון פון ר' אשר'ן איז די דרגא הר', דאס איז ניט פון די ניגונים מיוחדים, וואס איז מיוחד צו א רבי'ן, נאך דאס איז א ניגון וואס איז בא מן החוץ, וואס איז דער ענין פון עשי', וואס עשי' דערלאנגט לעילא, העכער פון אלע עולמות.

ניגון ס.

„דער פאטער“.

שמו מורה על תוכנו, שמשתייך לסוג הניגונים הנק' „וואלאחען“, על שם שסופגים בתוכם תנועות שירה המושרות ע"י רועי השדה במדינת וואלאחיי. הניגון הזה יש בו הרבה מיופי ומתיקות השירה, ותנועותיו העמוקות ונעימתו העריבה מעוררות חשבון הנפש, רגשי חרטה, בקשה ותחנון, ותקוה לה'.

ניגון טא.

ניגון לר' זלמן זלאטאפאלסקי נ"ע.

החסיד ר' זלמן זלאטאפאלסקי — משכיל אלקי ועובד ה', מהחסידים המקושרים של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש ואח"כ של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע.

ער האָט זיך באַרהיגט האָט ער געזאָגט, דער רבי' (האָט געזאָגט דעם און דעם מאַמר, אין דעם און דעם שבת.

ניגון פב.

„זשעבינער קאָפּ“.

הטעם שקוראים את הניגון הזה בשם „קאָפּ“, סיפר החסיד ר' מיכאל דוואַרקיין, מה ששמע מפי הרה"ח ר' דוב וואָלף מיעקאָטערינעסלאָוו, אשר הניגון הזה שלח החסיד המפורסם ר' פסח ממאלאס-טאָווקע (במתנה להרה"ח ר' הלל מפאריטש), והמעשה שהי' כך הי'.

החסיד ר' פסח ממאלאסטאָווקא הי' פעם בליובאָוויטש אצל כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק, ואז הי' שם אברך א' מבאברויסק שבא בפעם הראשון לליובאָוויטש והודמנו בפונדק אחד. כשנודע להר"פ, שהאברך הוא מעיר באברויסק מקום משכנו של הרה"ח ר' הלל, שהי' אב"ד דעיר באברויסק, אמר הר"פ להאברך: אני אלמד אותך ניגון ותמסרו לר' הלל בתור מתנה משמי, ולמד אותו הניגון הזה. כשהאברך שב לביתו לבאברויסק לא הרהיב עוז בנפשו לילך להר"ה, הרב דמתא שהי' מפורסם בחסידותו ובצדקתו, ללמדו הניגון. לא ארכו הימים והודמן האברך על סעודת ברי"מ של אחד החסידים, אשר שם הי' ג"כ הרה"ח ר' הלל מוסב בראש השולחן. האברך ישב מרחוק יחד עם חבריו האברכים הצעירים והתחילו לנגן ניגונים חסידיים, ובתוך כך נזכר האברך הנ"ל את הניגון שלמדו הר"פ ממאלאסטאָוו-קאָ וסיפר לחבריו מכל המאורע. המסובים שישבו אצלו מסרו תיכף להרה"ח ר' הלל שישנו פה אברך שבא מליובאָוויטש שיש לו שליחות אליו מהרה"ח ר' פסח, וצוה אותו ר' הלל שיתקרב וינגן הניגון לפניו וכן עשה. כשגמר האברך לשור את הניגון אמר הרה"ח ר' הלל: „דער ניגון איז געמאכט מיט קאָפּ“.

והתחיל ר' הלל להתייעץ מה לעשות עם הניגון הזה, כי מנהגו של ר' הלל הי' אשר הג' ניגונים שהי' שר בסיום תפלת נעילה ביוהכ"פ הי' מנגנם אח"כ בבואו לליובאָוויטש קודם אמירת דא"ח של כ"ק אדמו"ר הצ"צ, והיות שכבר הי' אחר חגה"ס וכבר יש לו הג' ניגונים הנהו במבוכה מה לעשות עם הניגון הזה, ואמר: דעם ערשטען ניגון קען מען שוין גיט משנה זיין, זינגען עס אַלס דעם צווייטען ניגון אין זה מכבודו של הר' פסח'קע, וועט מען דעריי-

הניגון הזה משמש הבעת נאמנה לגעגועי וכיסופי הנפש החבויים בעמקי ובמסתורי הלב, ומעורר זכרון ימים נעימים ובהירים במחזה אלקית נהדרה.

קטע משיחת י"ג תמוז, תרצ"ב.

בשנת תרע"א, כשהיינו במענטאן הלכתי פעם עם הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק (לטייל על חוף הים. בפנת זוית של נוף טבע מפליא, בין הים ויער אילנות, הראה לי הוד כ"ק אדמו"ר ספסל אחד בין סבכי היער, וסיפר לי אשר על ספסל זה ישב מלפנים — בשנת תרמ"ה, ג' שנים אחרי הסתלקות אדמו"ר מוהר"ש נ"ע — החסיד ר' זלמן זלאטאָפּאָלסקי כשהוא עמוק במחשבותיו, ושר את הניגון הנ"ל בדבקות גדולה איזה שעות רצופות. הוד כ"ק אדמו"ר הרגיש בו בהלכו דרך זה לטיול ולא רצה לבלבלו מדביקותו והביט בפניו וראה שעייניו סגורות ודמעות זולגות על לחיו וכולו מתלהב בניגון חבדי הוה, ואמר הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק: קוקענדיג אויף איהם — אויף ר' זלמן'ען — האָט זיך אָפּגעשפיגעלט א געגועים לעבען פון א חסיד, וועלכער האָט פאַרלוירען זיין רבין אין גוף כמה שנים און אין ציור הרוחני איז — כאלו עומד לפניו.

קטע משיחת ש"ק חוהמ"ס תש"ו.

שרו הניגון הידוע של החסיד ר' זלמן זלאטאָפּאָלסקי, אחרי שסיימו הניגון אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק (האָט מיר אַמאָל אין מענטאָן געפירט ווייזען, וואו ר' זלמן זלאטאָפּאָלס-קי איז געזעסען על חוף ימא און געזונגען דעם ניגון און בשעת מעשה געטראַכט א חסידות וואָס ער האָט געהערט פון רבי'ן מוהר"ש, די מעשה איז געווען מיט א צייט פריהער.

ר' זלמן איז דאָמאָלסט געקומען צום טאָטען אין מענטאָן און האָט זיך אוועקגעזעצט אויף א באַנק און זיך פאַרדב'קט אין א ניגון, טראַכט טענדיג דערביי א מאמר חסידות פון רבין מוהר"ש ז"ע. ער האָט גיט געוואוסט, אַז דאָ גיט ווייט וואוינט דער טאָטע. דערווייל איז דער טאָטע פאַרבייגעגאַנגען און געוועהן ר' זלמן'ען ווי ער זיצט פאַרדב'קט אין א ניגון, האָט ער עם גיט געוואָלט מפסיק זיין. שפעטער האָט איהם דער טאָטע געפרעגט, וועלכען מאמר ער האָט בשעת מעשה געטראַכט. ר' זלמן איז גיט געווען קיין רך הלב, פונדעסטוועגען אַז דער טאָטע האָט איהם דאָס געפרעגט, האָט ער אַ גאָס געטאָן מיט טרערען און עס האָט איהם פאַרכאַפט דער אָטעם, אַז ער האָט גיט געקענט ריידען, ווען

(22) אדמו"ר מוהר"ש.

(23) ראה בהציונים ללקוטי רשימות נ"ו, 20.

(24) ראה שם, נ"ו, 24.

הגדולים, משכילים בתורת החב"ד ועובדי ה' ובעלי לב רחב וזה מתבטא ומשתקף בניגוניהם.

בער עס זינגען, אלס דעם דריטען ניגון, וואס פאָר חסידות.

ניגון ט—צו

ניגונים לשבת ויום טוב.

ניגונים חבדיים, המושרים תמיד בפי חסידי חב"ד. רובם ככולם מלאים רגש וספוגים מהתבוננות המוח והתפעלות הלב, ולאשר לא נודע לנו בבירור מי ה' מחברם, קראנום סתם בשם "ניגון לשבת טשוג, עיר באוקריינא היתה מפורסמת עם חסידי יום טוב".

שער ב.

ניגוני תפלה לימים נוראים (צ"ז—צ"ט)
סקארבאווע ניגונים.

כאן נרשמו איזה ניגונים, סקארבאווע מתפלות ימה"נ כפי שהיו מושרים בליובאוויטש.

קטע משיחת ליל טש"פ תרצ"ג.

נוסח הניגונים הקבועים אצל כלל ישראל — הנק' סקארבאווע — סידרם המהר"ל מפראג. בזמנו ה' עת צרה לישראל וביקש המהר"ל שיגלו לו משמים ניגונים לתפלה, אשר בוה יוכלו כלל ישראל לעורר רחמים העליונים ואז סידר הניגונים האלה. הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק צמח צדק אמר, שהניגונים שסידר המהר"ל מפראג הם משירי הלויים שבמקדש, ולכן היו הצדיקים מקפידים מאד על החזנים האלה, שהיו מוסיפים משלהם בהניגונים הקבועים.

קטע משיחת ליל ש"ק חוהמ"ס תש"ד.

ביים זיידען הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש איז געווען א חזן ר' איסר, ער איז געווען א איש המעלה, ר' איסר חזן פלעגט האבען א באזונדער נוסח אין די תפלות ימה"נ און בעיקר אין די תפלת "עבודה" ביוהכ"פ. ווען ער האט אָנגעהויבען די עבודה האט ער געגעבען א געשריי: "אתה", — ולא כדרך החזנים שמתחילים בקריאה "אתה כוננת". — באַ כורעים פון די פסקא "והכהנים" האט ער גע- האט א תנועה-ניגון וואס איז געווען מקובל, אז אזוי האט מען געזונגען אין ביהמ"ק. ווען איסר דער חזן פלעגט זינגען באַ כורעים איז ניט געווען איינער, וואס זאל ניט מוריד דמעות זיין.

קטע משיחת ליל ש"ק האזינו י"ג תשרי תש"ה.

נמשך הדיבור ע"ד החזנים שהיו בליובאוויטש, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
ר' איסר חזן ה' עוד בחי הוד כ"ק אדמו"ר

ניגון סג.

זשעבינער האַרץ.

עיר זשעמבין היתה מעולם מלאה חסידים אנשי חב"ד, משכילים ועובדים ה'. גם הניגונים שחיברו — או ניגנו — נתחלקו לב' סוגים: ניגונים מוחיים, — "מוח ניגונים" — וניגונים לבביים, — "האַרץ ניגונים" — ועל שם זה נקרא הניגון הראשון "זשע- בינער קאַפּ", כלומר ניגון שמביע מחשבת התבור ננות המוח של "המשכיל" אלקי — ובפרט לפי המסורה של ר' מיכאל דוואַרקין המובא לעיל — וחשני "זשעבינער האַרץ", להיותו יותר ביטוי הלב של ה"עובד" ה'.

ניגון סד.

דער פלפול.

ניגון בן חמש בבות, אשר מהלך שלוב תנועותיו מבבא לבבא הוא ע"ד קושי' ותירץ. מה שבבא הקודמת תובעת, דורשת ותמהה — הבבא שאחרי' מצדקת, משתקת ומיישבת, והבבות מטפסות ועולות, סותרות ובונות, מפרקות ומקשות, מתרצות ומיישבות בדוגמת הפלפול התלמודי, וע"ש זה נקרא "דער פלפול".

ניגון סה, סז, סז.

ניגון לר' שלום האַרטיגאָנאָו, שריב מניקאָלאַיעוו.

ר' שלום, א' מהאחים החסידים והתמימים למשפחת האַרטיגאָנאָו מניקאָלאַיעוו, חיבר הרבה ניגונים חבדיים, המעוררים חשבון הנפש וכיסופי הנשמה להתרומם לחיים רוחניים.

ניגון סח.

ניגון לר' יודיל מלאפין.

הניגון הזה מסר לספרנו החסיד ר' דובער האַס- קינד, שקיבלו מהתמים ר' יודיל בשיבת תורת בליובאוויטש, שה' נקרא בשם: "יודיל לאַפּיצער".

ניגון סט.

דער קרעמענטשונער ניגון.

הניגון הזה הביאו לליובאוויטש חסידי עיר קרעמענטשוג ועל שם זה נקרא "דער קרעמענטש- גער ניגון", אבל מקורו הוא מניקאָלאַיעוו. קרעמענ-

ניגון צפ.

והכהנים.

הניגון — „סקארבאָוע“ — ל„והכהנים“.
שבתפלת עבודה ביוהכ"פ במקום שכורעים, כפי
שמנגנים אותו ב„ליובאָוויטש“.

שער ג.

ניגוני התועדות חסידים (ק—קל)
הנק' „פאַרברענגענס“.

נושא הדיבורים, בעת מסבות והתועדות החסידים
הנק' „חסידישער פאַרברענגען“, הוא בעניני חשבון
הנפש, התעוררות לקביעות עתים לתורה, עבודת
התפלה ותקון המדות לפי רוח החסידות. זקני החסי-
דים מספרים סיפורים תוכניים מהרביים הק'
וחזירים על דבריהם ופתגמיהם, שצריכים לימוד
והוראה למעשה. חלק גדול בהתועדות כזו לוקחים
הניגונים, הפותחים שער להתעוררות הלב והתפעלות
הנפש. בעת התועדות בוחרים בעיקר בניגונים
רציניים ולבביים, החורשים את תלמי הלב ומגלים
את עמקי הנשמה וכיסופי לאור האלקי.

ניגון ק.

אך לאלקים דמי נפשי.

תנועות הניגון הזה משמשות כעין גשר, המעביר
את האדם מגשמיותו וחילונותו לאוירה מעולה
וסביבה של קדושה. מבבא לבבא מתגבר הרגש,
שמפשיר הכפור והגלידה ומחמם הנשמה בגעגועים
של מעלה. הניגון הזה מצא חן מיוחד לפני כ"ק
אדמו"ר שליט"א ושרים אותו עפ"י רוב בתחלת
כל התועדות ביו"ט ויומי דפגרא.

ניגון קא.

צמאה לך נפשי.

ניגון חבד"י ישן מחסידים הראשונים שבתקופת
התב"ד. חציו הראשון מושר בתיבות הפסוק צמאה
וגו', וחציו השני בתיבות שפת רוסית, אשר תוכנו:
תביעה להיחזק ונפש הבהמית, ומכנה אותם בשם
בן כפר שוטה שנסע ליומא דשוקא — „יאריד“ —
בהעיר הגדולה, ואינו קונה ואינו מוכר, רק עושה
מריבה (בין ישראל להקב"ה). הניגון הזה כולו
אומר שירה וגעגועים.

ניגון קב.

תשב אנוש עד דכא.

ניגון חבד"י ישן המעורר לתשובה.

מוהר"ש, אחריו הי' החזן ר' ראובן וואַרְאַבֿייציק,
ואח"כ החזן ר' יחיאל האַלפּערין.
החזן ר' איסר הי' מתפלל ה„עבודה“ דיוהכ"פ
בנעימה ובדביקות ובעת שהי' אומר „והכהנים“ היו
דמעות וטפות זעה נוזלות מעל פניו.
הוד כ"ק אאמו"ר מוהר"ש הי' מתפלל ביוהכ"פ
בחדרו הסמוך לביהמ"ד, אמנם בעת שהחזן אמר
„והכהנים“ נכנס לביהמ"ד ועזר בהניגון „סקאר-
באָוע“ הידוע.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק (י) בעת אמרו תפלת
„עבודה“ היו דמעות נושרות מעיניו על הרצפה
והיו שומעים ממנו כל תיבה ביחוד, בעת עזרו להחזן
באמירת „והכהנים“. פעם אמר תיבת „מפורש“
בפ"ע ופ"א „מפורש יוצא“ ביחד — היינו החילוק
בההפסק, אין דעם אַפּשטעל. —

ר' יחיאל האַלפּערין החזן, הי' שנים רבות
חזן בעיר מאַסקווא. בשנת תרמ"ד נסע הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק (י) למאסקווא ור' יחיאל שימש אותו
ואז למד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לר"י את נוסח
הנגינה המקובל בתפלת ימה"נ: „עלינו“, „והכהנים“,
„אתה כוננת“, „סלח לנו“, „כי אָנוּ עמך“, ההפסק —
דעם אַפּשטעל — באמירת „וכך הי' מונה אחת“ וכו'.

קטע משיחות יום ש"ק חוהמ"ס תש"ד.

דער—אַלטער רבי האָט אויסגעלערענט דעם
פעטער רב"ש (י), ווען ער איז נאָך געווען אַ קינד
פון זיבען-אַכט יאָהר אַלע תנועות וניגונים פון די
נוסחאי התפלה, וואָס מ'רופט „סקאַרבאָוע“, און
שטענדיג האָט זיך דער פעטער רב"ש מצטער גע-
ווען, וואָס ער האָט פאַרגעסען איין תנועה אין תפלת
ימי הנוראים, וואָס דער אַלטער רבי האָט איהם גע-
לערענט, וואָס האָט געשטאַמט פון שיר הליום
במקדש.

ניגון צז.

ידעתי ה' כי צדק משפטיך.

המנהג בליובאָוויטש, שהחזן אומר בקול רם
הפסוקים ידעתי וגו', אחר אמירת תפלת „הנני“
וקודם הקדיש שלפני מוסף בב' ימים דר"ה ויוהכ"פ.
החזן ר' יחיאל האַלפּערין — ראה אדותו בהקדמה
לשער זה — הי' מנגן הפסוקים האלה בניגון הזה.

ניגון צח.

ניגון קודם קדיש מוסף לימים נוראים.

הניגון לקדיש שלפני מוסף ב' ימים דר"ה
ויוהכ"פ, כפי שמנגנים אותו ב„ליובאָוויטש“, מיסודו
של החזן ר' יחיאל האַלפּערין.

(25) ראה שם נ"י 25.

מה שהחסידיים ואנשי מעשה אמרו בעת שמחת בית השואבה בביהמ"ק.

ניגון קט.

עסטן עסט זיך.

ניגון מהחסידי ר' טובי' בעלקין, בצירוף חרוז באידית, אשר תוכנו הוא: התאוננות ותביעה מעצמה, על חסרון הטוב טעם — געשמאק — בתורה ובתפלה.

ניגון קי.

נאשי קראמקי, ניגון בשפת רוסית.

ניגון חבד'י ישן. מתחיל בשפת רוסית ומסיים בפסוקי תקעו בחודש שופר, שובה ישראל. מתאר בדרך משל ומליצה חנויות ישראל בחודש אלול ותשרי הפתוחים לרוחה ברחוב, והמוכרים קוראים להקונים לבוא ולסחור, ועל שאלת הקונים מה יש לכם למכור? עונים המוכרים: תקעו בחודש שופר, שובה ישראל, זהו הסחורה והמסחר שלנו.

ניגון קיא.

ניע זשוריצי כלאפצי, ניגון בשפת רוסית.

ניגון חבד'י נלהב מהחסידיים הראשונים בימי אדמו"ר האמצעי. הניגון הזה שרו בעת הליכתם ונסיעתם לרובם לליובאוויטש, והוא הבעה של התקשרות עצומה מהחסידיים לרובם ומורם, תיבות הניגון, בסגנון שירי אכרים, פירושם: אל תתיאשו בניי הנעורים, אל תדאגו מה יהי' בתכליתנו, אנחנו נגיע לפונדק ושם יהי' — משקה.

קטע משיחת ליל שש"פ ת"ש.

בשמחת שנת תרס"ז כששרו את הניגון „ניע זשוריצי כלאפצי“, אמר אדמו"ר הרה"ק (י): אין דעם ניגון שפיגעלט זיך אפ די התרוממות פון דעם מיטעלען רבינ'ס חסידים. בשמחת תרע"ג, אמר אדמו"ר הרה"ק על ניגון הנ"ל:

אז זיי — החסידים של אדמו"ר האמצעי — זיי נען געקומען צום מיטעלען רבין, דאמאָלסט האָט זיי קיין זאך נישט געפֿעלט. די אַלע חכנות איז געווען איידער זיי זיינען געקומען צום רבין און דאָס איז „ניע זשוריצי כלאפצי“, טשטאָ איז נאָמי בודיעט...“

קטע משיחת אחרון שחז"פ תש"א.

שרו את הניגון „ניע זשוריצי כלאפצי“, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: הניגון הזה שרו עוד בימי אדמו"ר האמצעי והוד

ניגון קג.

אשרינו מה טוב חלקנו.

הניגון הזה הוא בטוי של שמחת הנפש בלוי' צל של מרירות. מצד אחד מתענג ומאושר אשר זכה להיות בקרן אורה של תורה וחסידות, ומצד השני מתמרמר שאינו עומד על גובהו הראוי.

קטע מספר השיחות קיץ ש"ת, שיחת אחש"פ, אות י"ט.

דער עלטער זיידע, דער רבי צמח צדק, פלעגט זינגען דעם ניגון הידוע, וואָס די ערשטע, דעם אַל-טען רבי'ס, וויטעבסקער חסידים פלעגען זינגען מיט די ווערטער: אשרינו מה טוב חלקינו אין כחות הגלויים פון נפש האלקית און מה נעים גורלנו אין די כחות הנעלמים פון נשמה.

ניגון קר.

האדרת והאמונה — שלמה דעם געלן'ס ניגון.

ר' שלמה מלמד בעיר נעויל, נקרא בשם „שלמה דער געלער“, ע"ש זקנו הצהוב, איש חסיד נלהב ושמח. הי' הולך רגלי מרחק רב מעירו ל„ליובאָ-וויטש“ ותמיד הי' בשמחה. רגיל הי' לשיר את הניגון הזה בתיבות „האדרת והאמונה וגו'“. בהניגון מתבטא שמחת הנפש ו„ביטול היש“ בבת אחת.

ניגון קה.

אכן אתה אל מסתתר.

תנועה של דבקות והשתפכות הנפש בהפלאות הבורא ית'.

ניגון קו.

אדיר הוא.

ניגון מושר עפ"י א"ב, בלה"ק ובאידית, המביע אחדות הבורא.

ניגון קז.

הנשמה יורדת לתוך הגוף.

ביטוי של התמרמרות עצומה והתעוררות תשובה פנימית, כתוצאה מהרגשת התעודה האחראית בירידת הנשמה למטה, שהיא צורך עלי'.

ניגון קח.

אלו ואלו אומרים.

נעימת הניגון מתאימה לזכרון התשובה בתוך זמן השמחה. התיבות לוקח ממס' סוכה דף נ"ג ע"א.

ניגון קיד.

ניגון מארץ ישראל.

ניגון בן שתי בבות מסוג ניגוני המזרח, תנועות קצרות, קצובות ומופסקות. הניגון מלא ממחשבת ופיוט הנשמה בלויית צל של מרירות.

ניגון קפו.

ניגון לר' בנימין אלטהויז מניקאלאיעוו.

כמו שאר ניגוני ניקאלאיעוו מכיל הניגון הזה התרגשות של רוחב הלב. החסיד ר' בנימין אלטהויז הביאו לליובאוויטש, ועל כן נקרא על שמו.

ניגון קפו.

ניגון להאחים חאריטאנאוו, שריב מניקאלאיעוו.

כ"ל. אדות האחים חאריטאנאוו ראה לעיל ניגון מו, ב-נא, נו, סה-ויז ולקוטי רשימות אות סיה.

ניגון קיו.

ניגון לר' דוב מאיטעיעוו מקרעמענטשג.

ניגון חבדי פנימי, חודר כל נימי הנשמה והלב, הניגון תובע ודורש ואינו מניח להשקטו ולהתנצל, עד שבבבא האחרונה אתה שומע צליל של החלט גמור לעמוד בתוקף מבלי חת, נגד כל מונע ומעכב לעבודת ה'.

קטע משיחת חגה"ש תש"ד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לגנו את הניגון של ר' בעריל מאסייעוו, ואמר עליו שהי' בעל רגש ובעל לב רחב. וכשהי' מתפלל בדבקות ובניגון פעלה תפלתו התרגשות גדולה, שכל מי שהי' שומע תפלתו בדבקות ובנעימה לא הי' יכול לזוז ממקומו, ועי' תפלתו עשה הרבה בעלי תשובה. (ראה אדותו בס' השיחות קיץ ת"ש, ע' 93).

ניגון קיו.

האראדישטער ניגון.

עיר האראדישטש ברוסי' הלבנה — עיירה קטנה סמוך לליובאוויטש — מרובה באוכלוסין של חסידים חבדי, ומשך זמן ידוע הי' שם סניף משיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, בשנות תרס"ה—תרע"א, תחת השגחת "המשפיע" הרה"ח ר' זלמן האוולין, וזה אחד מהניגונים שהי' רגיל בפיהם לשורר בעת התעודות חסידים.

כ"ק אדמו"ר (ביאר פעם אחת את המלות של הניגון, שחסידי אדמו"ר האמצעי, אחרי שלמדו את המאמר דא"ה: אז ישיר או את המאמר ויקהל משה הגדול, מאדמו"ר האמצעי ונעשה התעוררות אצלם, וזאט וועט זיין מיט אונז, וע"ז הוא הניגון המשיב שלא לדאוג, כשנבוא אל הרבי — אדמו"ר האמצעי — ושם נשתה מים חיים מן המעיין.

במשך המאה ועשרים שנה, שהניגון הזה קיים אצל חסידי חב"ד, הרבה התעוררו בהתעוררות פנימי מן הניגון הזה, והלואי שיתפללו עם הניגון הזה, רק צריכים לשורר את הניגון ע"ד כל בעלי השיר יוצאין בשיר, ער זאל צוהערען ווי ער זינגט, ע"ד תען לשוני אמרתיך, כעונה אחר הקורא.

קטע משיחת שמחת, תש"ד.

מ'דארף ארויסהאקען דעם פראסט, און מאכען ליכטיג באור התורה און אנווארמען באור המצוות ומדות טובות, וציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לגנו א ניגון, אויף ארויסצוטרעבען דעם פראסט.

ניגנו וגם רקדו, והעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, מ'האט נאך אלץ גיט ארויסגעטריבען דעם פראסט, ורצו המסובים לגנו, גיע זשוריצי חלאפצי, ואמר אדמו"ר שליט"א:

פריהער דארף זיין "חלאפצי" — היינו זיעה של מצוה — און נאכדעם קען מען זינגען "גיע זשוריצי", פריהער זאל מען זינגען א אנדער ניגון, עס זאל זיין "חלאפצי" און נאכדעם זינגען "גיע זשוריצי חלאפצי".

ניגון קיב.

כאט מי כודי, ניגון בשפת רוסית הלבנה.

ניגון ישן בן ב' תנועות בשפת רוסית הלבנה — ווייס-רוסיש. תוכנו: אעפ"י שאנחנו דלים וצנומים, אבל אבינו שבשמים הוא טוב, — (א: אבותינו טובים).

ניגון קיג.

זא רעקאיו.

ניגון בשפת רוסית. הניגון הזה הוא ביטוי צעקת בעל תשובה, שמרגיש בנפשו שעומד עדיין בעומק רע וצועק ומבקש את אביו שבשמים לעזור ולהצילו. ממשיכו לבן כפר רוסי, הנק' בשם "טשומאטשעק" — המושכים ומוליכים ספינה בחבל נק' בשפת רוסית: "טשומאקי" — הטובע בנהר, דונאיי, ואין לו שום דבר שיוכל לאחוז בו וגם חסר לו הכח להנצל וצועק במר נפשו: אבא, הצילני. ואביו מרחם עליו ומצילו.

בתנועותיו המסולסלות והכי נעימות, מושר מפי התמים ר' נטע ראבינאון מפאהאר, ראש המנגנים בליובאוויטש.

משיחת ליל ב' חגה"ס תש"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש את ר' שמואל קאנטאראון לנגן את ה"וואלאח" של ר' נטע מפאהאר, ויספר, אשר ב"ט כסלו תרס"ג עשו התלמידים "שער הכבוד" בחצר הגדול של ישיבת תומכי תמימים, והדליקו תרי"ג נרות והעמידו הנרות על כל החלונות מהבתים היוצאים להחצר. וכשהלך כ"ק אדמו"ר הרה"ק" מביתו להאולם הגדול של הישיבה, הנה מיד כשהופיע בהחצר, הדליקו פתילה שהיתה קשורה עם שאר הפתילות וברגע אחד הודלקו כל הנרות. התמים ר' נטע מפאהאר ישב על "השער" ממעל, באמצע החצר עמד על מקום גבוה התמים הרב ר' שואל דוב זיסלין בתור מנצח — דיריגענט, — ולעומתו בקצה השני של החצר עמד התמים ר' שמואל קאצמאן בתור עוזר דיריגענט, ואז שר התמים ר' נטע מפאהאר את ה"וואלאח" הידוע שלו, שעשה רושם עז על כל המון עם הנאספים.

ניגון קלח.

"וואלאח" מניקאליעוו.

וואלאח מפורסם בין חסידי חב"ד, כולו אומר שירה, געגועים וכיסופים, וכשהחסיד ר' דוב ניסן בעזפאליאוו — בנו של הרה"ח הרי"מ מפאליטאוו — הי' מנגנו לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א, בתברה ובאותיות הנגינה המיוחדות שלו, הי' הניגון מלא חן, עריבות, נעימות ומתיקות.

ניגון קל—קלח.

ניגוני געגועים.

ניגוני "וואלאחען" המושרים בפי חסידי חב"ד, שלא יכולנו לברר מי הי' מחברם, כולם מלאי רגשיות הלב, ועריבות ומתיקות הנפש.

שער ה.

ניגוני שמחה (קלט—קנט)

כאן באים ניגוני חב"ד המושרים בעת שמחה וחדוה. הניגונים האלה המה עפ"י רוב קצרים, המכילים לכל היותר ב' או ג' בבות. הניגונים הם קלי התנועה, וחוזרים ונשנים הרבה פעמים בהתלהבות יתירה, המעודדים את הרוח ומעוררים עליזות הנפש ועליצותה.

ניגון קיט—קל.

ניגונים להתעודות.

מניגון קיט עד ק"ל, באים ניגונים שלא יכולנו לברר בדיוק מקורם ומחברם, אבל מרגלא בפי חסידי חב"ד לשוררם בעת התעודות חסידים. הקו האופיני שלהם מתבלט ברגשיות השירה, דבקות הנפש והתעוררות הלב לתשובה ועלי.

שער ד.

ניגוני געגועים. (קלא—קלח)

וואלאחען

הרבה מאנשי מדינת וואלאחיי רועי צאן המה, והדרת הטבע הנסוכה על פני רוחב השדות, ההרים, הנהרות והאגמים, הטביעה באנשי נטי' לשירה לירית-רגשיות המבעת געגועי הנפש. בשער זה באים ניגונים חבדיים מסוג מיוחד, שספגו לתוכם הרגשיות והגעגועים מניגוני וואלאחיי, המתבטאים בתנועותיהם הממושכות והמסולסלות המיוחדות להם, ועל שם זה נקראים: "וואלאחען".

ניגון קלא.

דו—נאי.

התחלת הניגון מתבטא בתיבות: "דו נאי, דא, דו נאי דא", על שם הנהר "דונאי", ומרמז על הרועה ההולך בעקבות צאנו על שפת הנהר הזה ומפיו מתפרץ שירת געגועים בקול ערב ונעים.

ניגון קלב.

דער שיץ.

נקרא בשם זה, ע"ש התנועות המסולסלות, בדוגמת החזנים המגביהים ומורידים קולם בזמרם בסלסול הקול.

ניגון קלג.

דער פרענק.

ניגון בסגנון השירה של ה"פרענקין" — ספרדים הדומה בגוונו ודמותו לניגון "וואלאחיי".

ניגון קלד.

"וואלאח" לר' נטע מפאהאר."

"וואלאח" מיוחד במינו המפליא און שומעיו

(26) ראה לקוטי רשימות אות י"ז ובהציונים שם נ"י 22.

ניגון קלם.

אשריכם ישראל.

ניגון שמחה המושר עם החרוז "אשריכם ישראל", שאומרים ביום שמחת אחר קרה"ת.

ניגון קמ.

ניגון לר' משה מזשעבין נ"ע.

החסיד ר' משה "זשעבינער", הי' אחד המשפיעים בישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש, שלמדו עם התלמידים חסידות החב"ד. ר' משה הי' מסוג החסידים העתיקים ולמרות שהי' בעל יסורים בחייו הגשמיים הי' איש שמת. והניגון העליון הזה הי' מרגלא בפומי בעת התעודות חסידים ונקרא על שמו.

ניגון קמא.

ניגון לר' אשר מניקאלא'עוו "א".

ניגון קמב.

ניגון לר' טובי' בעלקין.

ניגון עליון ושמח, וכשניגנו אותו באחש"פ ת"ש בליקוואד בהברה "הרה"א בקצת שובבות, העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שזהו — תהידיג.

ניגון קמג.

"דובראונער ניגון".

הניגון הזה הביאו לליובאוויטש חסידי חב"ד מעיר דובראונא פלך מינסק וע"ש זה נקרא "דוב" ראונער ניגון", והוא נמנה בין הניגונים החבדיים העתיקים.

ניגון קמד.

ניגון מיקאלא'עוו "א".

ניגון קמה.

"דאקשיצער ניגון".

עיר דאקשיץ פלך ווילנא. היתה מלאה חסידי חב"ד עוד מדורות הראשונים של התקופה החבדיית והניגון הזה מקורו מחסידי דאקשיץ.

ניגון קמו.

"פאנ'קע" נ. 1.

ניגון שמחה המושר בהתרחבות הלב כטבע איש רוס, שהיו נק' בשם "לואי": "פאניע" או "פאנקע".

(27) ראה אודותו לעיל ניגון גט.

(28) ראה לעיל ניגון בת.

ניגון קמז.

"פאנ'קע" נ. 2.

כנ"ל.

ניגון קמח—קנה.

ניגוני שמחה.

ניגון קנב.

כי בשמחה תצאו.

הניגון הזה שרים חסידי חב"ד, בעת הפרדים מרבם אחרי סיום התעודות, כמו בסעודות יום טוב או בשאר יומי דפגרא של החסידים.

שער ו.

ניגוני ריקוד (קס—קסט).

כאן באים ניגוני שמחה וצהלה המושרים בעת ריקודי החסידים ב"י"ט ויומא דפגרא. הניגונים המה קצרים, בני א' או ב' בבבות, אבל חזרים עליהם כמה פעמים, עד שמביאים לידי התעוררות שמחה וחדוה נפשית עצומה, והריקוד מתלהב ועולה מאליו.

ניגון קס.

והריקתי לכם ברכה.

ניגון ריקוד בן שתי בבבות מושר עם הפסוק והריקותי לכם ברכה וגו' (מלאכי ג י').

ניגון קמא.

וכל קרני רשעים אגדע.

ניגון ריקוד בן שתי בבבות, מושר עם הפסוקים וכל קרני רשעים אגדע וגו' (תהלים ע"ה י"א) אויביו אלביש בשת וגו' (תהלים קל"ב י"ח).

משיחות יוס ב' דחגה"ש תשי"ג.

כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לא' מהמסובים, מוקני אנ"ש, ואמר, אויב ער האט א פלאם פיערדיגען ניגון, זאל ער זינגען. וניגנו "וכל קרני" בהתלהבות גדולה.

ניגון קמב.

אום אני חומה.

ניגון ריקוד מושר עם החרוז "אום אני חומה" מתפלות "הושענות" שאומרים בימי חג הסוכות.

אבער דער גענערעאל ווייס נאך א זאך און דאס איז
דאס איבערנעמען זיך מיט די ערנסטקייט פון דעם
מצב און דאס מאַנט איהם — וויינען...

וציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "מאָרש" און
געהן מיט אַ מאָרש...

ניגון קע.

„נאַפּאַלעאַנ'ס מאָרש“.

„מאָרש“ מיוחד במינו המצטיין בתנועותיו
החזקות, ובהפסקותיו המחלטיות והקצובות, המביעות
רגשי נצחון. ומסורה בידי חסידי חב"ד שמקורו
מ„נאַפּאַלעאַן“ הקיסר בעת כבשו מדינת רוס'י
וה„מאָרש“ הזה ניגנו אח"כ לפני אדמו"ר הזקן,
ואמר עליו שהוא ניגון של נצחון. בליובאוויטש
מדייקים לשור המאָרש של נאַפּאַלעאַן בסיום תפלת
נעילה, אחרי אמירת חצי הראשון של הקדיש קודם
התקיעה שלפני „תתקבל“.

קטע מלקויד חגה"פ תש"ג, אות צ"ז.

...ווען דער רבי — הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע
— איז אַוועק ערב ש"ק מברכים אלול תקע"ב פון
ליאַדי צוליב די מלחמה פון נאַפּאַלעאַן, האָט דער רבי
געהייסען מען זאל איהם מודיע זיין דעם „מאָרש“ —
ניגון, מיט וועלכען די פראַנצויזישע אַרמיי איז
אַריבער דעם רוסישען גרעניץ פון פרייסען.

ווען מ'האָט דעם ניגון געבראַכט און געזונגען
פאַר דעם רבין, האָט ער — כ"ק אדמו"ר הזקן —
געזאָגט, אַז עס איז אַ נצחון ניגון און האָט זיך שטאַרק
פאַרדב'קט און האָט דערנאָך געזאָגט, אַז סוף כל סוף
וועט זיין, אַז דיין נצח.

ניגון קעא.

„מאָרש“.

„מאָרש“ שמח ועליו. גם המאָרש הזה מנגנים
לפעמים בסיום תפלת נעילה ביוהכ"פ ובכל זמני
שמחה וחדות.

מילואים

טעמי הנגינה.

מפני שנוסח הנגינה בקריאת התורה, קריאת
הפטרה וקריאת המגילה איננו שוה, בהרבה פרטים,
בקהלות שונות, מצאנו לנכון לרשום פה טעמי הנגינה
של קרה"ת בכל השנה, ר"ה ויוהכ"פ; טעמי הנגינה
של הפטרה וטעמי הנגינה של מגלת אסתר, כמו שהיו

ניגון קסג.

על הסלע הך.

ניגון ריקוד שמנגנים עפ"י רוב בעת הקפות
של שמע"צ ושמח"ת. בבא ראשונה מושרה עם החרוז.

„על הסלע הך ויצאו מים“, מתפלת גשם שאומרים
במוסף שמיני עצרת.

ניגון קסד—קסמ.

ניגוני ריקוד.

ניגוני ריקוד חבדי"ים, שמנגנים בלי תיבות.

קטע משיחת א' דחגה"פ תרח"ץ

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק — האָט געזאָגט,
אַז דער רבי — הוד כ"ק אדמו"ר הזקן — האָט ממשיך
געווען דעם אור המוחין אויך אין טאַנצען, ניט נאָר
אין נגינה נאָר אויך אין טאַנצען, אַז די פיס ווייסען
וועמענס זיי זיינען.

שער ז.

ניגוני נצחון — „מאָרשען“ (קע—קעא).

ניגוני נצחון — שירי „הלך“ — או כמו שנקראים
„מאָרשען“, הם מסוג הניגונים המושרים ע"י
החיילים בהלכם או בשובם ממערכת המלחמה, וע"ש
זה נקראים מאָרשען, שפירושם — תהלוכה. בין
חסידי חב"ד מנגנים הרבה „מאָרשען“, אבל אין להם
מקורים חבדי"ים וכאן הצגנו רק ב' מאָרשען
מפורסמים, מפני שהמנהג בליובאוויטש לנגנם
בסיום תפלת נעילה ביוהכ"פ, לזכר וסימן ש„דיין
נצח“.

קטע משיחת שמח"ת תש"ה.

מלכותא דרקיץ כעין מלכותא דארעא. הוד כ"ק
אדמו"ר הרה"ק הצ"צ, בהיותו בביקור בעיר קראַנ-
שטאַט — נמל אצל עיר הבירה פעטערבורג במדינת
רוס'י — על הזמנת אלפי החיילים היהודים שבשם,
אמר לו חיל יהודי אחד: א מלחמה נעמט מען ניט
מיט טרערען, נאָר מיט אַ מאָרש, וענה על זה הצמח
צדק:

דאָס איז אַ סאַלדאַט, דער סאַלדאַט ווייס נאָר
דאָס און מען מער ווייס ער ניט, ער דאַרף פאַלגען
דעם גענערעאל, דער גענערעאל הייסט גיין, געהט דער
סאַלדאַט אפילו אין אַ מקום סכנה און געהן געהט ער
מיט אַ מאָרש, ניט מיט טרערען.

דער גענערעאל ווייסט נאָך אַ זאך, דער גענערעאל
געהט אויך אין סכנה, ער געהט אויך מיט אַ מאָרש.

ספר חנינונים

קטע משיחת י"ט כסלו תרצ"ז.

דער פעטער רבי'ש — הרב ר' ברוך שלום בנו בכורו של כ"ק אדמו"ר הצי"צ — האט נאך געקענט דעם אלטען רבין — הוד כ"ק אדמו"ר הזקן, — ער איז געווען 8 יאָהר אלט צו די הסתלקות פון אלטען רבין. דער אלטער רבי האט איהם געלערענט די טעמי הנגינה פון תנ"ך. באַ דעם אלטען רבין איז געווען אויף יעדער זאך אַ באַזונדער ניגון. תורה אַנדערש, נביאים אַנדערש און כתובים אַנדערש. אויך באַזונדערע ניגונים אויף אייניגע פרשיות, ווי שירת הים, אז ישיר משה, שירת הבאר, אז ישיר ישראל, ויהי בנסוע והדומה.

אַמאָל האָט דער עלטער זיידע, הוד כ"ק אדמו"ר צמח צדק, גערעדט וועגען די טעמי הנגינה און האָט געפרעגט, פאַרוואָס שטעהן זיי נישט אין די תורה, וויבאַלד זיי זיינען אַ הויכע דרגא, תגין שטעהט, אותיות אויב זיי זיינען נישט כתיבונן קען זיך דער ספר פסול און טעמים שטעהט נישט.

האָט דער צמח צדק געענטפערט, ווייל טעמים קען מען נישט איבערגעבען בכתב ובדבור, דאָס קען מען נעמען נאָר אין שמיעה.

קטע משיחת ליל ב' ר"ה תש"א.

דער אלטער רבי — הוד כ"ק אדמו"ר הזקן — האָט געלערענט מיט'ן פעטער רבי'ש די טעמי הכתובים, און רבי'ש האָט זיי אויסגעלערענט צו זיין ברודער הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש נ"ע. הגם דער זיידע מוהר"ש האָט געהאַט אַ לאַנגען אַטעם, פונדעסטוועגען אַז ער פלעגט אָפּזאָגען אַ פסוק פון כתובים מיט די טעמי הנגינה, האָט ער געדאַרפט זיך האַלטען ביים האַרצען. דער פעטער רז"א — הרב ר' זלמן אהרן בנו של אדמו"ר מוהר"ש — פלעגט דאַרפֿען מפסיק זיין אין מיטען פסוק, דער טאַטע — הוד כ"ק אדמו"ר הרש"ב — פלעגט האַבען אַ אמת'ן עונג, ווען רז"א האָט געזאָגט אַ פסוק כתובים מיט די טעמי הנגינה.

קטע משיחת ש"ק חוהמ"ס תש"ד.

כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש הי' בעל קורא, הי' זמן שקרא בתורה וגם במגלת אסתר וזי' לו ניגון מיוחד בקריאת המגלה.
כן כ"ק אאזמו"ר הצמח צדק הי' בעל קורא וזי' מדקדק מאד שיקראו הטעמים בדיוק גדול, וכן כ"ק אדמו"ר הזקן הי' גי"כ קורא בתורה.

ניגון קעב.

קרה"ת לשבת — יום טוב וחול.

קבועים לנגנם אצל הרבנים נשיאי חב"ד בליובאָ-וויטש.

קטע מלקויד בסעודת בר מצוה כ"ה שבט תרצ"ו.

כ"ק אבותינו רבותינו הק' זיינען געווען גרויסע מקפידים, אַז מען זאָל אין קריאת התורה שטאַרק אָפהיטען די טעמי הנגינה. גאַנץ אָפט האָט געטראָ-פּען, אַז דער בעל קריאה, וואָס האָט געהאַט אַ טעות אין איינע פון די טעמי הקריאה האָט געדאַרפט אי-בערזאָגען אַ וואָרט און אַמאָל אַ האַלבען אָדער גאַנצען פסוק, אויב עס איז נישט געווען קיין אזכרה — שם — אין דעם פסוק.

כ"ק האדמו"רים — נשיאי חב"ד — האַבען שטאַרק מקפיד געווען אויף גוטע בעלי קריאה. דער עיקר הדיוק איז געווען אין צוויי זאַכען: א) אויף דעם דקדוק התיבות מיט אַ שאַרפע הברה ב) אויף די טעמי הנגינה. ווי באַוואוסט איז די זאך פון נגינה זעהר אַנגענומען באַ די רביים און אודאי האָט מען זעהר געוואָלט, אַז דער בעל קריאה זאָל האַבען אַ גוטע שטימע, אָבער קיין גרויסען אַכט האָט מען אויף דעם נישט געלייגט.

מען האָט זעהר מקפיד געווען, אַז די קולות — שטימע — פון די טעמי הנגינה זאָלען זיין לפי המסורה, דאָס הייסט נוסח. דעם נוסח פון קריאה בתורה, קריאה פון די מגילות — יעדער מגילה איז אַ באַזונדער נוסח — קריאה פון נביאים, קריאה פון כתובים און די נוסחאות הקריאה האָט מען שטאַרק אָפּגעהיט.

דער נוסח פון קריאת התורה איז אויך געטיילט: א) די געוויינליכע קריאה בפרשיות התורה ב) שירות אז ישיר ג) עשרת הדברות ד) ויהי בנסוע הארון ה) האזינו. זיי זיינען אויך געטיילט אין די זמנים פון בכל השנה, ראש השנה ויום הכפורים.

דער אלטער רבי — הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע — האָט געלערענט די קינדער און די אייניקלעך די טעמי הנגינה פון קריאה, מיט אַ גרויסען דיוק אין אַלע נוסחאות הקריאה פון תנ"ך און מגילות, און האָט שטאַרק מקפיד געווען אויף דעם קול הנגינה פון אַלע טעמי הנגינה.

דער עלטער זיידע, דער צמח צדק, האָט דער-ציילט, אַז דער זיידע הוד כ"ק אדמו"ר הזקן פלעגט לייענען די עשרת הדברות פון ואתחנן מיט אַן אַנ-דער ניגון ווי די עשרת הדברות פון יתרו. און אַז דער זיידע פלעגט לייענען די פיער פסוקים: אַז ישיר ישראל, באר חפרוה, וממתנה, ומבמות הגיא, מיט אַ ניגון מיוחד, און אַנדערש ווי אז ישיר פון שירת הים.

מ פ ת ה ח נ י ג ו נ י ם

ישראל וכן הפסוק מי אֵל כמוך בהפטרות יוהכ"פ
בניגון מיוחד. התיבות בהפטרה של פרשת תזריע
המדברות בנשיא, היו נשיאי חב"ד מנגנים בניגון
מיוחד.

ניגון קעה.

טעמי הנגינה למגילת אסתר.

ניגון קעג.

טעמי הנגינה לר"ה ויוהכ"פ.

ניגון קער.

טעמי הנגינה להפסרה.

משיחה פרטית.

ארמור הזקן הי' מנגן ההפטרה של שובה

מהלכה ראשונה

במהלך השיא חב"ד

רשימת הניגונים

- א. הניגון בן ארבע בבות לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- ב. כאיל תערוג — לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- ג. אלי אתה ואודך — לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- ד. צאינה וראינה — לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- ה. קול דודי דופק — לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- ו. אבינו מלכנו — לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- ז. לכה דודי — לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- ח. ניגון דבקות חב"ד לתפלות שבת — לכ"ק רבנו הגדול . . .
- ט. ניגון דבקות חב"ד לתפלות ראש השנה — לכ"ק רבנו הגדול
- י. בני היכלא — מיוחס לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- יא. ניגון ישן — מיוחס לכ"ק רבנו הגדול . . . . .
- יב. ניגון המקהלה של כ"ק אדמו"ר האמצעי ידוע בשם:
 „דעם מיטעלער רבינ'ס קאפעליע" . . . . .
- יג. הודיעני ה' קצי — לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק . . . . .
- יד. כאיל תערוג — לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק . . . . .
- טו. ימין ה' רוממה — לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק . . . . .
- טז. שובו שובו — לכ"ק אדמו"ר מהר"ש . . . . .
- יז. פסוקים קודם התקיעות — לכ"ק אדמו"ר הרש"ב . . . . .
- יח. ברכות קודם התקיעות — לכ"ק אדמו"ר הרש"ב . . . . .
- יט. פסוקים לאחר התקיעות — לכ"ק אדמו"ר הרש"ב . . . . .

שירת הניגונים של כ"ק רבנו הגדול ז"ל בעל התניא והשו"ע

הניגון בן ארבע בבות לכה רבנו הגדול ז"ל

1

Adagio molto religioso

בוא ראשונה

א

mf

בוא שני

1. 2.

בוא שלישית

בוא רביעית

f

f'. The ninth measure is the final measure of the piece."/>

ב) פאליל פערלג על אפיך' מיים (לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

ג) אלי אלה ואודל "ניגון כוס של אלי הנביא" (לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

ד) עאלה נה גאלה נה (לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

קול דודי דלפק

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

Moderato Religioso

mf

לוגן שלש פעמים

אליצור מלפנך

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

Andante

mf

1. נו - בי - א - נו - ג - מל - נו - בי - א

2. לא - א - לך - נו - א - נו - ג - מל - נו - בי - א - תה - א

3. תה - א

FINE

D.C. AL FINE

(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

[illegible]

ח נִיגוֹן דְּבִקּוּת חב"ד לְתַפְלִית שְׁמֵרָה
(ל"כ רבנו הגדול נ"ע)

(כ"כ"ק רבנו הגדול נ"ע)

[illegible]

ט ניגון דבקות חב"ד לתפלות ראש השנה 9
(לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

Lento religioso molto espr.
mf

10 פני היכלא -
(מיוחס לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

Adagio molto espress.
mf

זיו - חן - מל - פין - סי - דק - לא - הו - פני
פין - און - ציר - דין
פא - ת - בראי - קא - ה - יוון

פִּין - לֹא - אֶ - אֶ - פֶּא - מֶל - דָּבִיָּה *rit.*
 אֶ - דָּא - עֶ - 1 - הָאֵי - אֶ - דָּא - 2 - לֵ - בּו - אֶ -
 פִּין - אֶד - כָּל - 1 - רֵץ - עֵי - גו -
 תָּא - שֶׁעַ בְּרָאִי תָא - הָשׁ - דּו - 2 -
 פִּין - עֶ - 1 - אֶלֶּיָּהּ - אֶלֶּיָּהּ - דְּבִיָּהּ - אֶלֶּיָּהּ -
 לֵי - אֶ - 2 - לֵי - אֶ - לֵי - בּו - קִרִּי *rit.*
 פִּין - קִי - דִּתּוּ - וְיָן - דִּי - דְּלִית
 לֵי - אֶ - עֶ - לֵי - נֶשׁ - בֵּר - לֵי -
 פִּין - צִי - 1 - בִּין - כָּל -
 מִין - אֶז - וְהָא
 פִּין - מֶל - הֵן - דִּי - עֶ - אֶ - לְמַצַּח
 מִיָּוֶהֱ - עֶ

לה - די רעב
 ליה לי-דא
 פין - קלי כל-ב לא - ט - לב
 פין-כי בגו רון - טמ-רי
 תא - ח - במנ
 פין - אן
 פין - אן עיר-דז תא-ו-ח-ד-ב
 פין - אן עיר-דז תא-ו-ח-ד-ב
 פין - אן עיר-דז תא-ו-ח-ד-ב

ביגדן יעל

(מיוחס לכ"ק רבנו הגדול נ"ע)

Lento
mf

1. 2. FINE

DAL SEGNO * AL FINE

ניגון המקהלה של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע

12

ידוע בשם "דעם מיטעלער רבינס קאפעליע"

1

Andante

mf

Lento a tempo

con moto

Lento

con moto

Lento

Moderato

a tempo con moto

con moto

Lento

Con moto Lento rit.

13

הודיעני ה' קצ' (לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע)

יג

Adagio Religioso

mf ק - צי - שם - דו - א - נ - י - ע - דו - הו

ע - ד - א - הו - א - מ - י - ד - ת - מ - ו

rit. נ - י - א - ד - ל - ח - מ - ה

14

כאיל תעלה (לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע)

יד

Andante molto esp.

mf ד - ל - א - ר - ת - ע - ש - י - נ - פ - כ - י - ס - מ - ב - י - פ - ו - א - ע - ל - ר - ג - ע - י - ל - א - פ -

ח - י - א - ל - ל - ק - י - ס - ל - ל - א - ש - י - נ - פ - א - ה - צ - מ - ק - י - ס - ל - ל - א -

ק - י - ס - ל - ל - א - פ - נ - י - א - ה - כ - ו - א - א - ת - י - מ - 1. 2. *rit.*

15

למין ה' לוטמה (לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע)

טו

Moderato ritmico

mf י - ל - ח - ש - ה - שם - דו - א - י - מ - י - מ - ח - מ - ר - ו - שם - דו - א - י - מ - י - מ -

י - ל - ח - ש - ה - שם - דו - א - י - מ - י - מ - ח - מ - ר - ו - שם - דו - א - י - מ - י - מ -

1. 2. *rit.*

שִׁבְּוֹ שִׁבְּוֹ (לכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע)

16

אוצר החכמה

טז

מחזור

פסוקים קודם התקיעות "מן המצר"

(לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע)

17

21

Adagio molto religioso

ff יְהוָה חֲבֵר־מֶדֶן - נִינְיָ - עַל הַיָּרְדֵּן - צִרְיָה - מִן

ff מִשְׁכַּן שֶׁמֶן - דֹּא - דָּ - חֶסֶד - עַל - שֶׁן - לִי - קוֹלִי

rit. דָּ - שֶׁן - נִינְיָ - רֹאשׁ

rit. הָ - קֶצֶד פֶּט מִשְׁכָּן כָּל - לֵם - עוֹלָם - מִתְּאֵה - דָּר

ff נִי - גַּל עֵשׂוֹ אֵל טוֹב - לֵךְ - דָּ - עֵבֶר - רֹב - עַ

rit. דָּ - תֵּן - רֶגֶל אֶחָד עַל כִּי - נִי - שֶׁן - דִּים - זֵ

ff נִי - דָּ - לֵךְ עֵת - דָּ - עֵשׂוֹ טוֹב - רֹב לֵל - שֶׁן - צֶא - מוֹפֶ

rit. וְצֵה פִי בֹת - נָד - תִּי - מִנְיָ - הָ - דָּ - וִי - מִצִּיב כִּי

rit. נִי - דָּ - לֵךְ - שֶׁן - מִשְׁכָּן - שֶׁן - דוֹא - נָא

ff פֶּר - שׁוֹ קוֹל - שֶׁן - דוֹא - עַל - רִיבֵת - קִים - לֵא - לֵה - עַ

18

ברכות קודם התקיעות

(לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע)

יח

Adagio molto espressivo e religioso parlando

mf נו - קי - ל - א - שם - דו - א - פה - א - ריך - ב

מ - צ - ב - נו - ש - קד - שר - א - לם - עו - ה - לך - מ

rit. פ - שו קול - ע - מו - לש - ו - ו - צ - ו - תי - ו

mf ריך - ב

parl. לם - עו - ה - לך - מ - נו - קי - ל - א - שם - דו - א - פה - א

rit. זה - ה - מן - לו - נו - ע - גי - ו - נו - מ - קי - ו - נו - ו - ח - ה - ש

19

פסוקים לאחר התקיעות

(לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע)

יט

Adagio

mf - ה - ת - צי - יוד - ע - ה - רי - א - ש

כח - ל - ה - ו - ה - נ - פ - באור שם - דו - א - עה -

rit. ה - קח - צד - יב - יום - ה - כל לון גי - ו - ש - ב

מו - ו - ו - ר - ת - א - תפ - כי - מו - ר - ג - ו

rit. גי - ו - ו - ר - דים - ה - ה - צו - נ - ב - ו - ה - א

מחלקה שני'

במסגרת חב"ד מספרים

123456789

עמוד ראשון

רשימת הניגונים

- כ. שלש תנועות מהבעש"ט. המגיד ממעזריטש ורבנו הגדול . . . 15
- כא. ניגון מיוחס להבעש"ט 15
- כב. ניגון להרה"ק ר' מיכל'ע מזלאטשעוו 16
- כג. "קול ביער" לה"שפאלער זיידע" 17
- כד. "האפ קאזאק" לה"שפאלער זיידע" 18
- כה. השתפכות הנפש — להרה"ק ר' מענדעלי מהאראדאק . . . 19
- כו. "קדיש" — להרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשעוו 19
- כז. ניגון לברכת כהנים — מהקאפעליע של כ"ק אדמו"ר האמצעי 21
- כח. ניגון הגדול להרה"ק ר' אהרן מסטראשעלע 22
- כט. ניגון מיוחס להרה"ק ר' אהרן מסטראשעלע 24
- ל. ניגון להרה"ח ר' משה ווילענקער 24
- לא. ניגון דבקות — מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ 25
- לב. ניגון דבקות — מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ 25
- לג. ניגון דבקות לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל 26
- לד. דבקות חב"ד לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל. 27
- לה-לט. ניגוני הרה"ח ר' הלל מפאריטש 27-31
- מ. ניגון להרה"ח ר' פסח ממאלאסטאוקע 32
- מא. ניגון מסלאוויטא — מיוחס להרבנים המדפיסים דסלאוויטא . 32
- מב. ניגון לחסידי אדמו"ר הצ"צ 33
- מג. ניגון מיוחס לחסידי אדמו"ר הצ"צ 34
- מד. ניגון מראסטאוו הנק' בשם "דעם רבינ'ס ניגון" 35
- מה. ניגון להרה"ח ר' יעקב מרדכי מפאלטאוו 36
- מו. ניגון מניקאלאיעוו הנק' בשם: "דער בינוני" 37

נִגּוֹן זִמְרָה מִסֻּרְתָּיִם

20

שֵׁשׁ תְּנוּעוֹת

כ

מהבֵּעַשׁ"ט, המָּגִיד מִמַּעֲזֵרִישׁ וּרְבֵנו הַגָּדוֹל נִשְׁמַתָּם עֵדֶן

Adagio molto religioso רִבְעִישׁ

mf

הַמָּגִיד מִמַּעֲזֵרִישׁ *Adagio molto*

וּרְבֵנו הַגָּדוֹל

21

נִיגוֹן מִיֻּזָּהֵס לְהַבְעֵשׁ"ט נ"ע

כא

Lento con spirito

mf

22 נִגּוֹן לְר' מִיכָלִיעַ מִזִּלְאֶשְׁעוֹד ז"ע 21

23

Andante
(עברית)

[illegible]

(רוסית) * חרוז חוזר
 מו - דא דא טייע-די - אי טי-דיע טי-דיע
 לין-א צען - זי

(עברית) * חרוז חוזר
 נו - בי - א נא - גי - א
 מו מא סא דיעט - סי נא-סקושאמויע בא

* חרוז חוזר
 לך-מ - ה ער-ש-ג מד-ע מר-שו-ה פי לך - 1
 מר-שו דער אז דיר צו געהן מיר נען-קע ווי טער-פא טער-פא (אידיש)

(רוסית) * חרוז חוזר
 קאג טי-אי נאם קאק קא - באט קא - באט
 טיר דער ביי דאך שטעהט

* חרוז חוזר
 טי - אי נאם יוש קא - פוס נייע זשי - רא - סטא דא

24

"האָפּ - קאָזאַק"
 ליה"שפאלער זיידע" נ"ע

כד

Ritmico
 f

1. 2.

1. 2.

* 2.

FINE
 D.S. * FINE

זאק-קא האָפּ זאק-קא האָפּ

25

השתפכות הנפש לר' מענדעל' מהאראדאק נ"ע

כה

Moderato religioso ritmico

דיר צו איד וואלט נען-פליג נע-דער-גיל בען-הא איד וואלט
 דיר צו איד וואלט דער-רע נע-דער-גיל בען-הא איד וואלט הען-פלי
 צושפיל רען-פאה

1. 2. סעל-זא אן פערד בען-הא איד וואלט
 דער-פע אן טינט בען-הא איד וואלט טען-רי -גע דיר צו איד וואלט
 רעל-גע-פיו נעם-דער-גיל א בען-הא איד וואלט בען-יטרי -גע דיר צו איד וואלט
 צושפיל בען-גע -גע דיר צו איד וואלט

1. 2. FINE

26

כו"קדיש" לר' לוי יצחק מארדיטשעוו נ"ע

כז

Adagio molto religioso

מז - א' - מ' אוי ד' - נ' - ד' מז - א' - מ' אוי ד' - נ' - ד' מז - א' - מ' אוי ד' - נ' - ד'
 עס לה - מע - רי - ד' עס לה - מע - רי - ד' עס לה - מע - רי - ד'

1. ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

2. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

3. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

4. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

5. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

6. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

7. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

8. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

9. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

10. מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'   מוֹת - אֵי - מוֹ   ה' - נ' - ד'

ניגון לברכת פהנים

יִצְחָק בֶּן דָּוִד וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן דָּוִד

(נסדר מה"קאפעלי'ע" של כ"ק אדמו"ר האמצעי ו"ע)

27

5

Adagio

© 2007 Blackwell Publishing Ltd

[illegible]

Lento

Molto Largo

1. *Moderato* 2.

Moderato ritmico *ff*

Adagio *mf* 3

Lento

29 כט' ניגון מיוחס לר' אהרן מסטאראשעלע נ"ע

30 ז' ניגון לר' משה ווילענקער נ"ע

ניגון דבקות מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע

Lento
mf

ניגון דבקות מיוחס לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע בעת השתטחות על קבר אמו הרבנית דבורה לאה נ"ע

Andante
mf

33

ניגון דבקות

לג

לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל בן הצ"צ נ"ע

Moderato con moto

mf

1. 2.

rit.

f

tr.

1. 2.

FINE

לבקות חב"ד

34

לד

לכ"ק אדמו"ר מהרי"ל בן הצ"צ נ"ע

Adagio con spirito

35

לה

ניגון הגדול לר' הלל מפאריז נ"ע

Andante

Con moto

rit.

f

1.

2. rit.

rit.

36 נִיגוֹן לְרִ' הַלֵּל מִפֶּאֶרִישׁ נ"ע 17

Andante

mf

3

3

3

rit. *Lento molto*

37 ניגון לר' הלל מפאריטש ז"ל 38

Lento
mf

1. *rit.* *con moto*

2. *rit.*

Adagio

1. 2.

rit.

Andante ritmico

1. 2.

con moto

rit.

38 נִיגוֹן לְרִ' הַלֵּל מִפְּאָרִיטֶשׁ נ"ע

Andantino molto

mf

1. 2.

39 לט ניגון לר' הלל מפאריטש נ"י

Lento molto
mf

40 **ניגון לר' פסח ממאלאטאווהקע נ"ע** ח
בשפת רוסית הלבנה

Andante ritmico

אָ צו נאָממע דאָ קאָה צי - לאַ גו נ"ע נ"ע - כּוּע צאָ - נאָ
קו - רעל - טאָ צעז וואָ - נאָ קו - שאַפּוּ - קו - שאַפּוּ - נאָ
ווי - נאָ טאָן קאָפּ טאָן קאָפּ יו - נאָ
וואָ - קאָ - רי - קעז
rit. Largo *rit.*

41 **ניגון מסלאווילטא** חא
מיוחס להאחים הרבנים שפירא נ"ע - המדפיסים דסלאווילטא

Lento

42

ניגון להסירי צ"צ נ"ע

מ

43

ביגון מיוחס לחסידי הצ"צ נ"ע

מג

Adagio

mf

rit.

ff

44

ניגון מראסטאוו
הנק' בשם: "דעם רבינס ניגון"

מד

מה ביגון להר"מ טפאלטאווה ז"ל 45

Andante
mf

Adagio
ff

Andante

46

ניגון מניקאלא יעון הנק' בשם: "דער בינוני"

10

מחלקה שלישית

למנוח חב"ד למנוח שנים

רשימת הניגונים

98	קיא.	"ניע זשוריצי כלפצי".
99	קיב.	"כאט מי כודי".
99	קיג.	"זא רעקאיו".
100	קיד.	ניגון מארץ ישראל.
100	קטו.	ניגון לר' בנימין אלטהויז.
101	קטז.	ניגון להאחים חאריטאנאו.
101	קיו.	ניגון לר' דוב מאיסעוועו.
102	קיח.	"האראדישטשער ניגון".
103-111	קיט-קל.	ניגונים להתועדות.

נגוני געגועים

113	קלא.	"דוֹנאי".
114	קלב.	"דער ש"ץ".
115	קלג.	"דער פרענק".
116	קלד.	"וואלאח" לר' נטע מפאהאר.
118	קלה.	"וואלאח" מניקאלאיעוו.
119-122	קלו-קלח.	ניגוני געגועים.

נגוני שמחה

123	קלט.	אשריכם ישראל.
123	קמ.	ניגון לר' משה מזשעבין.
124	קמא.	ניגון לר' אשר מניקאלאיעוו.
125	קמב.	ניגון לר' טובי בעלקין.
125	קמג.	"דובראווער ניגון".
126	קמד.	ניגון מניקאלאיעוו.
127	קמה.	"דאקשיצער ניגון".
128	קמו.	"פאנקע" נו. 1.
128	קמז.	"פאנקע" נו. 2.
129-136	קמח-קנה.	ניגוני שמחה.
136	קנט.	כי בשמחה תצאו.

נגוני ריקוד

137	קס.	והריקתי לכם ברכה.
137	קסא.	וכל קרני רשעים אגדע.
138	קסב.	אום אני חומה.
138	קסג.	על הסלע הך.
139-141	קסד-קסט.	ניגוני ריקוד.

נגוני נצחון

142	קע.	"נאפאלעאָנ'ס מאַרש".
143	קעא.	"מארש".

נגוני שבת ויום טוב

מז.	ידיד נפש.	39
מח.	אזמר בשבחין.	41
מט.	אסדר לסעודתא.	41
נא.	טל יעסים; טל בו תברך.	42-3
נב.	וכל מאמינים.	44
נג.	הנרות הללו.	44
נד.	שושנת יעקב.	47
נה.	פדה בשלום נפשי, ניגון לייט כסלו.	49
נו.	ניגון לחג הגאולה יב"ג תמוז.	51
נז.	ניגון לר' אלי' חיים אלטהויז.	51
נח.	ניגון מניקאלאיעוו.	52
נט.	ניגון לר' אשר מניקאלאיעוו.	53
ס.	"דער פאסטוך".	54
סא.	ניגון לר' זלמן זלאטאפאלסקי.	55
סב.	"זשעבינער קאפ".	56
סג.	"זשעבינער הארץ".	57
סד.	"דער פלפול".	58
סה-סז.	ניגוני ר' שלום חאריטאנאו.	60-62
סה.	ניגון לר' יודיל מלאפיץ.	62
סט.	"דער קרעמענטשגער ניגון".	63
ע-צו.	ניגונים לשבת ויום טוב.	64-88

נגוני תפלה לימים נוראים

צו.	ידעתי ה' כי צדק משפטיך.	89
צח.	ניגון קודם קדיש מוסף לימים נוראים.	89
צט.	והכהנים.	90

נגוני התועדות חסידים

ק.	אך לאלקים דמי נפשי.	93
קא.	צמאה לך נפשי.	93
קב.	חשב אנוש עד דכא.	94
קג.	אשרינו מה טוב חלקנו.	94
קד.	האדרת והאמונה.	95
קה.	אכן אתה אֵל מסתתר.	95
קו.	אדיר הוא.	96
קז.	הנשמה יורדת לתוך הגוף.	96
קח.	אלו ואלו אומרים.	97
קט.	עסען עסט זיך.	97
קי.	"נאשי קראמקי", ניגון בשפת רוסית.	98

40

48

אזמר בשבח'יך

מח

Andantino

mf ד - חין - פת גו - על - מי - ל - חין - ב - ב - ב - ב - מר - ז - א -

ג - פ - תא - ה - ש - לה - מין - ז - 1 - ש - ין - די - ק - טא - ד - חין - פו - ת - קל - ח - ב -

ש - ין - רי - על - רא - ה - 1 - ד - תא - ט - תא - נר - ב - מ - 1 - תא - ד - חין - רא - תו -

ו - לא - אז - ש - ין - ש - ין - ב - לה - כ - הו - נ - ב - י - ו - לא - מא - ו - ש - נא - מ - י -

לה - די - דא - סו - ב - י - ו - לה - ב - ע - לה - ב - ק - ח - 1 - ש - ין - בו - אל - נון - מא -

ד - כ - י - ש - ין - תי - כ - תיש - כ - הא - 1 - לה - תא - נ - ב - ד - ע -

49

אסדר לסעודתא

מט

Moderato

mf זה - מין - ז - א - 1 - תא - ב - ש - ין - ד - רא - צ - ב - תא - ד - ע - ל - ס - ד - ס - א -

בה - רי - יש - ריה - הו - 1 - שא - די - ק - קא - תי - ע - תא - ה - ש -

די-ן-ה' ביה-ד' בא - ט' רא-חמ-יב בא - י' שא-דו-ק-י'
 שא - ופ'
 יו-ן-י' ו' ביה-ק' בי-זי-ן-י' ו' ריה' שופ' לן-דר-יש - י'
 מי-ע-ט' לן-לה-ג' ו' שא-חי-בל' מר-א-את-ד' ריה-סת' לן
 שא-לי - וק' לא-פי-פ' חיה - בש' את נח-א-ד' מי-ה' ו' סר-רי-בת-ד'
 Con moto rit. וכו'.

של זעסים

Adagio
 של צוץ סיס-ע - י' די-א-במ' ענט' רים - ה'
 לץ-ן-ה' ני-נו-ן-לץ-ן-ה' ני-נו-ן-לץ-ן-ה' ני-נו-ן-לץ-ן-ה' ני-נו-ן-לץ-ן-ה'
 רים - ה' מס-מ' לץ-ן-ה' ני-נו-ן-ה' ני-נו-ן-ה' ני-נו-ן-ה' ני-נו-ן-ה'
 עים-נג' רה-צמ' רים - קול - י' עים-נג' רה-צמ' קול - י' עים-נג' רה-צמ'
 1. 2. rit. של - ה' אוי של - ה' אוי קול רים - ה' אוי של - ה' אוי

ספר הניגונים זלמנוב, שמואל (עורך) עמוד מס 109 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

52

וְכָל מַאֲמֵינִים

נב

Moderato

mf

נָה - מוֹדֵא אֵל הוּא - יֵשׁ - נִים - מִי - מֵא - כָּל - וְ

יֵשׁ - נִים - מִי - מֵא - כָּל - וְ רוּחַ - נִסְיָא - דִּק - בּוֹ - וְ חֵן - בּוֹ - הַ

חַת - שׁ - מִי - דֵּה - פּוֹ וְ נִסְיָא - מִי - אֵל - גּוֹ - הַ יוֹת - כָּל - חֵן - בּוֹ הוּא

53

הַזְרֹת הַלֵּל

נג

Moderato ritmico

לֵּל - לֵּל - הַ רוּחַ לֵּל - לֵּל - הַ רוּחַ

לֵּל - לֵּל - הַ רוּחַ לֵּל - לֵּל - הַ רוּחַ

קִין - לֵי - מִדְּנוֹ - אֵל לֵל - לֵל - הַ רוּחַ לֵל - לֵל - הַ

ritmico

עֵל עוֹת - שׁוֹ - הַ עֵל

לֵי - מִדְּנוֹ - אֵל לֵל - לֵל - הַ רוּחַ לֵל - לֵל - הַ

יֵל סִים - לֵי - עֵל - וְ עוֹת - שׁוֹ - הַ עֵל קִין

[illegible]

הם דש-ק ל-ל - ה רות-ג - ה פה-נ-ח ימי נת-חו - ש כל - !
הם דש-ק הם דש-ק הם דש-ק
הש-ל שות-ל נ-ל אין - !
הן מיש-ת הש-ל הן מיש-ת הש-ל הן מיש-ת
Moderato ritmico
הם דש-ק ל-ל - ה רות-ג - ה פה-נ-ח ימי נת-חו - ש כל - !
הם דש-ק ל-ל - ה רות-ג - ה פה-נ-ח ימי נת-חו - ש כל - !
הן מיש-ת הש-ל שות-ל נ-ל ואין
Andante
בד - בל בד - בל תן - או - לך לא - א
שם-ל כל ה - ויל דות - הו - ל ידי - פ
Ritmico
א-ל - נפ ועל ה - סי - ג על דול - ג - ה
1. 2.
ה תי-עו-שו-ג על-ו ועל ה - ה

54

שִׁשְׁצֵנֶת יַעֲקֹב

נד

Tempo de Marcia

Moderato

חָה - מִי וְשָׁלָה - הָ - צָבָה - עַל - נֶשֶׁן - שִׁוֵּי
 קָבַעַ - נֶשֶׁן - שִׁוֵּשׁ קִי - דָּ - מֶרֶץ לֵת - תִּבְכֵּי חֶדֶד - תִּסְ-אוֹ - בְּרָ
 קִי - דָּ - מֶרֶץ לֵת - תִּבְכֵּי חֶדֶד - תִּסְ-אוֹ - בְּרָ חָה - מִי וְשָׁלָה - צָ
 חֶדֶד - תִּסְ-אוֹ - בְּרָ חָה - מִי וְשָׁלָה - צָ קָבַעַ - נֶשֶׁן - שִׁוֵּשׁ
 קִי - דָּ - מֶרֶץ לֵת - תִּבְכֵּי

[illegible]

נה

[illegible]

חֲזַנְתִּימָה - וְהָמָה - הָ - מֶן - שֶׁ - מִיּוֹכָד - כִּי - בּוֹ -
 הָיָה הַמָּוֶל - הָ - הָבָה - שֶׁ - מִיּוֹכָד - עַל - לֵךְ - הַיָּם -
 - צֶ - מִשְׁמֵחַ מִשְׁמֵחַ לָם - עֲנֵה - לֵךְ - לֵךְ - כָּל -
 - וְהָיָה - אֵ - דִיק - צֶ - מִשְׁמֵחַ דִּיק - צֶ - לֵךְ -
 - דִּיק - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ -
 - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ -
 - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ -
 - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ -
 - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ -
 - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ - אֵ - לֵךְ -

56 נִגּוֹן לְר' אֶהְרֶן חַאֲרִיטְאָנְאוֹן שו"ב
לחג הגאולה י"ב - י"ג תמוז

Moderato

57 נִגּוֹן לְר' אֶלִי חַיִּים אֶלְטְהוּיז מניקאלאיעוו

Andante ritmico

f

12.

rit.

f

ritmico

rit.

FINE

58

ניגון מניקאלאי צ'יז

נח

Adagio molto espr.

mf

1.

2.

1.

2.

*

59 ניגון לר' אשר מניקאלא' עזר נ"ע

60

”דער פאסטוץ”

5

Lento con spirito *Largo*

61 ניגון לר' זלמן זלאטאפאלסקי ז"ע NO

Adagio religioso

Andante a tempo

tr

1. 2. *

f

1. 2. rit. 3 FINE

D. S. al Fine

62

"זשעפליצער קאפ"

10

Adagio

mf

1. 2.

* FINE

3. 1. 2. 3.

D. S. AL FINE

63

"זשעב'נער הארץ"

סג

Lento

mf

123456789101112

Ritmico

trm

trm

trm

rit.

דער פלפול

Moderato con espr.

mf

3

3

The musical score consists of 12 staves of music. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 4/4. The music is written in a single melodic line. The score includes various musical notations such as treble clefs, key signatures, time signatures, and dynamic markings like "rit." and "Ritmico". It also features triplets and repeat signs.